

VIEŠOJO IR
PRIVATAUS SEKTORIŲ
PARTNERYSTĖS
PROJEKTŲ VADOVAS

Bendrojo ekonominio
intereso paslaugos

Bendroji įmonė

Ekonominis
infrastruktūros
tarnavimo laikotarpis

Finansavimas

Finansinės galimybės

Galimybių studija

Galutinis pasiūlymas

Institucinė partnerystė

Investavimas

Investicijų išlaidos

Investicijų projektas

Koncesija

Koncesijos konkurso
dalyvis

Koncesijos konkurso
sąlygos

Koncesijos sutarties
dalykas

Koncesijos sutartis

Koncesininkas

Likutinė investicijų vertė
/ Ilgalaikio
materialiojo turto
likutinė vertė

Mokėjimo tvarka/
Mokėjimų struktūra /
Mokėjimų sandara

Mokestis už paslaugą

Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų vadovas

TURINYS

I. VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ PARTNERYSTĖ. ĮVADAS

1.1. VPSP SĄVOKA IR ATSIKADIMO PRIEŽASTYS.....	8
1.1.1. VPSP taikymo sritis	8
1.1.2 VPSP plėtra pasaulyje	8
1.1.3. Partnerystės sąvokos apibrėžimas	12
1.2. VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ PARTNERYSTĖS INICIJAVIMO PROBLEMOS IR PRIELAIIDOS	13
1.2.1. Potencialios partnerystės atsiradimo kliūtys	13
1.3. VPSP BRUOŽAI, PRANAŠUMAI IR TRŪKUMAI.....	15
1.4. VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ SUTARTYS	16
1.4.1. Tradicinės viešojo ir privataus sektorių sutartys.....	16
1.4.2. Partnerystės sutartys	17
1.4.3. Koncesijos	19
1.4.4. Bendrosios įmonės steigimas.....	20
1.4.5. Privatizavimas.....	20
1.4.6. Viešojo ir privataus sektorių sutarčių tipų palyginimas ir VPSP skiriamieji požymiai	21
1.5. VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ PARTNERYSTĖS PROJEKTŲ DALYVIŲ POŽIŪRIAI IR LŪKESČIAI	25
1.6. VPSP TEISINĖ APLINKA IR TEISINIAI ASPEKTAI.....	26
1.6.1. ES dokumentai, reglamentuojantys VPSP sutarčių sudarymą	26
1.6.1.1. ES teisės aktai	26
1.6.1.2. Aiškinamieji dokumentai.....	27
1.6.1.3. Europos teisingumo teismo praktika	28
1.6.1.4. Valstybės pagalbos reglamentai.....	28
1.6.1.5. Institucinės partnerystės reglamentavimas.....	28
1.6.2. Nacionaliniai dokumentai, reglamentuojantys VPSP sutarčių sudarymą.....	29
1.6.2.1. Nacionaliniai teisės aktai	29
1.7. VPSP FINANSINIAI IR EKONOMINIAI ASPEKTAI	31
1.7.1. Finansinės galimybės ir vertė už pinigus.....	31
1.7.2. Finansinės galimybės, riboti biudžeto ištekliai ir teisiniai apribojimai dėl biudžeto lėšų panaudojimo	32
1.7.3. Rizikos priežastys ir pasidalijimo svarba.....	33
1.7.4. VPSP sutarčių ir įsipareigojimų traktavimas ir apskaita	35
1.7.5. VPSP vaizdavimas statistikoje ir nacionalinėse sąskaitose	36
1.7.6. VPSP vaizdavimas planuojant biudžetą	36
1.7.7. Fiskalinės rizikos įvertinimas ir įrašai dėl garantijų bei neapibrėžtų būsimųjų įvykių/įsipareigojimų	37
1.8. VPSP PROJEKTŲ FINANSAVIMO YPATUMAI IR FINANSAVIMO ŠALTINIAI	38
1.8.1. VPSP projektų finansų ypatumai	38
1.8.2. Projekto finansavimo šaltiniai	40
1.8.2.1. Projekto finansavimas nuosavu kapitalu	40
1.8.2.2. Projekto finansavimas skolintomis lėšomis	40
1.8.2.3. <i>Mezzanine</i> finansavimas	41
1.8.2.4. Sindikuotosios paskolos	42
1.8.3. Investicijų projektų finansavimo modeliai	43
1.8.4. Projekto finansinio modelio rengimas: ko siekia kiekvienas partneris.....	47
1.8.5. Valstybės finansinis dalyvavimas partnerystės projektuose didinant jų patrauklumą	48
1.8.5.1. Finansinio dalyvavimo priežastys	48
1.8.5.2. Finansinio dalyvavimo būdai	48
1.8.5.3. Kitokios valstybės paramos projektui formos	50

1.8.5.4. ES struktūrinių fondų lėšų naudojimas VPSP projektuose	51
1.9. VPSP LIETUVOJE.....	55
1.9.1. Apžvalga	55
1.9.2. Sutartinė partnerystė	56
1.9.2.1. Koncesija	56
1.9.2.2. Valdžios ir privataus subjektų partnerystė (VŽPP)	58
1.9.3. Institucinės VPP reglamentavimas Lietuvos Respublikoje	60
1.9.4. Metodinė pagalba rengiant VPSP projektus.....	61
1.9.5. VPSP rengimo ir tvirtinimo taisyklės.....	61
1.9.5.1. VPSP projekto vykdymo procedūros ir jų terminai	62
1.9.5.2. VPSP projekto vykdymo procedūros ir jų terminai savivaldybėms.....	65
1.9.6. Centrinės valdžios investicijų projektus įgyvendinančio valdžios subjekto teisės priimti finansinius įsipareigojimus	67
1.9.7. Vietos valdžios subjekto teisės priimti finansinius įsipareigojimus	67
1.9.8. Mokesčių klausimai	67

2. VPSP PROJEKTŲ VALDYMAS

2.1. ĮŽANGA.....	70
2.2. VPSP PROJEKTO IDENTIFIKAVIMAS IR RENGIMAS	72
2.2.1. Esminiai dalykai, lemiantys partnerystės sėkmę	72
2.2.2. Veiksmų planavimas.....	73
2.2.3. Žmogiškųjų išteklių planavimas	77
2.2.4. Sprendimai, kuriuos viešasis sektorius turi priimti iki partnerystės inicijavimo	79
2.2.5. Partnerystės taikymo tikslingumo nustatymas	80
2.2.6. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės taikymo galimybių nagrinėjimas	83
2.2.6.1. Proceso tikslai ir rezultatai	83
2.2.6.2. Konsultavimosi ir informavimo būtinumas	84
2.2.6.3. Rezultatų ir partnerystės sutarties objekto apibrėžtumas ir aiškumas.....	89
2.3. VPSP PROJEKTO PATEIKIMAS SPRENDIMĄ PRIIMANČIOMS INSTITUCIJOMS.....	90
2.4. PARTNERIO ATRANKA VPSP PROJEKTUOSE	92
2.4.1. Pasiruošimas pirkimui.....	92
2.4.2. Pirkimo vykdymas.....	95
2.5. PAKARTOTINIS VPSP PROJEKTO TEIKIMAS SPRENDIMUS PRIIMANČIOMS INSTITUCIJOMS	96
2.6. GALUTINĖ PERŽIŪRA (DUE DILIGENCE) IR FINANSINIS UŽDARYMAS	96
2.7. PARTNERYSTĖS PROJEKTŲ ĮGYVENDINIMO PRIEŽIŪRA.....	96
2.7.1. Sutarties valdymo komanda	96
2.7.2. Projektų įgyvendinimo priežiūros etapai	97
2.7.3. Viešojo partnerio vaidmuo ir atsakomybė	98
2.7.4. Sutarties nutraukimas.....	98
2.7.5. Paskesnis projekto įgyvendinimo vertinimas.....	99

3. VARTOJAMOS SĄVOKOS IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

3.1. SĄVOKŲ IR TERMINŲ ŽODYNAS.....	100
3.2. NAUDOJAMOS LITERATŪROS SĄRAŠAS	110

ĮVADAS

Viena svarbiausių projekto „Viešojo ir privataus sektorių partnerystės skatinimas“ (toliau – projektas) veiklų – parengti metodinius dokumentus viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektams planuoti ir įgyvendinti. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų vadovas (toliau – Vadovas) yra pirmoji metodinių dokumentų rinkinio, skirto sistemingai suformuoti ir išplėtoti VPSP kompetencijas, dalis. Vadovas parengtas remiantis jau seniai partnerystės praktiką taikančių šalių patirtimi, taip pat tarptautinių finansinių institucijų metodine medžiaga ir tarptautinių institucijų gairėmis. Įgyvendinant projektą Vadovas bus nuolat pildomas praktiniais pavyzdžiais, tikslinamas formuojantis Lietuvos Respublikos VPSP teisinio reguliavimo ir institucinei sistemai.

Vadovu siekiama dviejų pagrindinių tikslų:

- 1) supažindinti su pasaulyje ir Lietuvoje vartojama VPSP sąvoka, terminologija, jos tikslais ir ypatumais;
- 2) pristatyti projekto, planuojamo įgyvendinti VPSP būdu, ciklą.

Šiame pirmame metodiniame leidinyje pristatomos pasaulinės viešojo ir privataus sektorių partnerystės (VPSP) galimybės, būdai, modeliai, aiškinami jų skirtumai ir panašumai, nagrinėjami taikymo atvejai. Atskleidžiama VPSP teisinė ir ekonominė aplinka, šių projektų įgyvendinimo poveikis valdžios sektoriaus finansams. Apibrėžiami partnerių vaidmenys ir atsakomybės, projektų finansavimo schemos ir šaltiniai. Lietuvoje dar nesusiformavusios viešojo ir privataus sektorių partnerystės tradicijos, todėl VPSP esmei atskleisti pateikiame senųjų ES šalių narių patirtį ir ilgametę praktiką.

Vadove apžvelgiami VPSP projekto rengimo ir įgyvendinimo etapai planuojant viešųjų investicijų projektus. Demonstruojama, kuriame planavimo etape ir kodėl turi būti svarstomas partnerystės tikslingumo klausimas. Aiškinama, kokių papildomų projekto rengimo, vertinimo ir įgyvendinimo klausimų kyla pasirinkus partnerystę kaip įgyvendinimo būdą, kokių papildomų kompetencijų prireiks viešojo administravimo institucijoms įgyvendinant VPSP projektus. VPSP galimybės įgyvendinti investicijų projektus svarstymas yra vienas iš viešųjų investicijų projektų planavimo proceso etapų.

I DALIS VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ PARTNERYSTĖ. ĮVADAS

1.1. VPSP SĄVOKA IR ATSIRADIMO PRIEŽASTYS

1.1.1. VPSP TAIKymo SRITIS

Viešoji paslauga – tai valstybės ar savivaldybių, jų įsteigtų specialių įstaigų ir įmonių paslaugos, teikiamos bendriems šalies ekonominiams interesams užtikrinti. Tai gali būti: vandens, elektros, dujų tiekimo, šildymo, telekomunikacijų, pašto, transporto paslaugos ir paslaugos, reikalingos socialiniams interesams užtikrinti, tarkim, ugdymo ir švietimo, teisėsaugos ar viešosios tvarkos paslaugos. Pagrindiniai viešųjų paslaugų bruožai – galimybė jomis pasinaudoti bet kuriam besikreipiančiajam, prieinamos paslaugų kainos ir jų kokybė.

Viešosios paslaugos gali būti teikiamos tik esant viešajai infrastruktūrai. Infrastruktūros plėtros tikslas – užtikrinti valstybės socialinę ir ekonominę veiklą, kokybišką ir nepertraukiamą paslaugų teikimą. Viešoji infrastruktūra yra dviejų tipų:

- **ekonominė – jos tikslas užtikrinti bendrojo ekonominio intereso paslaugų teikimą.** Už tokių paslaugų teikimą vartotojai atsiskaito tiesiogiai, mokėdami nustatytą paslaugos mokestį. 2004 m. Baltojoje knygoje Europos Komisija pabrėžė, kad tikslas teikti aukštos kokybės, prieinamas ir įperkamas bendrus **ekonominius interesus tenkinančias paslaugas** ir tikslas sukurti atvirą bei konkurencingą vidaus rinką yra suderinami ir turėtų vienas kitą papildyti. Šioms paslaugoms teikti ir organizuoti taikomos EB steigimo sutartyje nustatytos vidaus rinkos ir konkurencijos taisyklės, nes šių paslaugų teikimas yra ekonominė veikla. Bendrąja prasme tai paslaugos, kurioms taikomi tam tikri viešųjų paslaugų įpareigojimai, kuriuos valstybės narės nustato paslaugos teikėjui siekdamas

užtikrinti, kad būtų patenkintas viešasis visuomenės interesas.

- **socialinė** (mokyklos, ligoninės, bibliotekos, kalėjimai ir pan.) – **jos tikslas visuomenės funkcionavimas.** Už tokių paslaugų teikimą vartotojai nemoka paslaugos mokesčio, o atsiskaito netiesiogiai – mokėdami nustatytus mokesčius į valstybės biudžetą.

1.1.2. VPSP PLĖTRA PASAULYJE

Tradiciškai valdžios sektorius pats plėtoja infrastruktūrą ir teikia minėtas viešąsias paslaugas. Tačiau dar iki partnerystės sąvokos atsiradimo egzistavo privataus kapitalo panaudojimo viešosios infrastruktūros plėtrai formos, žinomos kaip koncesijos. Kone garsiausias koncesijos pavyzdys yra Sueco kanalo statybos bendrovė „Compagnie Universelle du Canal maritime de Suez“, įsteigta 1858 m.

PIRMOSIOS KONCESIJOS

Pirmąkart koncesiją apibūdino XIX a. ekonomistas Alfredas Maršalas (Alfred Marshall): „Valdžios institucija gali valdyti viešąsias paslaugas teikiančių įmonių teises ir tam tikrais atvejais dalį jų kapitalo. Taip pat gali jas ribotam laikui perleisti (suteikti lizingą) konsorciui, kuris įsipareigoja teikti tas pačias viešąsias paslaugas už tam tikrą kainą ir nustatytomis sąlygomis. Tačiau turi būti konkuruojama dėl teikiamų paslaugų kokybės ir kainos, o ne dėl metinio lizingo mokesčio.“

XIX–XX a. paprastai vandenį ir energiją tiekėdavo, geležinkelius tiesėdavo privačios įmonės. Jos prisiimdavo paklausos riziką ir nebuvo apsaugotos nuo konkurencijos. Privačios įmonės išplėtojo didžiąją vandens tiekimo infrastruktūros dalį Prancūzijoje, Didžiojoje Britanijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose. Pavyzdžiui, 1777 m. Prancūzijos valdžia privačiai įmonei „Perrier brothers“ 15 metų perdavė teises tiekti vandenį daliai Paryžiaus miesto. Įmonė vykdė įpareigojimus, kol patyrė finansinių sunkumų ir buvo nacionalizuota. Londone iki 1820 m. tokių įmonių buvo šešios. JAV XIX a. pradžioje 15 iš 16 vandentiekių buvo pastatyti privačių įmonių, o amžiaus pabaigoje vandens tiekimo srityje jau dominavo valstybė.

Privačios vietos įmonės nutiesė daug elektros tinklų Brazilijoje, Čilėje, Meksikoje, JAV. Jos veiklą pradėdavo konkurencingoje ir nereguliuojamoje, komerciškai rizikingoje aplinkoje. Nors ilgainiui valstybė vis labiau reguliudavo rinką ir apsaugodavo įmones nuo konkurencijos, tinklai ir toliau likdavo privatūs.

Transporto srityje tokia praktika irgi buvo paplitusi. Prancūzijoje karalius suteikdavo kelių, tiltų, kanalų koncesijas. Koncesijų sutartys nustatydavo paslaugų tarifus ir laikotarpį, o visą paslaugų riziką prisiimdavo koncesininkai.

Panašiai vystėsi ir geležinkeliai. Valstybės skatindavo koncesininkus teikdamos subsidijas (pinigais ar žeme), tačiau privačios įmonės geležinkelius tiesėdavo chaotiškai, dažnai dubliuodavosi jų maršrutai. Todėl ilgainiui vyriausybės konsoliduodavo įmones ir išpirkdavo dalį jų akcijų. Pavyzdžiui, 1909 m. taip buvo suformuota nacionalinė Meksikos geležinkelių sistema, kurios nuosavybę dalijosi Meksikos vyriausybė (dauguma) bei JAV ir Didžiosios Britanijos privačios kompanijos. Vėliau geležinkeliai buvo visiškai nacionalizuoti.

Viešosios ir privačios partnerystės sąvoka atsirado JAV 1950 m., kai buvo inicijuotos jungtinės viešojo ir privataus sektorių finansuojamos švietimo programos. Vėliau – 1960 m. – buvo pradėtos steigti ir bendros viešojo bei privataus sektorių įmonės miestų infrastruktūrai atnaujinti. Be JAV, VPSP pradininkės buvo Australija ir Jungtinė Karalystė. Vėliau partnerystę pradėjo taikyti Prancūzija, Vokietija, Airija, Italija, Japonija, Pietų Korėja, Portugalija, Ispanija, Turkija, Argentina, Brazilija, Pietų Afrika ir kitos šalys.

1990 m. daugelis valstybių atkreipė dėmesį į infrastruktūros deficitą: perpildytus, prastos būklės kelius, menkai prižiūrimas transporto sistemas, pasenusius laisvalaikio ir poilsio objektus, pablogėjusią mokyklų, ligoninių, vandens ir nuotekų valymo sistemų būklę ir t. t. Nusidėvėjusi infrastruktūra brangiai kainuoja visuomenei, mažina ekonomikos produktyvumą ir konkurencingumą, sukelia nelaimingus atsitikimus, neigiamai veikia sveikatos būklę ir gyvenimo trukmę. Vien biudžeto pajamos, kurias sudaro mokesčiai, negali patenkinti didelių infrastruktūros plėtros ir atnaujinimo poreikių. Be infrastruktūros palaikymo ir atnaujinimo poreikio, nuolat egzistuoja ir kitas svarbus uždavinys – plėtoti naują infrastruktūrą.

Patirdamos dideles investicijų sąnaudas daugelis valstybių sukaupė fiskalinį deficitą, jas ėmė varžyti auganti valstybės skola, tad privatus finansavimas buvo matomas kaip labai patraukli perspektyva, ypač dideliems infrastruktūros projektams įgyvendinti.

AECOM korporacija 2005 m. apžvalgoje apskaičiavo, kad 1985–2004 m. pasaulyje pradėti 2096 VPSP projektai, jų bendra vertė sudarė apie 887 mlrd. JAV dolerių, 325 mlrd. iš jų buvo skirti finansuoti 656 projektus transporto srityje. Ataskaitos rengimo metais 1121 projektas buvo jau baigtas įgyvendinti (451 mlrd.).

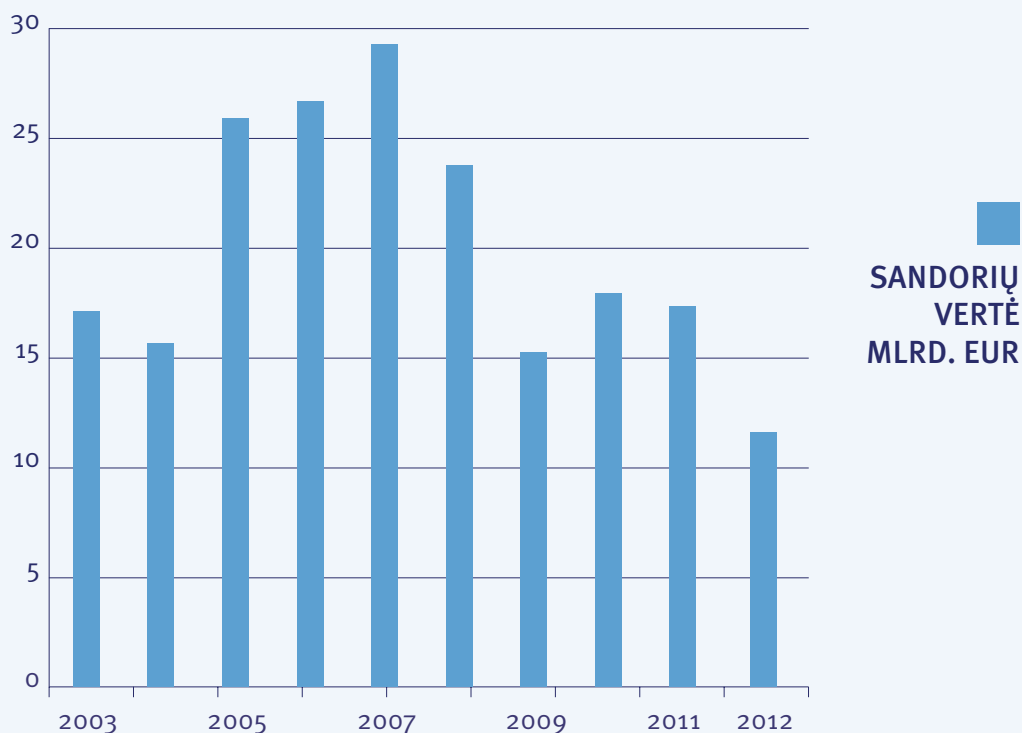
Europos investicijų banko ataskaitos duomenimis (EIB 2004), 2004 m. Jungtinė Karalystė išliko VPSP sutarčių lyderė – įgyvendino 650 VPSP projektų, iš kurių 400 buvo dar įgyvendami. Jų finansavimas sudarė 12 proc. visų investicijų išlaidų.

1 LENTELĖ
VPSP SUTARČIŲ INVESTICIJŲ
VERTĖ 2007 M., MILIJONAIŠ
SVARŲ

	Įskaitant Londono metro projektus	
Sektorius	Bendra investicijų vertė	Procentinė visos sumos dalis
Sveikatos	8 290	16
Transporto	22 496	42
Gynybos	5 644	11
Švietimo	4 388	8
Kiti	7 203	13
Škotija, Velsas ir Šiaurės Airija	5 380	10
Iš viso	53 404	100

2011 metais Europos Sąjungoje buvo sudarytos 84 partnerystės sutartys, kurių bendra vertė siekė 17,9 mlrd. EUR. Sandorių skaičiumi, kaip ir 2004 metais, lyderė išliko Jungtinė Karalystė, kurioje 2011 metais buvo sudaryti 27 sandoriai. Pagal sandorių vertę absoliuti lyderė 2011 metais buvo Prancūzija, kurioje šiuo laikotarpiu sudarytų sandorių vertė siekė 62 proc. visoje ES sudarytų sandorių vertės. Sandorių vertės kitimas 2003–2012 m. pateikiamas paveiksle.

1 PAVEIKSLAS
ES SUDARYTŲ SANDORIŲ
VERTĖS KITIMAS
2003–2012 METAIS

Šaltinis: Europos Investicijų Bankas – EIB.

Paprastai šalys VPSP pradėdavo plėtoti atskiruose sektoriuose. Pvz., Ispanijoje VPSP iniciatyva labiausiai paplito transporto srityje – privataus sektoriaus įtraukimas tapo pagrindiniu transporto plėtros 2005–2020 m. programos įgyvendinimo elementu. Programa numatė 214 mlrd. eurų investicijų, iš jų 20 proc. turėtų sudaryti VPSP sutartys.

PASAULYJE VPSP PROJEKTAI BUVO ĮGYVENDINTI ŠIUOSE SEKTORIUOSE:

- energijos gamyba ir tiekimas;
- vandens tiekimas ir nuotekų surinkimas;
- atliekų tvarkymas;
- sveikatos apsauga (ligoninės);
- švietimas ir mokymas (mokyklos);
- sportas (stadionai, baseinai);
- susisiekimas
(oro eismo kontrolė, geležinkeliai, keliai);
- informacinės technologijos;
- visuomenės sauga
(kalėjimai, policijos nuovados);
- būstas (socialinis būstas, bendrabučiai).

EIB duomenimis, 2011 metais pagal sandorių skaičių pirmavo švietimo, o pagal sandorių vertę – susisiekimo sektorius.

1.1.3. PARTNERYSTĖS SĄVOKOS APIBRĖŽIMAS

Iki šiol nėra vieno visiems priimtino VPSP apibrėžimo, taip pat bendrų principų tarp finansinių galimybių įgyvendinti tokius projektus, biudžeto asignavimų apribojimų ir privataus sektoriaus lėšų naudojimo apimtys. Nėra ir bendrai pasaulyje vartojamos partnerystės sąvokos.

- Pasaulio bankas vartoja terminą „privatus dalyvavimas infrastruktūros projektuose“.
- Kiti plėtros bankai vartoja terminą „privatus sektoriaus dalyvavimas“.
- JAV ir Kanadoje vartojamas terminas P3. Kanados VPSP taryba partnerystę apibrėžia kaip „bendrą viešojo ir privataus sektorių įmonę, sudarytą kiekvieno partnerio patirties ir žinių pagrindu, kuri geriausiai tenkina aiškiai apibrėžtus visuomenės poreikius efektyviai paskirstant išteklius, riziką ir atlygius“.
- Australijoje vartojama sąvoka „privatėmis lėšomis finansuojami projektai“.
- Jungtinėje Karalystėje vartojamas terminas „privatus finansavimo iniciatyva (PFI)“.

VPSP galima apibrėžti kaip viešojo ir privataus sektorių **sutarties** formą, kuri iš privataus partnerio reikalauja **finansinių, technologinių, patirties, žinių ir kitokių investicijų**, kurioje pagrindinių projekto **rizikų valdymas perduodamas privačiam sektoriui**, o viešasis sektorius **moka privačiam už paslaugų**, kurias tradiciškai teikia pats viešasis sektorius, **teikimą visuomenei**.

Lietuvos atveju VPSP sąvoka apibrėžta LR investicijų įstatyme – tai valstybės arba savivaldybės institucijos ir privataus subjekto įstatymuose nustatyti bendradarbiavimo būdai, kuriais valstybės arba savivaldybės institucija perduoda jos funkcijoms priskirtą veiklą privačiam subjektui, o privatus subjektas investuoja į šią veiklą ir jai vykdyti reikalingą turtą, už tai gaudamas įstatymų nustatytą atlyginimą.

1.2. VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ PARTNERYSTĖS INICIJAVIMO PROBLEMOS IR PRIELAIDOS

1.2.1. POTENCIALIOS PARTNERYSTĖS ATSIKIDIMO KLIIŪTYS

VPSP kaip viešųjų paslaugų teikimo būdas egzistuoja seniai, tačiau jos atsiradimas ir plėtra skirtingose šalyse labai skiriasi. Tai priklauso nuo:

- **Struktūrinių kliūčių.** Daugelyje šalių didelė viešojo sektoriaus atsakomybės ir funkcijų dalis perduota regioninei ir vietos valdžiai. VPSP plėtrai reikalingų struktūrų steigimas atima daug laiko ir reikalauja aktyvaus centrinės valdžios dalyvavimo bei paramos. Todėl paprastai šalys partnerystę pradeda plėtoti centrinės valdžios institucijų kompetencijai priskirtose srityse ir tik vėliau – regionuose ir savivaldybėse.
- **Teisinių kliūčių.** Atsakomybę už viešųjų paslaugų teikimą reglamentuojanti teisės aktų sistema paprastai būna labai sudėtinga ir griežta. Todėl šalims dažnai tenka keisti, pritaikyti teisės aktus, kad paskatintų VPSP atsiradimą.
- **Politinių kliūčių.** Ne tik politinis pasipriešinimas, bet ir politinis abejingumas gali tapti partnerystės plėtos kliūtimi. Be aiškiai išreikštos politinės valios ir paramos, siekio ir įsipareigojimo gerinti viešųjų paslaugų teikimo efektyvumą viešojo sektoriaus inercija VPSP požiūriu bus sunkiai įveikiama.

1.2.1. POTENCIALIOS PARTNERYSTĖS ATSIKIDIMO KLIIŪTYS

Efektyvus ribotų valstybės finansų naudojimas yra pagrindinis valstybės iššūkis, deja, dauguma valstybių sunkiai su tuo tvarkosi. Priežastis ta, kad viešasis sektorius paprastai turi mažai paskatų ir priemonių didinti infrastruktūros statybos ir eksploatavimo efektyvumą.

O į viešąją infrastruktūrą investuoti ar ją eksploatuoti atėję privataus sektoriaus partneriai siekia didžiausio pelno, todėl yra tiesiogiai suinteresuoti didinti investicijų ir veiklos efektyvumą. Jei VPSP susitarimas leidžia siekti pelno, tikėtina, kad bus pasiektas didesnis efektyvumas, o kokybiškos paslaugos bus teikiamos priimtinomis kainomis.

Susiformavus partnerystės koncepcijai atsirado poreikis iš naujo apsvarstyti ekonominius, politinius ir techninius viešųjų paslaugų teikimo aspektus. Vienas aktualiausių klausimų – ar turėtų privatus sektorius teikti paslaugas, kurios tradiciškai yra viešojo sektoriaus atsakomybė. Atsakymas į šį klausimą numato tam tikrą ekonominį ir politinį pasirinkimą, priklausantį nuo santykinio viešųjų paslaugų efektyvumo konkrečioje šalyje, finansinių išteklių prieinamumo ir socialinio sutarimo dėl priimtinių būdų teikti tam tikras paslaugas. Partnerystės priimtumas visuomenei dažnai būna esminis veiksnys, lemiantis viešojo sektoriaus apsisprendimą pasirinkti ar ne VPSP modelį.

Jei įmanoma, efektyviai partnerystei geriau pritaikyti VPSP projektų įgyvendinimo teisinę ir institucinę aplinką, tai turi būti padaryta iki projektų įgyvendinimo pradžios, kad išorinės aplinkybės, lemiančios partnerių atsakomybės ribas ir veiklos perdavimo galimybes, būtų visiškai aiškios iki sutarties pasirašymo. Planuojant partnerystę ir pasirenkant jos formą, svarbu įvertinti siekiamus tikslus, sektoriaus politiką, teisinę ir institucinę sandarą, viešojo sektoriaus finansinius išteklius ir jų panaudojimo taisykles, pagrindinių projektui įtaką darančių grupių interesus.

Kad partnerystė būtų sėkminga, ji turi būti pagrįsta kiekvieno sektoriaus, kuriame ruošiamasi įgyvendinti VPSP projektą, analize, kuri apima:

- **Techninius klausimus.** Turi būti įvertintas infrastruktūros naudojimo efektyvumas ir nustatytos neefektyvaus naudojimo priežastys, infrastruktūros ir vartotojų poreikių atitikimas, sektoriaus sistemų tarpusavio priklausomybė ir jungtys (pvz., energijos gamyba – perdavimas – skirstymas arba transporto intermodalumas – bendrų bilietų naudojimas – vieningas techninis standartas).
- **Teisines, sektoriaus reguliavimo ir politines sistemas.** Šioje srityje turi būti nagrinėjami taikomi teisės aktai, reguliuojančios institucijos, už sektoriaus plėtrą atsakingos institucijos, tarifų nustatymo ir subsidijavimo politika, privalomi sektoriaus paslaugų teikimo standartai, aplinkosaugos ir sveikatos apsaugos reikalavimai, darbo santykių reguliavimas, užsienio įmonių nuosavybės / veiklos apribojimai.
- **Institucijos statusą ir gebėjimus.** VPSP iš proceso dalyvių, veikiančių tiek viešajame sektoriuje, tiek už jo ribų, reikalauja naujų arba daug geresnių gebėjimų. Dažnai šalyse reikalingiems gebėjimams kaupti ir formuoti įkuriama VPSP kompetencijų centrai. Prieš pradėdamas įgyvendinti VPSP projektus viešasis sektorius turi įsitikinti, ar institucijos supranta būtinas kompetencijas, ar joms pakanka finansinių ir žmogiškųjų išteklių tinkamai parengti partnerystės sutartis, ar VPSP rengimo ir sprendimų priėmimo procesas yra apibrėžtas ir skaidrus.
- **Komercinius, finansinius ir ekonominius klausimus.** Pagrindiniai sektoriaus paslaugų teikimo komerciniai, finansiniai ir ekonominiai viešųjų paslaugų teikimo ypatumai ir rezultatai turi būti aiškūs. Paslaugų vartotojų apmokestinimo schemas, šių paslaugų finansavimo mechanizmai turi būti patikrinti ir patikimi – tai būtina siekiant suprasti ar pagerinti paslaugos teikėjo finansinę poziciją iki VPSP susitarimo. Taip pat svarbu, kad sektoriaus paslaugos būtų prieinamos vartotojams, paslaugų tarifai – priimtini ir skatintų paslaugų vartojimą. Jei tai būtina viešajam inte-

resui užtikrinti, turi būti numatytas paslaugų teikimo subsidijavimas. Viešajame sektoriuje privalo galioti visuotinai priimtas ir taikomas projektų sąnaudų ir naudos analizės standartas. Juo vadovaujantis nustatomas investicijų poreikis, projektų finansinis ir socialinis ekonominis efektyvumas.

Sektoriaus analizė padeda valdžios sektoriui įvertinti *status quo*, identifikuoti paslaugos teikimo trūkumus, nustatyti sritis, kuriose efektyvumo didinimas turės didžiausią poveikį, apibrėžti norimą paslaugos lygį ir standartą, nustatyti galimybes įtraukti privačius partnerius į viešųjų paslaugų teikimą. Tokios analizės rezultatas gali būti ir tam tikrų sektoriaus būklę bei funkcionavimą apibūdinančių rodiklių nustatymas.

1.3. VPSP BRUOŽAI, PRANAŠUMAI IR TRŪKUMAI

Tarptautinė patirtis rodo, kad VPSP gali būti gerokai pranašesnis nei tradicinis būdas, kai paslaugas teikia pats viešasis sektorius.

- **Masto ekonomija.** Dažnai viešasis sektorius dėl lėšų trūkumo, viešojo pirkimo ypatumų statybos darbus perka dalimis, įrangą atskirai, paslaugas taip pat atskirai. VPSP atveju visa tai galima sujungti ir pagreikinti statybą bei sumažinti jos kaštus. Kita vertus, vienu metu pradėjus įgyvendinti dideles infrastruktūros plėtros programas (pavyzdžiui, VPSP iniciatyvas) galima pristigti pajėgumų rinkoje, o tai natūraliai padidins viešųjų paslaugų kainas. Toks kainų augimas buvo stebimas Didžiąjai Britanijai inicijavus PFI programą mokyklose ir ligoninėse, Portugalijoje – PPP programą tiesiant kelius, Lietuvoje – įgyvendinant 2004–2006 m. ES struktūrinių fondų finansuojamas programas.
- **Viso ekonominio infrastruktūros tarnavimo laikotarpio kaštų vertinimas.** Ekonominis infrastruktūros tarnavimo laikotarpis žymi metų skaičių, per kurį naudingiau palaikyti infrastruktūros būklę į ją reinvestuojant, nei sukurti infrastruktūrą iš naujo. VPSP projektas skatina privatų sektorių optimizuoti viso laikotarpio kaštus, kadangi šiuose sandoriuose privatus partneris tampa atsakingas ne tik už kapitalines investicijas, bet ir už turto eksploatavimą, jo būklės palaikymą. Pavyzdžiui, galima daugiau investuoti į statybą ir vėliau patirti daug mažesnius eksploatavimo kaštus. Tačiau sudarius partnerystės sutartį, už objekto funkcionavimą ir teikiamas paslaugas reikės mokėti visą sutartą laikotarpį, nors pasikeitus aplinkybėms būtų ekonomiškiau jį parduoti.
- **Privataus sektoriaus indėlis.** Privataus sektoriaus dalyvavimas reiškia ne tik alternatyvius kapitalo šaltinius ir didesnes galimybes privačiomis lėšomis investuoti į infrastruktūrą. Teikdamas viešąją paslaugą privatus partneris pasidalins profesinėmis žiniomis, vadybos įgūdžiais, inovatyviu požiūriu, didesniu efektyvumu ir rezultatyvumu.
- **Rezultatų tikrumas ir geresnės veiklos paskatos.** Galima tikėtis tikslesnių baigimo terminų (privatus partneris motyvuotas kuo greičiau baigti projektą, kad šis nepabrangtų ir kad kuo greičiau būtų pradėtas mokėjimas už paslaugas) ir kaštų (dėl sumos ir mokėjimų grafiko sutariama iki statybos pradžios – tai neleidžia reikalauti papildomų lėšų iš viešojo sektoriaus). Rezultatų ir nustatytų reikalavimų atitikimo rizikos perdavimas privačiam sektoriui skatina jį efektyviai valdyti projektą ir organizuoti veiklą, kadangi su privačiu partneriu bus galutinai atsiskaityta tik tuo atveju, jei paslauga bus pradėta teikti laiku, o jos kokybė atitiks reikalaujamą paslaugos standartą.
- **Geresnis rizikos paskirstymas.** Rizika priskiriama tai pusei, kuri sugeba geriausiai ją valdyti mažiausiais kaštais. Didžiausia vertė už pinigus pasiekama tada, kai įgyvendinant projektą susitariama dėl optimalaus pasidalijimo rizikomis, o ne maksimalaus rizikos perdavimo.
- **Kapitalo investicijų transformavimas į mokėjimų už paslaugas srautą.** Pakeitus atsiskaitymo principą galima įgyvendinti daugiau projektų ribotomis viešojo kapitalo investicijų galimybėmis. Antra, galima skolintis „už balanso“ – partneriams tinkamai pasidalijus riziką, įsipareigojimai privačiam partneriui gali būti neįtraukiami į viešojo sektoriaus balansą, taigi jais atitinkamai nedidinama valstybės skola ir biudžeto deficitas. Tačiau tai nereiškia, kad prisiimamų įsipareigojimų dydis neturi būti griežtai kontroliuojamas. Atvirkščiai – kadangi partnerystės įsipareigojimai turi būti vykdomi nepriklausomai nuo valstybės biudžeto būklės, jų patenkinimo galimybės, viešojo partnerio pajėgumas mokėti nustatytą sumą visą partnerystės laikotarpį turi būti itin kruopščiai įvertintas.

- **Papildomų pajamų generavimo galimybė.** Privatus partneris gali rasti galimybių gauti pajamų iš trečiųjų šalių, taip sumažindamas viešojo sektoriaus išlaidas viešosioms paslaugoms. Papildomos pajamos gali būti generuojamos inovatyviai naudojant infrastruktūrą arba suteikiant leidimą privačiam partneriui sukurti ir disponuoti papildomą turtą, kuris išimtinai teikiant viešąsias paslaugas nėra būtinas.
- **Sustiprintas viešasis valdymas.** Perduodamas atsakomybę privačiam sektoriui viešasis sektorius veikia kaip reguliuojančioji institucija – užuot organizavęs kasdienę veiklą, gali planuoti paslaugas ir stebėti, analizuoti, priimti sprendimus dėl jų efektyvumo tolesnio gerinimo. Sukurdamas konkurenciją dėl viešųjų paslaugų teikimo VPSP leidžia palyginti viešųjų paslaugų kaštus su tų pačių paslaugų, teikiamų rinkos sąlygomis, kaštais ir užtikrinti, kad bus pasiekta didžiausia vertė už pinigus.

Viena iš Didžiosios Britanijos įgyvendinamų VPSP projektų apžvalgų, atliktų Jos Didenybės Išdo užsakymu, nustatė šiuos VPSP efektyvumo ir sėkmės šaltinius:

- efektyvus pasidalijimas rizikomis;
- sutarčių ilgalaikiškumas ir viso ekonominio infrastruktūros tarnavimo laikotarpio kaštų planavimas;
- aiškus paslaugos teikimo rezultatų apibrėžimas;
- veiklos kokybės matavimas ir kokybės gerinimo skatinimas;
- privataus sektoriaus vadybiniai gebėjimai;
- pakankama konkurencija privačioje rinkoje.

VPSP būdinga ir tai, kad investuotojai suinteresuoti dalyvauti VPSP projektuose visame pasaulyje. Toks interesas kyla dėl trijų priežasčių:

- VPSP projektuose investuojama į infrastruktūrą, kuri yra pagrindinė ekonomikos augimo ir konkurencingumo prielaida, todėl infrastruktūros plėtros projektai visada bus viešojo sektoriaus prioritetas;
- privatus sektorius turi galimybę pasiekti didesnį išteklių naudojimo efektyvumą, jei iki VPSP sandorio paslaugas teikė išimtinai viešasis sektorius;
- komercinis viešojo sektoriaus turto panaudojimas, kai privačiam sektoriui suteikiamos teisės turtą naudoti plačiau, ieškant naujų būdų, nei tai darė viešasis sektorius.

1.4. VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ SUTARTYS

Skirtingos viešojo ir privataus sektorių sutartys sudaromos įvairiems tikslams skirtinguose ūkio sektoriuose pasiekti ir atspindi skirtingus vyriausybės infrastruktūros plėtros bei viešųjų paslaugų poreikius. Pagrindiniu kriterijumi, skiriančiu **partnerystės sutartis** nuo kitų viešojo ir privataus sektorių sutarčių, Europos Komisija siūlo laikyti privačiam partneriui perduodamą riziką. Be to, perduodama rizika leidžia apibrėžti skirtingus VPSP tipus, suprasti, kokie teisės aktai jiems taikytini, ir nustatyti privačių partnerių atrankos metodus. Visoms ES šalims narėms partnerių atrankos metodai pasirenkami vadovaujantis Europos Bendrijos steigimo sutarties nuostatomis ir kitais teisės aktais, viešojo pirkimo direktyvomis ir nacionaliniais teisės aktais.

1.4.1. TRADICINĖS VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ SUTARTYS

Paslaugų sutartys. Valdžios institucijos su privačiomis įmonėmis gali sudaryti sutartis specialiosioms užduotims atlikti, pvz., užtikrinti naujos įrangos priežiūrą ir eksploatavimą. Gali būti perkamos ir mokesčių surinkimo, technologijų diegimo ir palaikymo, vandens vartojimo matavimo prietaisų montavimo, atliekų tvarkymo ir kitos techninės paslaugos. Paslaugų sutartys sudaromos konkurenciniu pagrindu ir yra trumpalaikės. Jos leidžia viešajam sektoriui pasinaudoti papildoma privataus sektoriaus technine baze, žmogiškaisiais ištekliais ir sutaupyti. Tačiau šiose sutartyse viešasis sektorius išlieka atsakingas už investicijų valdymą ir jų kaštus.

Projektavimo ir rangos sutartys. Tai sutartys dėl viešosios infrastruktūros objektų projektavimo ir rangos darbų pagal viešojo sektoriaus objektui nustatytus reikalavimus. Paprastai tokios sutartys vykdomos už iš anksto abiejų šalių suderintą kainą, ir šios kainos viršijimo riziką prisiima privatus sektorius. Visas kitas rizikas (finansavimo, sukurto turto eksploatavimo, nuosavybės) prisiima viešasis sektorius.

Turto eksploatavimo ir valdymo sutartys. Tokios sutartys pasirašomos turto valdymo ir eksploatavimo atsakomybę perduodant privačiam sektoriui, taip pat siekiant didesnio efektyvumo ir pažangesnių technologijų. Sutarčių trukmė būna kiek ilgesnė nei įprastų paslaugų sutarčių. Sutarties vykdytojui mokamas arba sutartas paslaugos mokestis, arba mokestis už tam tikrus veiklos rezultatus. Tokios sutartys gali būti taikomos perduodant atsakomybę už tam tikrų objektų (vieno ar daugiau) / paslaugų valdymą, bet viešajam sektoriui lieka investicinių sprendimų ir finansavimo rizikų valdymas. Gali būti perkamos, pavyzdžiui, centralizuoto šildymo ir kondicionavimo tiekimo tinklų ar pastatų energetinių sistemų eksploatavimo paslaugos. Panašios sutartys sudaromos sektoriuose, kur tik pradedama nuo viešosios nuosavybės pereiti prie privačiosios ir kur teisinis reglamentavimas dar neleidžia aktyvesnio privataus sektoriaus dalyvavimo. Jos padeda formuoti dviejų partnerių pasitikėjimą rinkose, kur trūksta VPSP patirties, ir leidžia privačioms įmonėms kol kas prisiimant ribotą riziką išbandyti potencialiai rizikingesnes rinkas.

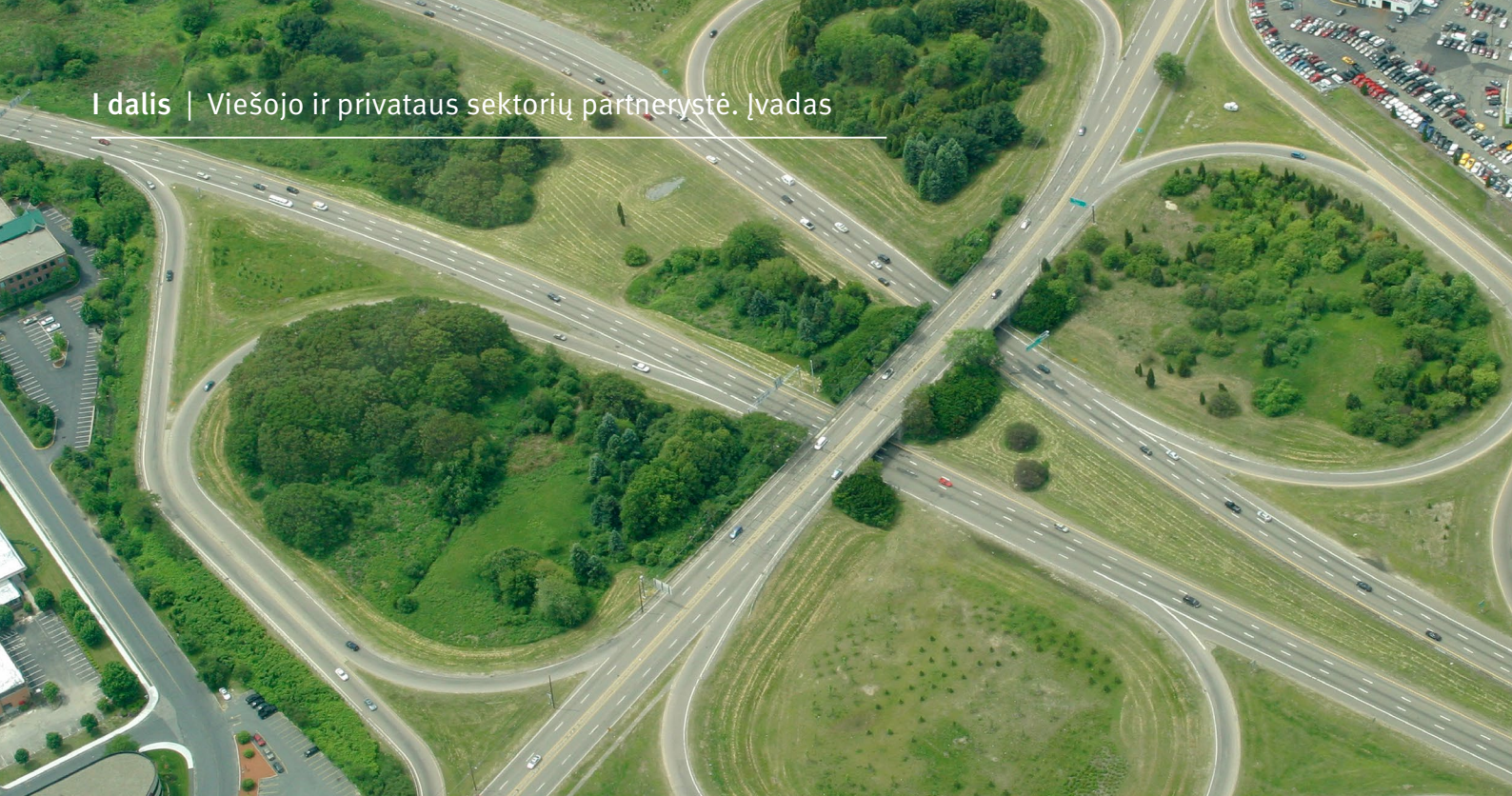
Lizingas. Jis leidžia privačiai įmonei „nupirkti“ generuojamus viešojo turto pajamų srautus mainais už fiksuotą lizingo įmoką ir prievolę valdyti bei eksploatuoti turtą. Lizingo sutartys skiriasi tuo, kad komercinė rizika perduodama privačiam sektoriui. Nuomotojo gebėjimai užsidirbti pelną susiję su jo gebėjimais mažinti veiklos kaštus išlaikant tą patį paslaugų lygį. Išlieka viešojo sektoriaus atsakomybė už kapitalo investicijų planavimą ir finansavimą, tačiau kartais nuomotojas gali būti atsakingas už turto atnaujinimą ir remontą, kai tai daroma siekiant gerinti veiklos efektyvumą arba didinti pelną.

Lizingo sutarčių trukmė – nuo 5 iki 15 metų. Jos tinkamos tik nepriklausomas pajamas generuojančios infrastruktūros plėtros atvejais ir dažnai pasirašomos tokiose srityse kaip transportas ir vandentiekis.

1.4.2. PARTNERYSTĖS SUTARTYS

Tai integruotos infrastruktūros projekto vykdymo ir infrastruktūros eksploatavimo užtikrinimo sutartys. Šios sutartys numato atsakomybės už infrastruktūros projektavimą, statybą ir objekto (ar jų grupės) valdymą perdavimą privačiam partneriui. Išskiriamos tokios pagrindinės partnerystės sutarčių rūšys:

- **Projektuoti, statyti, eksploatuoti (angl. Design, Build and Operate - DBO).** Tai sutartis dėl infrastruktūros objekto projektavimo ir statybos, jo eksploatavimo ir priežiūros. Statybą finansuoja viešasis sektorius, jis yra turto savininkas visą sutarties laikotarpį. Šio būdo pranašumas – vieno privataus subjekto integruota atsakomybė už objekto sukūrimą ir eksploatavimą, kuris įprastuose sandoriuose būna atskirtas. Tai leidžia partneriams pasinaudoti keliais pranašumais: Jau projektavimo etape pasirenkamos tokios medžiagos ir įranga, kurios labiausiai tinka teikiant viešąsias paslaugas visą partnerystės sutarties laikotarpį;
- Iki statybos darbų pradžios sudaroma objekto eksploatavimo programa ir numatomi kaštai jai įgyvendinti. Jau projektavimo etape atsižvelgiama į ekonominį infrastruktūros tarnavimo laikotarpį, dedamos pastangos suvaldyti objekto eksploatavimo kaštų pasikeitimo riziką, racionaliai paskirstyti kaštus per visą sutarties laikotarpį.

- **Projektuoti, statyti, eksploatuoti ir finansuoti (angl. Design, Build, Operate and Finance - DBOF).** Tai sutartis dėl infrastruktūros objekto projektavimo ir statybos, jo eksploatavimo ir priežiūros. Privatus sektorius taip pat finansuoja infrastruktūros objekto statybą ir už tai gauna atlygį tik iš viešojo sektoriaus. Šis būdas Jungtinėje Karalystėje dar vadinamas privataus finansavimo iniciatyva (angl. *Private financing initiative - PFI*).
- **Statyti, eksploatuoti ir perduoti (angl. Build, Operate and Transfer - BOT).** Tai sutartis dėl infrastruktūros objekto statybos eksploatavimo ir priežiūros, pagal kurią privačiam partneriui suteikiama teisė plėtoti infrastruktūrą ir teikti viešąsias paslaugas. Privataus partnerio lėšomis sukurtas ir ekonominei veiklai vykdyti naudotas turtas perduodamas viešojo sektoriaus nuosavybėn. Šio tipo partnerystės sutartys dažniausiai sudaromos atskiriems projektams, kuriais siekiama sukurti visiškai naujus infrastruktūros objektus. Statyti, būti savininku, eksploatuoti ir perduoti (angl. *Build, Own, Operate and Transfer - BOOT*). Tai sutartis dėl infrastruktūros objekto statybos, eksploatavimo ir priežiūros. Privatus sektorius finansuoja objekto statybą, turi jį savo nuosavybėje, vykdo ekonominę veiklą ir sutarties įgyvendinimo pabaigoje perduoda viešajam sektoriui.

Statyti, būti savininku ir eksploatuoti (angl. Build, Own, Operate - BOO). Tai sutartis dėl objekto statybos, eksploatavimo ir priežiūros. Privatus sektorius finansuoja objekto statybą, atlieka statybos darbus, turi sukurtą turtą savo nuosavybėje ir vykdo ekonominę veiklą naudodamas šį turtą.

Visos šios sutartys turi būti sudaromos užtikrinant efektyvią konkurenciją tarp privačios rinkos dalyvių. Siekiant sudaryti partnerystės sutartį organizuojamas konkursas privačiam partneriui atrinkti, kuriame teikiantieji pasiūlymus pagal pirkimo dokumentuose apibrėžtus reikalavimus prašomi nurodyti ben-

drą kainą už infrastruktūros projektavimą, statybą ir priežiūrą per visą numatytą partnerystės sutarties laikotarpį. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas kuriamam turtui ir jo priežiūrai nustatomiems reikalavimams bei standartams. BOT atveju viešasis sektorius atsisako didelės kontrolės, reikalingos įprastų pirkimų atveju. Jei poreikiai ir standartai nebuvo aiškiai apibrėžti iki sutarties pasirašymo, negalima tikėtis, kad jie bus vykdomi įgyvendinimo etape. Integruotas BOT metodas nesumažina viešojo sektoriaus finansinės naštos dėl objekto atnaujinimo. BOT sutarčių trukmė nuo projektavimo pradžios sudaro 20 metų ir daugiau.

Partnerystės sutartims taikomi bendrieji reikalavimai:

- Sutartis turi numatyti pakankamą lankstumą ir kontrolę bei užtikrinti, kad visų šalių tikslai yra įgyvendinami.
- Paprastumas būna efektyvesnis nei perdėtos detalumas.

Pagrindinės partnerystės sutarčių dalys:

- bendrosios nuostatos (šalių teisės ir pareigos);
- veiklos rezultatų rodikliai (techniniai, finansiniai ir paslaugų teikimo reikalavimai, integralus sutarties priedas);
- finansavimo sutartys tarp projekto vykdytojo ir finansuojančių institucijų;
- statybos ir veiklos organizavimo sutartys.

1.4.3. KONCESIJOS

Dažniausiai praktikuojamas ir plačiausiai žinomas būdas įtraukti privatų finansavimą į viešojo sektoriaus paslaugų teikimą – koncesijos suteikimas, kitaip vadinamas partnerystės sutartimi „Projektuoti, statyti, eksploatuoti ir finansuoti (angl. *Design, Build, Operate and Finance* - DBOF)“. Koncesijos suteikiamos tiek naujo turto sukūrimui, tiek esamo turto modernizavimui ar plėtrai ilgesniam nei dešimties metų laikotarpiui. Pagrindinis investicijų ir veiklos sąnaudų finansavimo šaltinis yra pajamos iš vartotojų už jiems teikiamas viešąsias paslaugas. Privačiam partneriui viešasis sektorius suteikia teisę eksploatuoti infrastruktūrą ir ją naudojant generuoti pajamas iš trečiųjų šalių. Privatus įgyja teisę išplėtoti viešąją infrastruktūrą kurdamas naujus objektus, kurie sandorio pabaigoje gali likti privataus partnerio nuosavybe. Koncesininkui perduotas turtas Lietuvoje privalo būti grąžintas viešajam sektoriui. Kuriamo ir esamo turto nuosavybė gali priklausyti privačiam partneriui arba likti viešojo sektoriaus, o pagrindinis paslaugos teikimo kaštų finansavimo šaltinis yra pajamos už paslaugą.

Koncesijos sąvoka nėra apibrėžta EB steigimo sutartyje. Vienintelis jos apibrėžimas pirmą kartą buvo pateiktas Darbų direktyvoje 93/37/EEC. Čia viešųjų darbų koncesija iš kitų viešųjų darbų sutarčių išskiriama tuo, kad koncesininkas už viešosios infrastruktūros objekto pastatymą gauna teisę eksploatuoti sukurtą objektą ir teikti paslaugas. Teisė eksploatuoti infrastruktūrą sudaro prielaidas koncesininkui nustatytą laikotarpį reikalauti mokesčio iš galutinių infrastruktūros vartotojų, tačiau kartu koncesininkas prisiima statybos, finansavimo ir teikiamų viešųjų paslaugų kokybės rizikas. Koncesininkas taip pat gali pretenduoti gauti atlygį iš koncesiją suteikusio viešojo sektoriaus, jei šis reguliuoja koncesininko teikiamų viešųjų paslaugų kainą tiek, kad koncesininko pajamos iš vartotojų nepadengia investicijų ir paslaugų teikimo kaštų. Viešojo sektoriaus atlygis koncesininkui gali būti mokamas ir tais atvejais, kai viešasis sektorius, siekdamas užtikrinti koncesininko teikiamų viešųjų paslaugų prieinamumą mažas pajamas turintiems vartotojams (pensininkams, vaikams, socialiai remtiniams asmenims, nutolusių vietovių gyventojams ir pan.), įpareigoja koncesininką šioms vartotojų grupėms nustatyti finansine prasme nepagrįstą kainą. Bet kuriuo atveju viešojo sektoriaus mokestis koncesininkui nereiškia tinkamumo rizikos prisiėmimo.

Kaip ir kitos viešųjų paslaugų teikimo sutartys, paslaugų koncesija apibrėžiama direktyvoje 2004/18/EC. Skiriamasis koncesijos požymis – koncesininkas investuoja į viešąją infrastruktūrą mainais į teisę teikti viešąsias paslaugas jų vartotojams už atlygį arba už tokią teisę ir papildomą mokestį iš viešojo sektoriaus.

Visais atvejais partnerystės sutartis rekomenduojama sudaryti su privačiais partneriais, kurie būtų įpareigoti įsteigti atskirą bendrovę, kuri tarptautinėje praktikoje vadinamą partnerystės projekto įmone (angl. *Special Purpose Vehicle* - SPV). Partnerystės projekto įmonės steigėjai yra privatūs investuotojai, būsimi viešųjų paslaugų teikėjai, rangovai ir kiti konsorciumo dalyviai, pateikę pasiūlymą privačių partnerių atrankai. Partnerystės projekto įmonės steigėjai atsakingi už finansinių išteklių, reikalingų viešajai infrastruktūrai, užtikrinimą, įmonės personalo suformavimą, tinkamą jo darbo kokybės kontrolę ir įmonės veiklos rezultatus. Šios įmonės steigėjai turi būti įgiję teisinės patirties, ypač tose srityse, kuriose investicijų rinka vertinama kaip rizikinga ar nebrandi.

1.4.4. BENDROSIOS ĮMONĖS STEIGIMAS

Bendrosios viešojo ir privataus sektorių įmonės steigiamos tada, kai abu sektoriai sutinka dalytis rizika ir nauda, sukuriamą konkretaus ūkio subjekto. Steigiant tokią įmonę kiekviena šalis prisiima pareigas, atitinkančias jos gebėjimus ir žinias. Įmonės veiklos rezultatai – pelnu arba nuostoliu – šalys dalijasi proporcingai pagal savo indėlį į įmonės kapitalą. Paprastai tokios įmonės steigiamos tam, kad panaudojant privataus partnerio žinias ir įgūdžius būtų maksimaliai išnaudotas viešojo turto komercinis potencialas.

1.4.5. PRIVATIZAVIMAS

Privatizavimas numato viešajam sektoriui priklausančio turto arba jo valdomo ūkio subjekto akcijų pardavimą rinkoje. Privatizavimas gali vykti įvairiais būdais ir būti visiškas arba dalinis:

- **Visiškas privatizavimas.** Infrastruktūros objektas parduodamas rinkoje vienam arba grupei investuotojų. Jei privatizuojamas ūkio subjektas – jo akcijų galima įsigyti nacionalinėje vertybinių popierių rinkoje. Į koncesiją visiškas privatizavimas panašus tuo, kad privatus investuotojas visiškai kontroliuoja savo investicijas į objektą, jo veiklą ir eksploatavimą. O nuo koncesijos visiškas privatizavimas skiriasi tuo, kad privatus subjektas įgyja teisę į infrastruktūros objektą visam laikui – viešasis sektorius atsisako bet kokios objekto kontrolės, išskyrus teisinio reglamentavimo ir vartotojų apsaugos nuo kainų monopolizavimo. Privatizavimas būna labai jautrus, kai objektas yra nacionalinės svarbos, pvz., vandens ištekliai arba kelių tinklas. Be ideologinių kliūčių, vykdant privatizavimą gali būti susiduriama su teisiniais apribojimais.

- **Dalinis privatizavimas.** Viešasis sektorius dalinio privatizavimo atveju išsaugo teises į dalį jam priklausancio turto. Tai patrauklu tuo atveju, kai viešasis sektorius siekia kontroliuoti privataus subjekto valdomą turtą. Dalinis privatizavimas yra puikus būdas pritraukti privatų kapitalą ir padidinti veiklos efektyvumą, kartu apsaugant vartotojus ir nacionalinės svarbos objektus. Privatus sektorius gali įvairiai tame dalyvauti. Tikėtina, kad viešasis sektorius sieks, kad didžiąją dalį sąnaudų patirtų privatus partneris. Tačiau privačiam sektoriui dalyvavimas daliniame privatizavime bus patrauklus tik tuo atveju, jei investavęs jis turės galimybę gauti pelną.

1.4.6. VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ SUTARČIŲ TIPŲ PALYGINIMAS IR VPSP SKIRIAMIEJI POŽYMIAI

2 LENTELĖ
SUTARČIŲ TIPŲ PALYGINIMAS
PAGAL SEKTORIŲ ATSAKOMYBĘ

Sutarties tipas	Trukmė	Paslaugos teikėjas	Apyvartinio kapitalo šaltinis	Pelno gavėjas / nuostolių padengėjas	Ilgalaikio finansavimo šaltinis	Turto savininkas	Paslaugos planavimas ir teisinis reguliavimas
Paslaugų sutartis	2–3 metai	viešasis	viešasis	viešasis	viešasis	viešasis	viešasis
Valdymo sutartis	2–5 metai	privatus	viešasis	viešasis	viešasis	viešasis	viešasis
Nuomos sutartis	7–15 metų	privatus	privatus	privatus	viešasis	viešasis	viešasis
Bot/pfi	20–30 metų	privatus	privatus	privatus	privatus	viešasis	viešasis
Boo	20–30 metų	privatus	privatus	privatus	privatus	privatus	viešasis
Koncesija	20–30 metų	privatus	privatus	privatus	privatus	viešasis	viešasis
Privatizavimas	Visam laikui	privatus	privatus	privatus	privatus	privatus	viešasis

VPSP skiriamieji požymiai padeda atskirti VPSP sutartis nuo kitų viešojo ir privataus sektorių sutarčių.

- **Koncentravimasis į paslaugas.** VPSP pirkimo tikslas – užsitikrinti nustatytos apimties ir kokybės paslaugų teikimą per sutartą laiką. Pirkdamas paslaugą (ne turtą) valdžios sektorius turi galimybę nukreipti reikalavimus į teikiamų paslaugų kokybę per visą ekonominę infrastruktūros tarnavimo laikotarpį. Viešasis sektorius turi galimybę skirti didesnę dėmesį į pagrindines viešąsias paslaugas (švietimo, gydymo, socialinės globos ir pan.), nes infrastruktūros sukūrimo ir eksploatavimo paslaugos (maitinimas, valymas, tvarkymas ir pan.) perduodamos partneriui.

- **Atsiskaitymas, susietas su paslaugos kokybe.** Už vėluojančią ar nekokybišką paslaugą viešasis sektorius moka mažiau arba nemoka visai. Paprastai „nėra paslaugos“ reiškia „nėra mokėjimo“ – tai pagrindinė VPSP taisyklė. Taigi privatus partneris prisiima teikiant viešąją paslaugą būtinos infrastruktūros objekto funkcionavimo riziką. Kai plėtojama ekonominė infrastruktūra, už sutartos apimties ir kokybės paslaugą moka jos galutiniai vartotojai.
- **Ekonominis infrastruktūros tarnavimo laikotarpis.** VPSP struktūra numato visišką projektavimo, statybos, eksploatavimo ir paslaugos integravimą, nes visus šiuos procesus valdys vienas privatus partneris.
- **Griežta finansinė disciplina.** Privataus finansavimo, investuotojų ir kredito institucijų lėšų dalyvavimas kelia ypatingus reikalavimus lėšų kontrolei.
- **Laukiamo rezultato apibrėžtumas.** Viešasis sektorius išsamiai nurodo funkcinius reikalavimus infrastruktūrai, teikiamoms viešosioms paslaugoms, privataus partnerio veiklai. Šiuose sandoriuose techniniai infrastruktūros parametrai dažniausiai nėra detalizuojami.
- **Už pinigus gaunama vertė.** Tai pagrindinis privačių partnerių pasiūlymų vertinimo ir partnerystės pranašumo, palyginti su įprastais būdais, įgyvendinti investicijų projektus nustatymo kriterijus. Kiekybiškai gaunama vertė už pinigus nustatoma lyginant viešojo sektoriaus palyginimo modelį ir privataus partnerio pasiūlymą (žr. sąvokų žodyną).
- **Viešasis interesas.** Viešojo intereso saugojimas yra vienas iš aspektų, kurį privalo užtikrinti viešasis partneris visuose VPSP projekto įgyvendinimo etapuose.
- **Sutarties terminas.** Partnerystės sutarties terminas paprastai atitinka ekonominę infrastruktūros tarnavimo laikotarpį. Parenkant optimaliausią laikotarpį taip pat vertinamos atlygio mokėjimo privačiam partneriui galimybės ir ilgalaikių paskolų trukmė finansų rinkoje.

3 LENTELĖ
SKIRTINGŲ VPSP
BŪDŲ PRANAŠUMŲ IR
TRŪKUMŲ PALYGINIMAS

	Sutarties apibūdinimas	Taikymo sritys	Stiprybės	Silpnybės
Projektavimo ir rangos sutartys	Viešojo sektoriaus sutartis su privačiu sektoriumi dėl viešosios infrastruktūros projektavimo ir rangos darbų.	• Viešieji investicijų projektai, kuriuose infrastruktūros eksploatavimo ir priežiūros poreikiai nėra reikšmingi ir/arba juos tenkinti nėra rizikinga. • Viešieji investicijų projektai, kuriuose viešasis sektorius siekia būti atsakingu už veiklos organizavimą.	• Statybos ir rangos rizikos perduotos privačiam sektoriui, kuris jas valdo efektyviau nei viešasis. • Galimybės daryti įtaką statybos proceso greičiui.	• Galimas aplinkosaugos rizikų pasireiškimas. • Didelė infrastruktūros eksploatavimo sąnaudų rizika. • Mažai paskatų užtikrinti infrastruktūros efektyvumą per visą ekonominį tarnavimo laikotarpį. • Netaikomas privatus finansavimas.

	Sutarties apibūdinimas	Taikymo sritys	Stiprybės	Silpnybės
DBO (Projektuoti, statyti ir eksploatuoti)	- Viešojo sektoriaus sutartis su privačiu sektoriumi dėl viešosios infrastruktūros projektavimo, statybos ir eksploatavimo nustatytą laikotarpį. Infrastruktūros objektas visą laiką nuosavybės teise priklauso viešajam sektoriui. - Projektavimo ir rangos darbus finansuoja viešasis sektorius. - Privačiam sektoriui perduodama infrastruktūros eksploatavimo rizika.	- Viešieji investicijų projektai, kuriuose infrastruktūros eksploatavimo ir priežiūros poreikiai yra reikšmingi ir/arba juos patenkinti yra rizikinga. - Ypač tinka vandens tiekimo, atliekų perdėbimo infrastruktūros plėtros projektams.	- Projektavimo, rangos ir eksploatavimo rizikos perduotos privačiam sektoriui, kuris jas valdo efektyviau nei viešasis. - Galimybė įtakoti statybos proceso greitį. - Eksploatavimo rizikos perdavimas skatina privatų sektorių užtikrinti infrastruktūros efektyvumą visą jos ekonominį tarnavimo laikotarpį. - Skatina privataus sektoriaus inovacijas ir didina vertę už pinigus. - Didina eksploatavimo ir priežiūros kokybę. - Sutartyse nurodomi pagrindiniai reikalavimai teikiamų paslaugų kokybei. - Viešasis sektorius turi galimybę nukreipti išteklius į viešųjų paslaugų planavimą ir kontrolę, o ne teikimą.	- Galimas aplinkosaugos rizikų pasireiškimas. - Sutartys sudėtingesnės, o pirkimo procesas ilgesnis nei sudarant projektavimo ir rangos sutartis. - Reikalingos sutarties valdymo ir veiklos priežiūros sistemos. - Privataus partnerio veiklai neatitinkant reikalavimų, viešasis sektorius rizikuoja patirti neplanuotų veiklos perėmimo sąnaudų. - Netaikomas privatus finansavimas. - Viešasis sektorius įgyja ilgalaikius įsipareigojimus atsiskaityti su privačiu partneriu.
DBOF (Projektuoti, statyti, eksploatuoti ir finansuoti)	Viešojo sektoriaus sutartis su privačiu sektoriumi dėl viešosios infrastruktūros projektavimo, statybos finansavimo ir eksploatavimo nustatytą laikotarpį.	Viešieji investicijų projektai, kuriuose infrastruktūros eksploatavimo ir priežiūros poreikiai yra reikšmingi ir/arba juos patenkinti yra rizikinga.	- Būdingos visos DBOT (<i>Design, build, operate, transfer</i>) stiprybės ir dar kelios papildomos: - Pritraukia privatų finansavimą. - Taikoma griežta finansinių įsipareigojimų kreditoriams kontrolė.	- Galimas aplinkosaugos rizikų pasireiškimas. - Sutartys sudėtingesnės, o pirkimo procesas ilgesnis nei sudarant projektavimo ir rangos sutartis. - Reikalingos sutarties valdymo ir veiklos priežiūros sistemos.

	Sutarties apibūdinimas	Taikymo sritys	Stiprybės	Silpnybės
	- Sutarties laikotarpį objektas yra privataus sektoriaus nuosavybė, o sutarties galiojimo pabaigoje perduodamas viešajam sektoriui. - Projektavimo ir rangos darbus finansuoja privatus sektorius. Viešasis sektorius privačiam moka metinį partnerystės mokestį, kuris padengia privataus sektoriaus kaštus. - Privačiam partneriui perduodamos projektavimo, statybos, finansavimo ir eksploataavimo rizikos.	Ypač tinka vandens tiekimo, atliekų perdirbimo infrastruktūros plėtros projektams.	- Suvaldomos infrastruktūros eksploataavimo sąnaudos ilgalaikėje perspektyvoje. - Skatina greitinti statybos procesą. - Eksploatavimo ir finansavimo rizikų perdavimas skatina privatų sektorių užtikrinti infrastruktūros efektyvumą per visą jos ekonominį tarnavimo laikotarpį.	- Privataus partnerio veiklai neatitinkant reikalavimų, viešasis sektorius rizikuoja patirti neplanuotų veiklos perėmimo sąnaudų. - Privatus sektorius gali pareikalauti finansinių garantijų. - Reikalinga pokyčių valdymo sistema.
Koncesijos	- Atitinka DBOF (projektuoti, statyti, eksploatuoti ir finansuoti) su išlyga, kad privatus sektorius padengia savo kaštus iš paslaugų vartotojų mokesčių. - Be privataus finansavimo pritraukimo ir rizikų perdavimo, pagrindinė paskata yra „teršėjas moka“ principas.	- Viešieji investicijų projektai, kuriuose vartotojai už paslaugas moka mokestį. - Iš dalies tinka mokamų kelių, vandens tiekimo ir atliekų perdirbimo projektams.	Būdingi visi DBOF pranašumai ir dar keli papildomi: - Skatina taikyti principą „teršėjas moka“. - Viešasis sektorius maksimaliai perduoda rizikas. - Efektyviai surenkamos ir naudojamos trečiųjų šalių pajamos.	Kaip ir DBOF ir dar: - Gali būti politiškai nepriimtinas. - Reikalauja efektyvaus alternatyvų valdymo (pvz., alternatyvūs keliai ar transporto formos, alternatyvios vandens tiekimo sistemos).

Šaltinis: Guidelines for Successful Public Private Partnerships, European Commission, Directorate General Regional Policy (March 2003).

1.5. VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ PARTNERYSTĖS PROJEKTŲ DALYVIŲ POŽIŪRIAI IR LŪKESČIAI

Abu sandorio partneriai dažniausiai turi skirtingų tikslų ir reikalavimų. Partnerystės susitarimas turi juos suderinti – tik taip partneriai sieks dalyvauti ir dalyvaus partnerystės projekte.

Pagrindinis privataus sektoriaus reikalavimas bet kokiuose susitarimuose – galimybė gauti pelno. Papildomai, mainais už didesnės rizikos prisiėmimą, privatus sektorius tikėtis didesnio pelno. Prieš prisiimdamas įsipareigojimus jis pareikalaus aiškios partnerystės teisinės ir institucinės struktūros ir norės matyti ekonominio augimo potencialą kartu su tam tikro lygio politine parama ir stabilumu, už kurį atsakomybę prisiims viešasis sektorius.

Viešasis sektorius priešingai – sudarydamas sandorius siekia didesnio viešųjų paslaugų teikimo efektyvumo už mažesnę kainą. Taigi abi šalys tame pačiame sandoryje turi priešingus interesus. Partnerystės atveju viešasis sektorius sutinka su pagrįstu privačių partnerių pelnu mainais į geresnės kokybės viešąsias paslaugas, didesnę infrastruktūros naudojimo efektyvumą, privačių finansinių išteklių panaudojimą viešajai infrastruktūrai kurti ir spartesnę projektų įgyvendinimą.

Kai investicijų projektai finansuojami iš ES struktūrinių fondų lėšų, Europos Komisija (EK) nustato finansavimo naudojimo reikalavimus. Projektų rengimas ir valdymas turi atitikti ES standartus, projektai turi teikti socialinę ekonominę naudą, kurią ne visuomet įmanoma išreikšti kiekybiškai. EK, kaip valstybės valdžios sektoriaus institucija, suinteresuota didinti mokesčių mokėtojų pinigų panaudojimo efektyvumą ir pritraukti papildomų finansinių resursų, tačiau kaip subsidijos teikėja taip pat suinteresuota, kad būtų išvengta ne-

pagrįsto pelno ir būtų užtikrintas skaidrumas. EK taip pat turi apsaugoti savo įnašą, todėl kontroliuoja privačiam partneriui išmokėtų lėšų panaudojimą.

Partnerystės susitarimai, kuriuose privatus sektorius finansuoja viešosios infrastruktūros projektavimą ir sukūrimą, įgyvendinami dalyvaujant vietos ir tarptautinėms finansų institucijoms, garantijų, laidavimų davėjams. Tokios institucijos mainais už savo dalyvavimą reikalauja griežtos ir konservatyvios finansų analizės. Taip pat prieš sutikdamos dalyvauti finansuojant projektą jos reikalauja įrodyti privataus partnerio techninį pajėgumą vykdyti partnerystės sutartį, viešojo sektoriaus gebėjimus prižiūrėti partnerystės sutartį ir privataus partnerio veiklą. Be to, kreditoriai pareikalaus griežtų ir skaidrių partnerystės valdymo teisinių ir procedūrinių struktūrų, sieks įsitikinti politinės aplinkos stabilumu. Tarptautinės finansinės institucijos ir komerciniai bankai gerai išmano potencialias silpnybes ir turi finansinio modeliavimo bei teisinės analizės praktikos – ją ir taikys prieš patvirtindami savo dalyvavimą finansuojant projektus.

1.6. VPSP TEISINĖ APLINKA IR TEISINIAI ASPEKTAI

1.6.1. ES DOKUMENTAI, REGLAMENTUOJANTYS VPSP SUTARČIŲ SUDARYMĄ

Šalyse ES narėse VPSP procesas apibrėžiamas ir reglamentuojamas ES teisinio (*Acquis Communautaire*), kitais valstybės bei savivaldos teisės aktais ir sutarties dokumentais. Sudarant VPSP susitarimus valstybės pareiga yra apsaugoti viešąjį interesą bei teisėtą ir efektyvų mokesčių mokėtojų pinigų panaudojimą – tai turi atsispindėti sutarties sąlygose ir reikalavimuose projekto vykdytojiui.

1.6.1.1. ES TEISĖS AKTAI

EB STEIGIMO SUTARTIS

Bet kuris veiksmas, kuriuo viešasis sektorius privačiam subjektui patiki ekonominės veiklos vykdymą, turi atitikti 4 pagrindinius Europos Bendrijos steigimo sutarties principus dėl paslaugų judėjimo laisvės ir įmonių steigimo laisvės (*freedom of establishment*) (Articles 43 to 49) bei kitus:

- **Vienodo vertinimo** (angl. *Equal treatment*) principas – turi būti išvengta bet kokios diskriminacijos neobjektyvių kriterijų pagrindu. Teisės vykdyti ekonominę veiklą kontekste tai reiškia vienodas teises pradėti ir vykdyti tokią veiklą.
- **Skaidrumo** (angl. *Transparency*) principas – viešasis sektorius privalo viešai paskelbti savo ketinimus sudaryti darbų, paslaugų, partnerystės ar kitą sutartį ir užtikrinti sąžiningos konkurencijos sąlygas visiems privačios rinkos dalyviams.

- **Proporcingumo** (angl. *Proportionality*) principas – viešasis sektorius privalo išlaikyti tinkamą siekiamų tikslų ir priemonių, kurias planuoja panaudoti tiems tikslams pasiekti, santykį.
- **Abipusio pripažinimo** (angl. *Mutual recognition*) principas – viešasis sektorius privalo pripažinti technines specifikacijas, kontrolės, kvalifikacijos ir sertifikavimo reikalavimus, taikomus kitose ES šalyse, kaip lygiavertčius savo šalies reikalavimams.

Kiti principai, kurių turi būti laikomasi sudarant partnerystės sutartis:

- **Viešojo intereso apsaugos** (angl. *Protection of the public interest*) principas – priimant sprendimus dėl bet kurių sutarčių viešasis sektorius privalo atsižvelgti į šiuos aspektus:
 - jiems įgyvendinti reikalingą finansavimą ir viešojo sektoriaus galimybes skirti tokį finansavimą;
 - vartotojų poreikį gauti geresnes paslaugas.
- **Privačių asmenų teisių apsaugos** (angl. *Protection of the rights of private individuals*) principas – bet koks sprendimas turi būti tinkamai pagrįstas ir argumentuotas, jo pasekmės privatiems ir juridiniams asmenims visapusiškai įvertintos.
- **Aplinkos saugojimo ir darnios plėtros** (angl. *Protection of the environment and sustainable development*) principas – gamtos ir žmogaus sukurta aplinka yra turtas ir turi būti saugoma siekiant išlaikyti aplinkos balansą bei išsaugoti gamtos išteklius ateities kartoms.

PIRKIMO DIREKTYVOS

Perkant darbus, prekes ir paslaugas, taip pat sudarant darbų koncesijas privaloma vadovautis Pirkimo direktyvomis 2004/17/EC ir 2004/18/EC. Šiose Pirkimo direktyvose apibrėžta tik paslaugų koncesijos sąvoka, o pats paslaugų koncesijos sutarties sudarymo procesas nėra direktyvų objektas, jam taikomi tik bendrieji EB steigimo sutarties principai.

1.6.1.2. AIŠKINAMIEJI DOKUMENTAI

ŽALIOJI VIEŠOSIOS IR PRIVAČIOS PARTNERYSTĖS KNYGA

Priėmus 2003–2006 m. bendrosios rinkos strategiją, EK išleido Viešosios ir privačios partnerystės „Žaliąją“ knygą. Jos poreikis buvo pagrįstas intensyvia VPSP plėtra pastaruosius 15 metų ir paplitusiomis diskusijomis dėl bendrojo ekonominio intereso paslaugų (angl. *services of general interest*, SGI) turinio ir apimtys. Be to, VPSP fenomenas pakeitė valstybės vaidmenį ekonomikoje – nuo ekonominės veiklos vykdytojos iki jos organizatorės ir prižiūrėtojos.

„Žalioji“ knyga aprašė viešojo sektoriaus ir ūkio subjektų (angl. *economic operators*) bendradarbiavimo principus, tikslus, taikymo sritis, savybes. Knyga apibrėžė tokius esminius VPSP požymius kaip:

- santykių tarp partnerių trukmė;
- projekto finansavimo būdas;
- partnerių vaidmuo nustatant tikslus, projektuojant, statant, įgyvendinant ir finansuojant;
- rizikos paskirstymas tarp partnerių.

Knyga taip pat išskyrė du pagrindinius VPSP tipus:

- sutartinė partnerystė – kai partnerystė pagrįsta tik sutartiniais santykiais ir reglamentuojama ES viešųjų pirkimų direktyvos;
- institucinė partnerystė – kai partnerystė įforminama kaip bendras juridinis asmuo, pvz., bendroji įmonė, kontroliuojama viešojo ir privataus sektoriaus, arba viešoji įmonė, kontroliuojama privataus operatoriaus.

Komisijos aiškinamieji pranešimai:

- **Komisijos** 2005 m. lapkričio 15 d. pranešimas COM(2005) 569 Europos parlamentui, Europos Tarybai, Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl viešojo ir privataus sektorių partnerystės bei bendrųjų viešųjų pirkimų ir koncesijų teisės. Pranešime išaiškinta, kad nėra poreikio papildomai reglamentuoti sutartinę partnerystę – turi būti taikoma viešųjų pirkimų direktyva.
- **Komisijos** 2008 m. vasario 5 d. aiškinamasis pranešimas C(2007) 6661 dėl viešųjų pirkimų ir koncesijų institucinės partnerystės atvejais. Pranešime išdėstoma teigiama Komisijos nuomonė dėl galimybės per vieną pirkimą atrinkti privatų partnerį ir suteikti koncesininko teises bendrajai įmonei.
- **Komisijos** 2006 m. sausio mėn. aiškinamasis pranešimas dėl konkurencinio dialogo. Konkurencingas dialogas, kaip viešojo pirkimo organizavimo būdas, atsirado tik 2004 m. priėmus naują pirkimo direktyvą, todėl EK atskirai išaiškino šio būdo atveju taikomus pirkimo procedūrų ypatumus.

1.6.1.3. EUROPOS TEISINGUMO TEISMO PRAKTIKA

Atskirų bylų dėl partnerystės susitarimų teisėtumo ir EB steigimo sutarties principų atitikimo pagrindu formuojama **paprotinė teisė** (angl. *case law*). Ji apibrėžia atvejus ir aplinkybes, kai gali būti taikomos įvairios išimtys, tarkim, sudarant sutartis su valdžios sektoriaus kontroliuojamomis įmonėmis, ir formuoja bendrai taikytiną partnerystės sutarčių sudarymo praktiką.

1.6.1.4. VALSTYBĖS PAGALBOS REGLAMENTAI

EB steigimo sutartyje įtvirtinti bendrosios rinkos principai nustato, kad valstybės dalyvavimas ekonominėje veikloje iškreipia lygias rinkos galimybes ir konkurenciją tarp įmonių bei šalių narių. Įgyvendinant partnerystės projektus bet kurių valstybės išteklių (lėšos, žemė, pastatai, lengvatinės paskolos ir garantijos) panaudojimas konkrečios įmonės ar jų grupės veiklai gali sudaryti įmonių konkurencinį pranašumą.

Išskyrus išimtinis atvejus, kai pagalba suderinama su bendrąja rinka (tokia pagalba nustatoma EK reglamentais), ekonominius santykius su privačiu sektoriumi užmezgusi valstybė turi užtikrinti, kad mokami ar už prekes ir paslaugas gaunami pinigai atitinka rinkos kainas. Taigi valstybė turi laikytis „rinkos ekonomikos investuotojo“ principo. Jei pagalba yra būtina konkrečiu atveju ir tam yra objektyvios socialinės ekonominės priežastys, pagalba turi būti derinama su EK. Nesulaukus patvirtinimo dėl pagalbos galimumo, ji bus laikoma neteisėta.

Sudarant ir įgyvendinant partnerystės sutartis turi būti užtikrinama, kad viešojo sektoriaus išteklių suteikimas privačiam partneriui nėra laikomas valstybės pagalba. O jei tai yra pagalba, ji suderinama su bendrąja rinka ir apie jos suteikimą informuota EK.

1.6.1.5. INSTITUCINĖS PARTNERYSTĖS REGLAMENTAVIMAS

Šiuo metu nėra specialių institucinės partnerystės sudarymą reglamentuojančių Europos Bendrijos (EB) teisės aktų, todėl EB valstybės narės gali pačios apibrėžti institucinę partnerystę. Tačiau steigdamos mišrias bendroves, kurioms bus perduodama vykdyti tam tikrą valstybės ar savivaldybės institucijų

funkcijoms priskirtą veiklą, valstybės narės privalo laikytis viešąjį pirkimą ir koncesijas reglamentuojančių EB teisės aktų bei EB sutartyse įtvirtintų teisių ir laisvių. EK institucinę partnerystę suprantą kaip viešojo ir privataus sektoriaus subjektų bendradarbiavimą, kai steigiamas mišraus kapitalo juridinis asmuo. Šis juridinis asmuo vykdo viešojo pirkimo ir pardavimo sutartis arba koncesijos sutartis. Praktikoje institucinė partnerystė dažniausiai įgyvendinama dviem būdais, t. y. kai:

- a) tam tikrai veiklai vykdyti įsteigiama nauja įmonė, kurios akcijos priklauso valstybei ar savivaldybei ir privačiam subjektui;
- b) privatus subjektas įsigyja dalį jau egzistuojančios viešojo sektoriaus įmonės akcijų.

Kad ir kuriuo būdu įgyvendinama institucinė partnerystė, EB viešąjį pirkimą ir koncesijas reglamentuojantys teisės aktai reikalauja, kad viešojo sektoriaus subjektas skaidria ir sąžininga procedūra atrinktų privataus sektoriaus subjektą, kuriam būtų suteikiama teisė tapti mišrios kapitalo bendrovės dalyviu.

1.6.2. NACIONALINIAI DOKUMENTAI, REGLAMENTUOJANTYS VPSP SUTARČIŲ SUDARYMĄ

1.6.2.1. NACIONALINIAI TEISĖS AKTAI

Kai kurių šalių nacionalinėje teisėje dažnai būna rengiami koncesijų įstatymai ir specialieji viešojo bei privataus sektorių partnerystės įstatymai. Jie gali būti bendrieji arba reglamentuojantys VPSP kiekviename sektoriuje. Vien koncesijų ir partnerystės įstatymų niekada nepakanka sudaryti sąlygas efektyviai partnerystei, jie tik nustato pagrindinius partnerystės principus. Turi būti adaptuojami ir kiti su VPSP įgyvendinimu ir paslaugų teikimu susiję teisės aktai.

Nacionalinė teisinė aplinka, reikšminga sudarant partnerystės sutartis (pavyzdžiui, reglamentuojanti tam tikros viešosios paslaugos teikimo tvarką arba viešojo sektoriaus lėšų planavimą ir išmokėjimą), ne visada gali būti visiškai pritaikyta partnerystei. Todėl rekomenduojama ieškoti partnerystės būdų, sumažinančių teisinio reglamentavimo nepakankamumo riziką:

- pasirinkti bendradarbiavimo metodus, kurie sumažintų reglamentavimo nepakankamumą;
- pasirinkti privatų partnerį, geriausiai gebantį valdyti teisinio reguliavimo riziką;
- sutartyje numatyti saugiklius neapibrėžtumo atvejais;
- paskatinti teisinio reglamentavimo ir kontrolės mechanizmus.

Ypatingas dėmesys turi būti kreipiamas šalių atsakomybei ir vaidmenims apibrėžti, kad būtų sukurta efektyvi VPSP priežiūros ir administravimo sistema, leisianti skaidriai įgyvendinti projektus ir pasiekti didžiausią vertę už pinigus.

Lietuvos atveju Koncesijų įstatymas buvo parengtas jau 1996 m. Specialiojo VPSP įstatymo buvo nuspręsta nerengti vadovaujantis nuostata, kad tai yra viešųjų investicijų ir paslaugų teikimo būdas. Todėl nuosekliai buvo ir tebėra adaptuojami įstatymai, nustatantys viešųjų investicijų ir paslaugų planavimo, finansavimo ir vykdymo tvarką. Papildomai atskiru teisės aktu buvo apibrėžtas VPSP projektų rengimo ir sprendimų dėl jų įgyvendinimo priėmimo procesas, nustatytos procese dalyvaujančių institucijų atsakomybės. 2010 metais Investicijų įstatyme apibrėžta VPSP sąvoka.

Bendrai galima išvardyti šiuos pagrindinius teisės aktus, sudarančius VPSP teisinę aplinką, kuriais vadovaujamasi sudarant visus VPSP sandorius:

4 LENTELĖ PAGRINDINIAI VPSP TEISĖS AKTAI

Viešųjų pirkimų įstatymas	Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas Nr. I-1491, 1996 m. rugpjūčio 13 d., su vėlesniais jo pakeitimais.
Nutarimas dėl sutarčių termino	Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gegužės 5 d. nutarimas Nr. 432 dėl viešojo pirkimo.
VPSP nutarimas	Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1480 dėl viešojo ir privataus sektorių partnerystės, 2009 m. lapkričio 11 d.
Investicijų įstatymas	Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas Nr. VIII-1312, 1999 m. liepos 7 d., su vėlesniais jo pakeitimais ir poįstatyminiais teisės aktais.
Valstybės turto įstatymas	Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas Nr. VIII-729, 1998 m. gegužės 12 d., su vėlesniais jo pakeitimais ir poįstatyminiais teisės aktais.
Koncesijų įstatymas	Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymas Nr. I-1510, 1996 m. rugsėjo 10 d., su vėlesniais jo pakeitimais ir poįstatyminiais teisės aktais.
Valstybės turto nuomos nutarimas	Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. 1524 dėl valstybės materialiojo turto nuomos.
Valstybės skolos įstatymas	Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymas Nr. I-1508, 1996 m. rugpjūčio 22 d., su vėlesniais jo pakeitimais ir poįstatyminiais teisės aktais.
Žemės įstatymas	Lietuvos Respublikos žemės įstatymas Nr. I-446, 1994 m. balandžio 26 d., su vėlesniais jo pakeitimais ir poįstatyminiais teisės aktais.
Biudžeto sandaros įstatymas	Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas, Valstybės Žinios, 2004, Nr. 4-47, su visais vėlesniais pakeitimais, papildymais ir poįstatyminiais teisės aktais.
Savivaldybių skolinimosi taisyklės	Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 26 d. nutarimas Nr. 345 dėl savivaldybių skolinimosi taisyklių patvirtinimo.
Pelno mokesčio įstatymas	Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas Nr. IX-675, 2001 m. gruodžio 20 d., su vėlesniais pakeitimais ir poįstatyminiais teisės aktais.
Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas	Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas Nr. IX-751 / 2002, su vėlesniais pakeitimais ir poįstatyminiais teisės aktais.
Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas	Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas (NTM) Nr. X-233, 2005 m., su poįstatyminiais teisės aktais.
Statybos įstatymas	Lietuvos Respublikos statybos įstatymas Nr. I-1240, 1996 m. kovo 19 d., su vėlesniais jo pakeitimais ir poįstatyminiais teisės aktais.
Civilinis kodeksas	Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas Nr. VIII-1864, 2000 m. liepos 18 d., su vėlesniais jo pakeitimais.
Nutarimas dėl CPVA paskyrimo	Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. spalio 14 d. nutarimas Nr. 1290 „Dėl metodinę ir konsultacinę pagalbą teikiančio viešojo juridinio asmens įgaliojimo ir jo funkcijų nustatymo“.

1.7. VPSP FINANSINIAI IR EKONOMINIAI ASPEKTAI

1.7.1. FINANSINĖS GALIMYBĖS IR VERTĖ UŽ PINIGUS

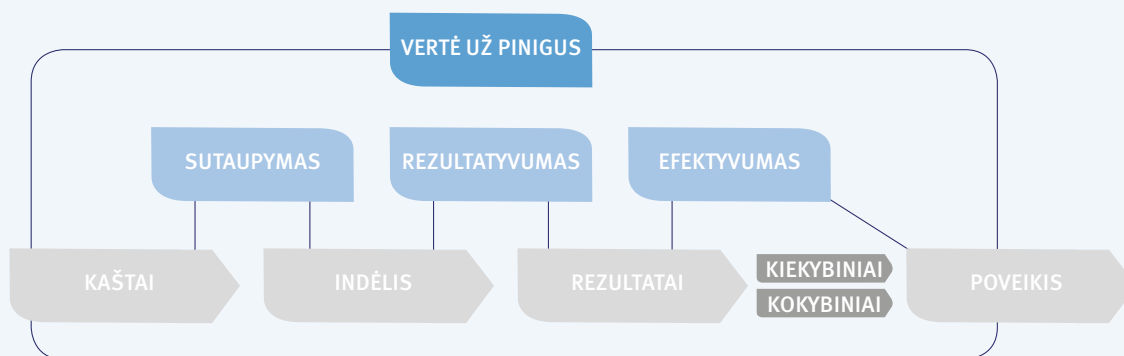
Valstybės sektoriaus **finansinės galimybės įgyvendinti projektą** (angl. *affordability*) ir partnerystė pasiekia **ma didesnė vertė už pinigus** (angl. *Value for money*) yra du pagrindiniai kriterijai, kuriais remiantis apsisprendžiama dėl partnerystės priimtumo ir prasmingumo.

Finansinės galimybės įgyvendinti projektą – tai dabartiniai biudžeto ištekliai ir jų naudojimo apribojimai. Jie parodo, ar valdžios institucija pajėgi finansuoti infrastruktūros objekto sukūrimą ir/arba modernizavimą ir jo eksploatavimą per visą partnerystės sutarties laikotarpį. Pinigų srautai ir projekto balansas tradicinio viešojo pirkimo ir partnerystės atveju yra skirtingi.

Tradicinio pirkimo atveju vertinamos **investicijų išlaidos**, reikalingos infrastruktūros objektui sukurti ir/arba modernizuoti. Jas valdžios sektorius paprastai patiria projekto įgyvendinimo pradžioje. Tačiau eksploatuojant objektą valdžios sektoriui taip pat reikės nemažai išleisti eksploatuojant objektą, o ilgainiui – ir jo remontui bei atnaujinimui. Bus vertinamos **veiklos išlaidos** (atlyginimai, eksploatavimo ir komunalinės išlaidos) ir **finansinės išlaidos**, jei objekto statyboms finansuoti bus naudojami skolinti pinigai. Atitinkamai bus vertinamos pajamos iš į biudžetą surenkamų mokesčių ir pajamos, tiesiogiai gaunamos iš paslaugų vartotojų.

Partnerystės atveju projekto įgyvendinimo išlaidos yra **metinis partnerystės mokestis privačiam partneriui už jo teikiamas paslaugas**. Šios išlaidos yra priskiriamos veiklos išlaidoms – apmokėjimui už suteiktas paslaugas. Tai visiškai pakeičia valdžios sektoriaus išlaidų struktūrą ir dažnai padaro projektą galimą finansuoti. Iš esmės partnerystė galima, jei grynoji dabartinė biudžeto pajamų srauto vertė yra lygi arba didesnė nei

2 PAVEIKSLAS
VERTEI UŽ PINIGUS
ĮTAKĄ DARANTYS
VEIKSNIAI

grynoji dabartinė bendra partnerystės mokesčių vertė.

Vyriausybės prognozės retai būna ilgesnės nei 1–3 metai. Todėl visada kyla klausimas – kaip įvertinti viešojo sektoriaus finansines galimybes įgyvendinti projektą per visą partnerystės sutarties laikotarpį? Kaip ir visais kitais atvejais, kai reikia įvertinti tolesnę valstybės biudžeto perspektyvą, daroma prielaida, kad valstybės išlaidos ir pajamos išliks dabartinio lygio.

Didesnė vertė už pinigus pasiekama, kai yra **trijų sudedamųjų dalių – sąlyginai mažų kaštų, didelio efektyvumo ir kokybiškų rezultatų – balansas**. Pagrindinis didesnės vertės šaltinis – viso ekonominio infrastruktūros tarnavimo laikotarpio kaštų sumažėjimas dėl statybos ir eksploataavimo etapų sujungimo ir perdavimo į vienas rankas bei efektyvaus rizikų pasidalijimo. Pasirinkus VPSP būdą ir sumažėjus kaštams pasiekama didesnė vertė už pinigus, o projektas tampa finansiškai galimas.

1.7.2. FINANSINĖS GALIMYBĖS, RIBOTI BIUDŽETO IŠTEKLIAI IR TEISINIAI APRIBOJIMAI DĖL BIUDŽETO LĖŠŲ PANAUDOJIMO

Vienos šalys nustato regioninės ir vietos valdžios institucijų skolinimosi ribas. Kitos taiko griežtesnes fiskalines taisykles, ribojančias ir centrinės valdžios išlaidas, šalies biudžeto deficitą bei skolą. Jei nebūtų apribojimų, valdžios institucijos galėtų skolintis ir infrastruktūros plėtros projektus įgyvendinti tradiciniu būdu – vykdydamos įprastus viešuosius pirkimus ir planuodamos paskolas grąžinti iš būsimų biudžeto pajamų. Teoriškai valdžios institucija būtų finansiškai pajėgi įgyvendinti tokį projektą, net jei skolos suma viršytų įprastą skolinimosi limitą. Tačiau paskolos įtraukimas į institucijos balansą turėtų tiesioginę įtaką šalies fiskaliniams rodikliams – skolos ir deficito dydžiui.

Partnerystė leidžia įgyvendinti projektą skolon, nedarant įtakos fiskaliniams rodikliams. Tačiau tai nėra tikrasis partnerystės tikslas ir tikroji jos nauda, nes

tiesiogiai nedidina vertės už pinigus. Praktikoje dažni atvejai, kai projektas negali būti įgyvendinamas tradiciniu viešųjų pirkimų būdu dėl fiskalinių rodiklių apribojimų: pavyzdžiui, biudžeto deficitas negali viršyti 3 % šalies BVP. Kai fiskaliniai apribojimai taikomi ilgalaikėms paskoloms, partnerystės pasirinkimas yra galimas ir naudingas: ilgalaikę paskolą partnerystės sandoryje ima privatus partneris, o viešajam sektoriui svarbu kontroliuoti, kad planuojamas metinio partnerystės mokesčio dydis neviršytų einamiesiems metams nustatyto deficito.

Net ir tuo atveju, jei planuojama reikšminga vertė už pinigus įgyvendinant projektą VPSP būdu, partnerystės sutartis ne visada gali būti sudaroma – pavyzdžiui, tuo atveju, kai metiniai mokesčiai partneriui viršija valdžios institucijos biudžeto galimybes. Tai taikoma tuo atveju, kai privačiam partneriui partnerystės sandoryje suteikiama teisė tiesiogiai rinkti mokestį iš paslaugų vartotojų ir tikėtinas šių pajamų srautas yra pakankamas padengti finansavimo trūkumą.

Partnerystė gali būti pasirinkta kaip patrauklus investicijų projektų, kurių dėl finansinių galimybių viešasis sektorius nėra pajėgus realizuoti savarankiškai, įgyvendinimo būdas. Tačiau net ir tuo atveju partnerystės, kaip būdo

finansuoti projektą „už balanso ribų“ nepažeidžiant fiskalinių apribojimų, pasirinkimas turi būti nagrinėjamas pirmiausia vertinant partnerystės vertę už pinigus. Vertė už pinigus visada turi būti pagrindinis sprendimo dėl VPSP pasirinkimo motyvas.

1.7.3. RIZIKOS PRIEŽASTYS IR PASIDALIJIMO SVARBA

Pagrindinis VPSP sutarčių sudarymo tikslas – panaudojant privataus partnerio žinias, gebėjimus, patirtį ir kitus išteklius didinti viešosios paslaugos kokybę ir teikimo efektyvumą. Jungtinės Karalystės nacionalinės audito tarnybos vertinimu, tik 22% VPSP būdu įgyvendinamų projektų buvo įgyvendinti viršijant planuotą biudžetą, 24% projektų įgyvendinimas užsitęsė. Įprastu būdu įgyvendinamų projektų atveju atitinkamai – 73% ir 70%. Įvertinta, kad valstybės, pasirinkusios VPSP, sutaupė vidutiniškai 20%.

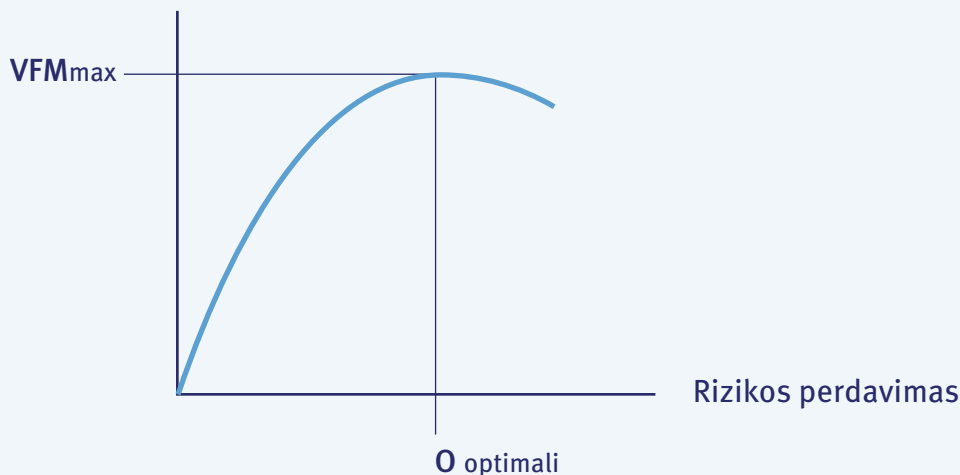
Vien viešųjų paslaugų teikimo perdavimas privačiam partneriui nėra pakankama didesnės vertės už pinigus užtikrinimo sąlyga – toks rezultatas pasiekiamas tik efektyviai pasidalijus rizikomis. Artūro Anderseno (Arthur Andersen) ir LSE studijos (2000 m.) duomenimis, VPSP projektuose 60% kaštų sutaupyta efektyviai pasidalijus rizikomis, o 17% atvejų tik rizikos perdavimas buvo vienintelė didesnės vertės už pinigus priežastis.

Rizika apibūdinama kaip pamatuojama tikimybė, kad tikrieji projekto rezultatai nukryps nuo planuotų. Jei turima pakankamai istorinių ir statistinių duomenų, ši tikimybė gali būti kiekybiškai įvertinta.

Didesnė vertė už pinigus priklauso nuo abiejų sektorių gebėjimų teisingai nustatyti, įvertinti ir prisiimti riziką tai šaliai, kuri geriausiai sugeba ją valdyti. Šie gebėjimai tiesiogiai veikia projekto kaštus. Kiekviename projekte optimalus pasidalijimas rizikomis, įskaitant paslaugų tarifą ar subsidijų dydį, yra individualaus susitarimo rezultatas, priklausantis nuo projekto įgyvendinimo aplinkybių.

3 PAVEIKSLAS VERTĖS UŽ PINIGUS PRIKLAUSOMYBĖ NUO RIZIKOS PERDAVIMO

Vertė už pinigus (VFM)

Šaltinis: *Public-Private Partnerships in pursuit of risk sharing and value for money*. OECD publishing (2008).

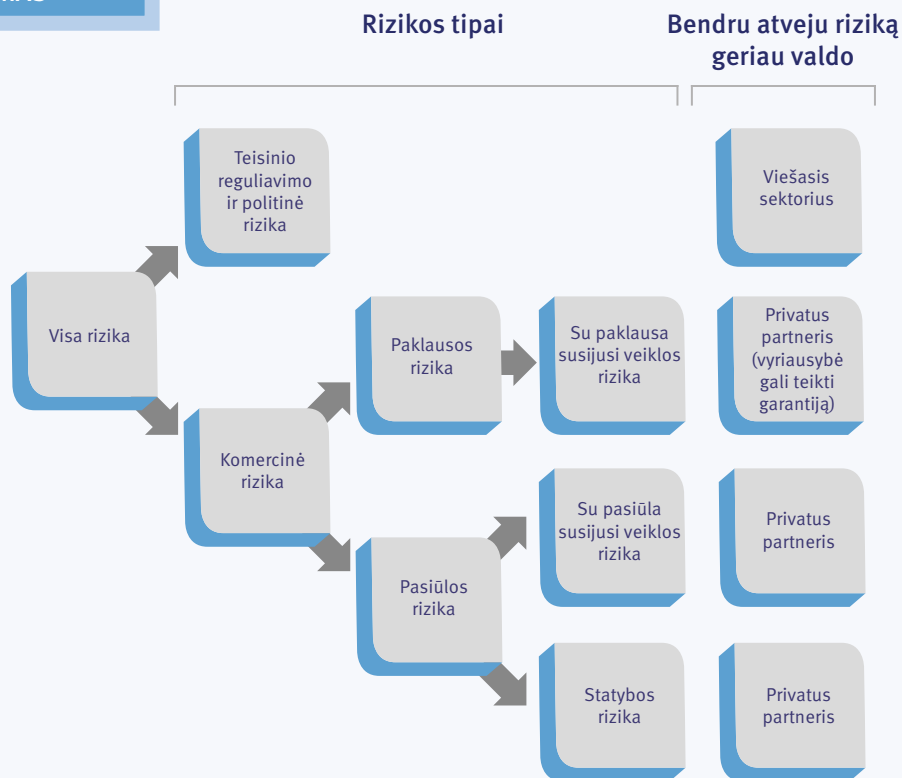
Rizikos perdavimo ir vertės už pinigus santykis

Rizika būna išorinė, nepriklausanti nuo abiejų sektorių galimybių bei gebėjimų, ir vidinė, arba vietinė, kuriai įtaką daro arba valdo vienas ar kitas partneris. Tokia rizika taip pat dalijama į dvi pagrindines grupes: komercinę, būdingą privačiam sektoriui ir geriau jo valdomą, ir teisinio reguliavimo bei politinę, kuri visada priskiriama viešajam sektoriui.

Kai tik visa rizika identifikuojama ir įvertinamas jos poveikis, suplanuojami rizikos valdymo veiksmai (OECD 2006a:26-7):

- rizikos išvengimas, arba rizikos šaltinių pašalinimas pasirenkant atitinkamą projekto įgyvendinimą;
- rizikos prevencija, arba rizikos pasireiškimo tikimybės mažinimas ir poveikio švelninimas;
- apsidraudimas nuo rizikos, arba finansinis rizikos perdavimas draudikui;
- rizikos perdavimas, arba rizikos priskyrimas tai šaliai, kuri geriausiai ją valdo;
- rizikos prisiėmimas, kai rizikos valdymo kaštai yra didesni nei rizikos poveikis.

4 PAVEIKSLAS RIZIKŲ TIPAI IR JŲ VALDYMAS

Šaltinis: *Public-Private Partnerships in pursuit of risk sharing and value for money. OECD publishing (2008).*

1.7.4. VPSP SUTARČIŲ IR ĮSIPAREIGOJIMŲ TRAKTAVIMAS IR APSKAITA

Planuojant ilgalaikes investicijas į infrastruktūros objektus reikia siekti aiškių apskaitos metodų, kad VPSP sutartys būtų apskaitomos skaidriai ir teisingai. Kad nebūtų nusižengta bendriesiems apskaitos principams, apskaitos duomenys, iš kurių gaunama informacija, turi atitikti reikalavimus bei būti patikimai įvertinti. Specifinius reikalavimus apskaitos duomenims iškelia ne tik VPSP sutarties sandorio teisingumo įvertinimas, sandorio objektas, bet ir sandorio finansavimo sąlygos. Apskaitoje duomenys registruojami nedelsiant po įvykusios ūkinės operacijos. Ūkinės operacijos apima prekių, kito turto pirkimą ir pardavimą, paskolų panaudojimą ir suteikimą, paslaugų teikimą ir gavimą. Apskaitos duomenys suteikia informaciją apie materialinių, finansinių išteklių naudojimą, pajamų ir sąnaudų struktūrą bei padeda efektyviai valdyti finansinius srautus, objektyviai įvertinti veiklos rezultatus ir planuoti ateities sprendimus.

Vadovaujantis VAS – 27 „Koncesijų sutartys“ metodinėmis rekomendacijomis, registruojant apskaitoje naujai sukurta, renovuotą infrastruktūrą svarbu atsižvelgti į tai, kam šis turtas nuosavybės teise priklausys pasibaigus sutarties galiojimo terminui. Nuo šios aplinkybės ir priklauso, ar viešojo ar privataus sektoriaus balanse atsispindės turto įsigyjimo ūkinė operacija bei kuris sektorius skaičiuos įsigyto turto nusidėvėjimą. Esminės sąlygos, lemiančios sandorio atsispindėjimą, yra šios :

- VPSP sutarties sandorio teisingumo įvertinimas – sudaroma konsecijų sutartis ar valdžios ir privačios partnerystės sutartis.
- Sandorio objektas. Svarbu pažymėti, kad vykdant valdžios ir privačios partnerystės projektus, turtas pasibaigus sutarties laikotarpiui visada priklausys viešajam sektoriui. Tuo tarpu įgyvendinant koncesijų sutartis šis apribojimas nėra taikomas: naujai sukurta turtas pasibaigus sutarties galiojimo laikotarpiui nuosavybės teise gali priklausyti tiek viešajam, tiek privačiam sektoriui.

Visais atvejais vykdant valdžios ir privačios partnerystės sutartis naujai sukurta turtas (jei turtas bus renovuotas, darbų išlaidų registravimas apskaitoje priklausys nuo tų darbų suteikiamo rezultato) bus registruojamas viešojo sektoriaus balanse. Koncesijų sutarties pagrindu naujai sukurta turtas, jei pagal sutarties sąlygas numatyta, kad turto nuosavybė bus perduota privačiam subjektui, bus registruojamas privataus sektoriaus balanse. Jei sutartyje numatyta, kad turtas pasibaigus koncesijų sutarties galiojimo laikotarpiui priklausys viešajam subjektui, turtas bus registruojamas viešojo sektoriaus balanse.

Pagrindinis gero valdymo ir biudžeto planavimo principas skaidrumas ypač svarbus tokiose sudėtingose sutartyse kaip VPSP. Pagrindiniai biudžeto skaidrumo reikalavimai VPSP būdu įgyvendinant projektus:

- biudžetas turi būti išsamus, aiškus ir apimti visas valdžios sektoriaus pajamas bei išlaidas, susijusias su konkrečiu VPSP projekto įgyvendinimu;
- turi būti atlikta ilgalaikių finansinių galimybių ir finansinio tvarumo analizė;
- finansiniai ir atidedamieji sąlyginiai įsipareigojimai turi būti aprašyti, jų pasekmės įvertintos pinigų srautais. Tais atvejais, kai atidedamųjų sąlyginių įsipareigojimų neįmanoma išreikšti kiekybiškai, jie turi būti įvardyti ir aprašyti kokybiniais kriterijais;
- apskaitos taisyklės ir politika turi būti aiškiai išdėstytos, jei yra nukrypimų nuo įprastos apskaitos praktikos, jie turi būti paaiškinti ir pagrįsti.

1.7.5. VPSP VAIZDAVIMAS STATISTIKOJE IR NACIONALINĖSE SĄSKAITOSE

Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistema (ESA 95) taikoma visose ES šalyse. Šalys narės kiekvienais metais teikia Europos Komisijos Ekonomikos ir finansinių reikalų generaliniam direktoratui (DG ECFIN) metinę pažymą apie valstybės deficitą ir skolą, apskaičiuotą pagal ES Tarybos reglamento Nr. 3605/93 (pakeisto reglamentu Nr. 475/2000) reikalavimus.

ESA reikalauja, kad nacionalinės sąskaitos būtų rengiamos kaupiamuoju principu, o kuriamas turtas įtraukiamas į vieno sektoriaus – arba viešojo, arba privataus – balansą. Kuriam sektoriui priskirtinas turtas, įvertinama vadovaujantis rizikos ir ekonominės naudos kriterijumi. Eurostat tikslais VPSP būdu sukurtas turtas turėtų būti neapskaitomas valstybės balanse, jei privatus partneris prisiima statybos riziką ir tinkamumo arba paklausos riziką. Jei statybos riziką prisiima valstybė arba jei privatus partneris prisiima tik statybos riziką, turtas traktuojamas kaip valstybinis ir balanse parodomas ilgalaikio turto ir įsipareigojimų klasėse.

VPSP teisingas vaizdavimas statistikoje yra svarbus šalims ES narėms, siekiančioms įgyvendinti Maastrichto kriterijus ir laikytis sutartų biudžeto deficito apribojimų. Vertinant fiskalinį stabilumą atsižvelgiama į valdžios sektoriaus veiklos riziką, todėl VPSP susitari- mai nagrinėjami pagal tai, kiek rizikos šiose sutartyse prisiima valdžios sektorius ir kokią įtaką tai turi šalies fiskaliniams rodikliams – skolai ir deficitui.

5 LENTELĖ
VPSP APSKAITA PAGAL
ESA 95 TAISYKLES

Rizika	Kas prisiėmė riziką?							
Statybos	Valdžios sektorius				Privatus sektorius			
Valdymo sutartis	Valdžios sektorius		Privatus sektorius		Valdžios sektorius		Privatus sektorius	
Prieinamumo	VS	PS	VS	PS	VS	PS	VS	VS
Balanse ar už jo ribų	balanse	balanse	balanse	balanse	balanse	už	už	už

Šaltinis: EIB viešojo ir privataus sektorių partnerystės ekscelencijos centras EPEC.

1.7.6. VPSP VAIZDAVIMAS PLANUOJANT BIUDŽETĄ

Su VPSP sutartimis susiję sandoriai nacionalinėje apskaitoje vaizduojami vadovaujantis apskaitos standartais ir LR galiojančiais teisės aktais, o statistikoje – pagal Europos sąskaitų sistemos ESA 95 nuostatas.

Tradiciniuose projektuose visi investicijų kaštai planuojami sudarant ateinančių metų biudžetą, o išlaidos veiklai vykdyti pradedamos planuoti tik baigus statybą kiekvienais veiklos metais. Tradiciniai projektai nereikalauja iš anksto suplanuoti visų ekonominio gyvavimo laikotarpio kaštų.

VPSP atveju investicijų kaštus planuoja privatus sektorius, viešojo sektoriaus biudžete jie neplanuojami. Tačiau planuojami metiniai mokėjimai – atsiskaitymas už investicijas ir vykdomą veiklą.

Dėl šio skirtumo VPSP projektuose, kur turtas gali būti traktuojamas „už balanso“ ribų, investicijų išlaidos projekto įgyvendinimo pradžioje virsta veiklos išlaidomis per visą projekto įgyvendinimo sutarties laikotarpį ir nedaro poveikio fiskaliniams rodikliams.

1.7.7. FISKALINĖS RIZIKOS ĮVERTINIMAS IR ĮRAŠAI DĖL GARANTIJŲ BEI NEAPIBRĖŽTŲ BŪSIMŲJŲ ĮVYKIŲ/ĮSIPAREIGOJIMŲ

Įprastas viešasis pirkimas irgi sukuria viešojo sektoriaus įsipareigojimus, tačiau nuo VPSP projektų skiriasi tuo, kad pirkimo atveju kuriamas turtas yra viešojo sektoriaus nuosavybė. Pasikeitus ekonominėms aplinkybėms ji, siekdama didesnės vertės už pinigus, gali laisvai pasirinkti / pakeisti turto naudojimo būdą. VPSP atveju viešasis sektorius privalo ir toliau mokėti privačiam partneriui, jei šis įvykdo savo sutartinius įsipareigojimus, net ir tais atvejais, kai atsiranda geresnis alternatyvus turto naudojimo būdas.

VPSP sutartys visada pasižymi šiokiu tokiu neapibrėžtumu – kiek galų gale valdžios sektoriui kainuos visas partnerystės sandoris? Neapibrėžtumą lemia rizikos pasidalijimas, valdžios sektoriaus prisiimtos rizikos, garantijos ir neapibrėžti būsimieji įvykiai/įsipareigojimai. Paprastai sutartis numato, kada, kaip ir kiek valdžios sektorius mokės privačiam partneriui, todėl jo įsipareigojimai, galima sakyti, aiškūs. Kita vertus, tinkamai padalijus riziką, mokėtina suma priklausys nuo rizikų pasireiškimo, teikiamų paslaugų apimtys ir kokybės, todėl galutinė bendra mokėtina suma gali keistis. Metinio partnerystės mokesčio dydis ateityje nėra tikslus: privatus partneris gali ir neįvykdyti sutartinių įsipareigojimų, todėl viešasis sektorius gali ir nevykdyti mokėjimų ar juos atitinkamai mažinti. Tuo būsimų mokėjimų prievolė panaši į neapibrėžtus būsimuosius įvykius/įsipareigojimus. Vienintelis skirtumas – kad tai yra mokėjimai nenumatytais atvejais, o VPSP sutartyse – sutartyje numatytais atvejais.

Iš esmės pagal partnerystės sutartis prievolės dėl būsimų mokėjimų gali būti prilyginamos įsipareigojimams, apskaičiuotiems būsimų mokėjimų dabartinės vertės pagrindu, ir įvertinus jų tikimybę, kad privatus partneris įvykdys visus sutartinius įsipareigojimus.

Antra, jei ateityje viešasis sektorius bus priverstas mažinti išlaidas, mokėjimai pagal VPSP sutartis negalės būti sumažinti be derybų su privačiais partneriais, jiems reikės kompensuoti dėl sutarties sąlygų keitimo patirtus nuostolius. Todėl patartina visose partnerystės sutartyse numatyti derybų atnaujinimo galimybę ir sąlygas, pvz., kas 5 arba 10 metų.

VPSP sandoriuose dažnai taikomos garantijos. Garantija yra valdžios sektoriaus teisinis įsipareigojimas sumokėti žinomą arba nežinomą sumą nustatytais atvejais. Pavyzdžiui, garantija paskolos daliai, kuri virs mokėjimu tik tuo atveju, jei partneris negalės grąžinti dalies skolos. Arba valdžios sektorius gali garantuoti minimalų pajamų lygį, tada mokėjimas keisis priklausomai nuo pajamų.

Kai kurios prievolės ir garantijos reiškia neapibrėžtus būsimuosius įvykius/įsipareigojimus – tai sumos, kurias ateityje pasireiškus tam tikroms rizikoms, sumokės viešasis sektorius. Skirtumas tarp konkrečių ir nenumatytų įsipareigojimų yra mokėjimų tikimybė. Garantijų arba nenumatytų įsipareigojimų prievolės nerodomos valdžios sektoriaus balanse tol, kol netampa realiais mokėjimais.

Dėl su VPSP sutartimis susijusių rizikų sutarčių biudžetas ir apskaita turi visiškai atskleisti visas žinomas ir ateityje potencialiai tikėtinas išlaidas. Taip pat svarbu aprašyti, kokį poveikį sutartis darys pinigų srautams, kokia mokėjimų padidėjimo rizika atsiranda dėl garantijų, neapibrėžtų įsipareigojimų ir turto perdavimo viešajam sektoriui sutarties pabaigoje. Įrašai dėl neapibrėžtų būsimųjų įvykių/įsipareigojimų ir kitų prievolių, kurių kol kas neįmanoma tiksliai įvertinti, yra vienintelis patikimas būdas užsitikrinti informacijos apie ateities fiskalinę riziką prieinamumą.

Tokiu būdu teikiama informacija apie garantuotas paskolų sumas ir su tuo susijusias mokėtinas sumas.

1.8. VPSP PROJEKTŲ FINANSAVIMO YPATUMAI IR FINANSAVIMO ŠALTINIAI

1.8.1. VPSP PROJEKTŲ FINANSŲ YPATUMAI

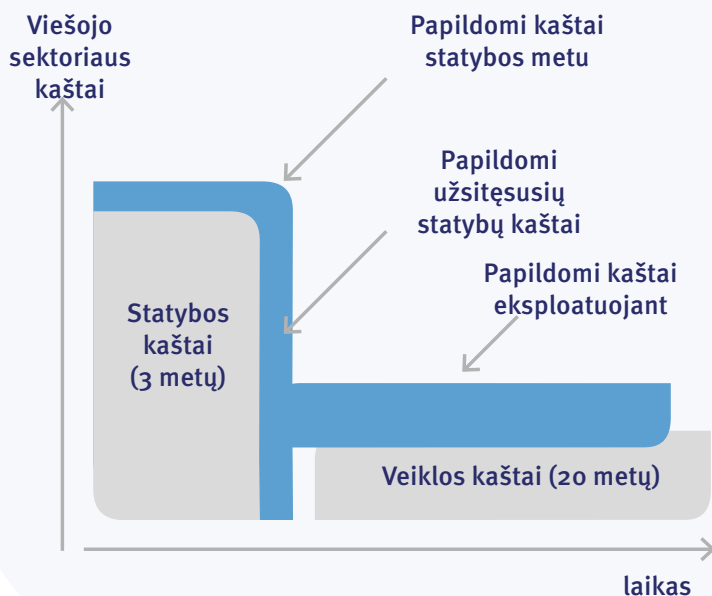
VPSP būdu galima sukurti didesnę vertę už pinigus ne todėl, kad tokiu būdu gerokai atpiginaamos investicijų sąnaudos. Investicijų išlaidos savaime pasikeis nežymiai, pirmiausia dėl to, kad kai kurie pirkimai bus sujungiami ir sumažės jų organizavimo kaštai. Pagrindiniai dalykai, keičiantys VPSP būdu įgyvendinamų investicijų projektų kaštus ir jų paskirstymą laike, yra:

- **kitoks mokėjimų srauto išdėstymas laike.** Pasirinkus VPSP galima didesnius pradinės investicijos per pirmuosius projekto metus kaštus pakeisti į mažesnius reguliarius mokėjimus per visą ekonominį infrastruktūros tar-

navimo laikotarpį. Šis apmokėjimo principo pasikeitimas leidžia iš esmės finansuoti projektą;

- **rizikų perdavimas privačiam partneriui.** Tradiciniu būdu įgyvendinant projektus, viešojo sektoriaus partneriui teks apmokėti pabrangusių ir užsitęsusių statybų išlaidas bei visus papildomus kaštus dėl netinkamo ar neefektyvaus infrastruktūros eksploatavimo. VPSP atveju tokį pabrangimą padengs privatus partneris, todėl jis suinteresuotas dėti visas pastangas, kad nebūtų patirta papildomų išlaidų.

5 PAVEIKSLAS INVESTICIJŲ PROJEKTAS, ĮGYVENDINAMAS TRADICINIU BŪDU

Viešojo sektoriaus rizika statant ir eksploatuojant.

Įgyvendinant investicijų projektą tradicinio viešojo pirkimo būdu privatus partneris gali prisiimti tik statybos riziką. Atitinkamai viešasis sektorius patirs visus su rizika susijusius kaštus. Pagrindines išlaidas viešasis sektorius patirs statybos metu, per 2–3 pirmuosius projekto ekonominio gyvavimo metus.

6 PAVEIKSLAS INVESTICIJŲ PROJEKTAS, ĮGYVENDINAMAS VPSP BŪDU

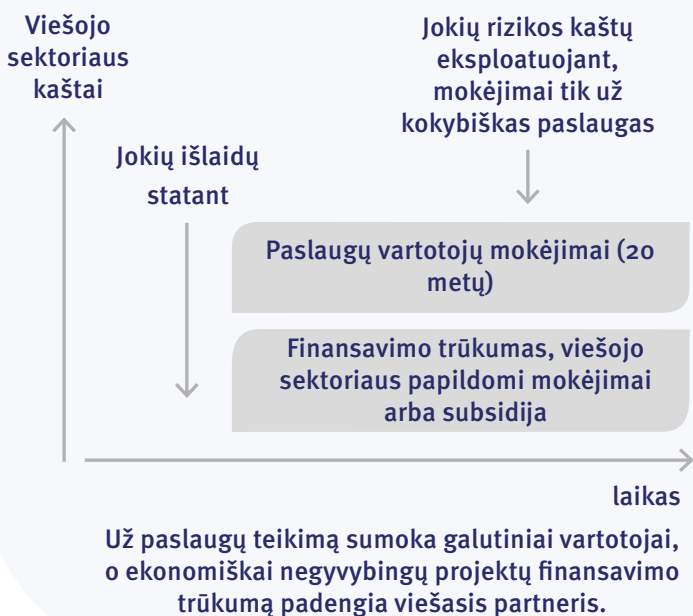
1.1. VALDŽIOS IR PRIVATAUS SUBJEKTŲ PARTNERYSTĖ

Įgyvendinant investicijų projektą VPSP būdu privatus partneris gali priimti projektavimo, statybos, paslaugų prieinamumo ir tinkamumo, eksploatavimo riziką. Kai viešasis sektorius užsako paslaugos teikimą, jis priiima ir paklauso riziką, jam atiteks ir politinė, teisinio reguliavimo bei likutinės vertės rizika. Kai kurios rizikos bus padalijamos, pvz., nenugalimosios jėgos.

Geriausiu atveju viešasis sektorius nepatirs jokių išlaidų statant, tačiau turės užtikrinti mokėjimus per likusį projekto ekonominio gyvavimo laikotarpį / sutarties periodą.

1.2. KONCESIJA

Įgyvendinant investicijų projektą VPSP būdu privatus partneris gali priimti projektavimo, statybos, paslaugų prieinamumo ir tinkamumo, eksploatavimo riziką. Kai viešasis sektorius užsako paslaugos teikimą, jis priiima ir paklauso riziką, jam atiteks ir politinė, teisinio reguliavimo bei likutinės vertės rizika. Kai kurios rizikos bus padalijamos, pvz., nenugalimosios jėgos.

Geriausiu atveju viešasis sektorius nepatirs jokių išlaidų statant, tačiau turės užtikrinti mokėjimus per likusį projekto ekonominio gyvavimo laikotarpį / sutarties periodą.

1.8.2. PROJEKTO FINANSAVIMO ŠALTINIAI

Projekto rizikos padalijimas nustato viešojo sektoriaus finansinio dalyvavimo poreikį ir dydį, kitų finansavimo šaltinių ir jų proporcijų taikymo galimybes. Tačiau prieš sprendžiant dėl VPSP finansavimo šaltinių turi būti apibrėžta VPSP finansavimo struktūra, nustatytas projekto savininkas ir jam įgyvendinti reikalingi finansavimo šaltiniai, VPSP projekto įgyvendinimo struktūra.

Dažniausiai taikoma VPSP projekto įgyvendinimo struktūra – įsteigiama partnerystės projekto įmonė (PPĮ), kuri bus atsakinga už infrastruktūros objekto projektavimą, statybą ir eksploatavimą. Įmonės akcininkai yra privataus sektoriaus atstovai, kurie sudaro akcininkų susitarimą ir įsteigia PPĮ, nustatydami joje savo (kaip akcininkų) teises, pareigas ir įsipareigojimus. Vėliau PPĮ, sukurta vieninteliu tikslu – įgyvendinti partnerystės projektą, finansinėse institucijose sieks užsitikrinti projekto veikloms įgyvendinti reikalingas lėšas. Todėl pirmiausiai bus sudarytos paskolų sutartys dėl privilegijuotųjų paskolų, kurių davėjui PPĮ turės užtikrinti maksimalų įmanomą su projekto turtu ir finansiniais šaltais susijusį saugumą. Trūkstantį dalį finansinių išteklių PPĮ akcininkai suformuoja investuodami į nuosavą PPĮ kapitalą. PPĮ akcininkai taip pat suteikia garantiją PPĮ paskoloms, ypač investavimo laikotarpiu – rizikingu statybos/rekonstrukcijos metu.

1.8.2.1. PROJEKTO FINANSAVIMAS NUOSAVU KAPITALU

Finansavimas nuosavu kapitalu (angl. *Equity finance*) užtikrinamas partnerystės sandoriuose dalyvaujant statybos, nekilnojamojo turto plėtros ir kitoms privataus sektoriaus bendrovėms – investuotojams, kurie suinteresuoti objekto veiklos rezultatais, arba specialiųjų investicinių fondų, kurie domisi tik investicijų rezultatais. Paprastai finansavimas nuosavu kapitalu užtikrinamas įsigyjant PPĮ akcijų. Tai rizikingiausias, bet ir didžiausią investicijų grąžą garantuojantis finansavimo būdas.

Bet kuris PPĮ dalyvis, partnerystės projektą finansuodamas nuosavu kapitalu, sieks užsitikrinti didžiausią grąžą dėl dviejų pagrindinių priežasčių:

- *nuosavo kapitalo naudojimas reiškia didžiausią riziką* – nuosavą kapitalą investavusių PPĮ dalyvių interesai PPĮ bankroto atveju bus tenkinami tik patenkinus kitų kreditorių (visų pirma – privilegijuotųjų paskolų davėjų) reikalavimus;
- *projekto įgyvendinimo ilgalaikiškumas* – investavusiems į nuosavą kapitalą grąža uždirbama antroje projekto ataskaitinio laikotarpio pusėje. Viešasis sektorius partnerystės sandoriuose suinteresuotas atidėti dividendų už investuotą kapitalą išmokėjimą kuo vėlesniam laikotarpiui, taip siekdamas užsitikrinti privataus sektoriaus suinteresuotumą PPĮ veiklos rezultatais iki pat partnerystės sutarties pabaigos.

Nuosavo kapitalo dalis finansuojant projektą priklauso nuo daugybės veiksnių:

- *rinkos rizikos*: jei projekto pajamos priklauso nuo rinkos svyravimų, pro-

jekto finansiniai srautai nėra užtikrinti. Todėl finansuotojų suteiktos paskolos mažės, nes dėl rinkos rizikos finansuotojams negalės būti garantuotas paskolos saugumas;

- *kapitalo kaštų*: dėl neužtikrintos grąžos investicijos į kapitalą yra brangiausias kapitalo šaltinis, todėl kaštai tiesiogiai susiję su investicijos dydžiu;
- *minimalus įnašas į nuosavą kapitalą*: privilegijuotosios paskolos davėjas gali nustatyti reikalavimus mažiausiai priimtina investicijai nuosavu kapitalu, kad būtų pademonstruotas PPĮ akcininkų suinteresuotumas projekto įgyvendinimo sėkme.

1.8.2.2. PROJEKTO FINANSAVIMAS SKOLINTOMIS LĖŠOMIS

Paskolos (**angl. *Debt finance***) yra pagrindinis VPSP projektų finansavimo šaltinis. Paskolomis dažniausiai finansuojama apie 70–90 % projektui įgyvendinti reikalingų išlaidų. Paskolos yra rizikingesnis būdas finansuoti projektą, kadangi jos turi būti grąžinamos bet koku atveju – net ir PPĮ bankroto ar partnerystės sutarties nutraukimo.

Bankų paskoloms, arba privilegijuotosioms paskoloms, tenka mažiausia rizika ir mažiausia grąža, kadangi jų grąžinimui visada teikiama pirmenybė. Paskolų davėjai dažniausiai būna komerciniai bankai. Banko paskolų pranašumas – lėšų išmokėjimo ir grąžinimo terminų lankstumas, bankų rinkos branda ir prieinamumas įvairiems projektų tipams. Skolintų lėšų davėjas, siekdamas užsitikrinti paskolintų lėšų saugumą, įkeičia PPĮ turtą (tai gali būti ir akcijos, ir ilgalaikis turtas) ar šios įmonės ateityje gautinus pinigų srautus.

Obligacijos – projektą finansuojant skolintomis lėšomis, gali būti taikomas vertybinių popierių (dažniausiai – obligacijų) išleidimas kapitalo rinkose, tokiose kaip pensijų arba draudimo fondai. Pranašumai – ilgesnis

finansavimo terminas (iki 30 metų), geresnės finansavimo sąlygos nei finansuojant banko paskola. Tačiau išleistas obligacijas gali būti sudėtinga parduoti. PPĮ (jei pagal teisės aktus tokią teisę turi) išleidžia obligacijas, įsipareigodama nustatytu laiku jas išpirkti už iš anksto sutartą kainą ir palūkanas. Obligacijas paprastai įsigyja ilgalaikės grąžos ir sąlyginai žemos rizikos siekiantis investuotojas, vengiantis prisiimti kapitalo riziką. Dažniausiai obligacijas įsigyja draudimo bendrovės ar pensijų fondai. Išleidžiamų obligacijų skaičius didelis, o tai nėra efektyvu projektų įgyvendinimo pradžioje, kadangi finansavimo poreikis proporcingas atliktiems infrastruktūros sukūrimo darbams. Dėl šios priežasties obligacijos gali būti efektyvus būdas finansuoti itin didelės apimties, nacionalinės reikšmės projektus, kuriuos finansuoti tik bankų paskolomis gali būti nepatrauklu ar neįmanoma dėl kredito rinkų nebrandumo ar nepasirengimo.

Pagrindinis skirtumas tarp obligacijų ir įprastų banko paskolų yra jų likvidumas: obligacijos teorine prasme yra likvidžios visais atvejais, o banko paskolos – ne.

Bankui priimtini pinigų srautai – infrastruktūros projektų finansavimas dažnai būna patrauklus bankams ir kitiems paskolų davėjams, nes tai yra ilgalaikio investavimo galimybė. Tačiau būtent dėl didelių sumų ir ilgų paskolų terminų bankai prieš priimdami sprendimą finansuoti kruopščiai teisiškai ir finansiškai išnagrinės projektą. Pagrindiniai kredito institucijų analizės objektai:

- *susitarimo balansas*: vertinama, ar akivaizdus visų dalyvaujančių šalių suinteresuotumas įgyvendinti projektą per visą planuojamą partnerystės sutarties periodą;
- *pinigų srautų saugumas*: patikimesni pinigų srautai yra tie, kurių šaltinis – vienas paslaugų gavėjas;
- *investuotojų finansinė būklė ir reputacija*;
- *viešojo sektoriaus teisės ir pareigos* grąžinti projektui suteiktas paskolas partnerystės sutarties nutraukimo atveju;
- *projekto metu kuriamo/modernizuojamo turto panaudojimo galimybės* baigus projektą;
- *inovacijų galimybė*: vertinama, ar yra galimybių įgyvendinant projektą taikyti technines, technologines inovacijas, kurios gali ženkliai sumažinti ekonominio infrastruktūros tarnavimo laikotarpio kaštus;
- *galimybė taikyti finansinius instrumentus* – tai labai svarbu investuotojams, kadangi tai padidina kapitalo grąžą;
- *priimtinas pasidalijimas rizikomis* – rizika tarp visų projekto dalyvių dalijama taip, kad kiekvieną riziką valdytų tas partneris, kuris yra pajėgus tai daryti efektyviausiu būdu – toks padalijimas garantuoja optimalius projekto kaštus.

1.8.2.3. MEZZANINE FINANSAVIMAS

Toks finansavimas dažniausiai teikiamas kaip subordinuotosios paskolos arba kvazi kapitalo investicija, pasižyminti šiek tiek mažesne rizika ir mažesne grąža investuotojams. Šių paskolų grąžinimui nėra teikiama pirmenybė kaip privilegijuotosioms (ang. *senior*) paskoloms ir obligacijoms ar kitiems vertybiniais popieriams. Subordinuotosios paskolos yra pigesnės ir gali sumažinti investicijų į kapitalą kaštus. Subordinuotųjų paskolų teikėjai atgauna savo investicijas kaip paskolos palūkanas su pastovia arba svyruojančia palūkanų norma.

Subordinuotosios paskolos traktuojamos kaip tarpinis finansavimo būdas tarp prioritetinių paskolų ir finansavimo kapitalu. Šis finansavimo būdas paprastai taikomas užtikrinti finansavimo trūkumą, kai VPSP projektui įgyvendinti reikalingų lėšų suma nėra užtikrinta nei prioritetinėmis paskolomis, nei kapitalu. Skolintojas, sutei-

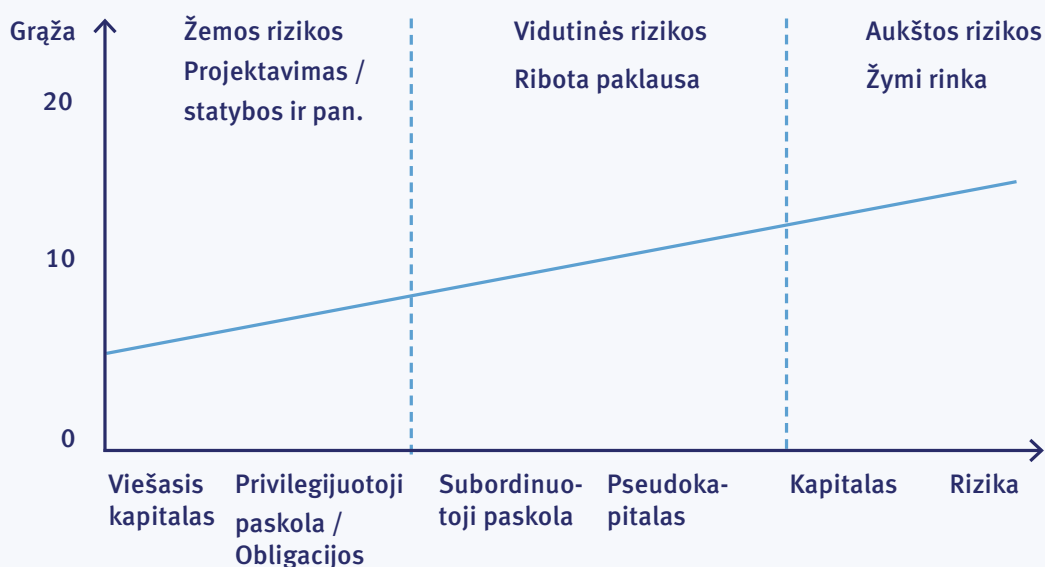
kęs subordinuotąją paskolą, tuo atveju, jei paskola nėra grąžinama laiku ar nėra grąžinama visai, turi teisę konvertuoti skolą į įmonės akcijas ir teises į įmonės kapitalą. Tačiau jis neturi galimybės atgauti investuoto kapitalo tol, kol nebus atsiskaityta su kitais skolintojais. *Mezzanine* finansavimas dažniausiai suteikiamas neatliekant itin išsamios analizės, nereikalaujant užstato, todėl šio finansavimo kaina yra daug didesnė nei standartinės paskolos – gali siekti apie 20–30 % investicijos grąžos normos. Jo pranašumas, kad šiuo būdu projektui skirta finansavimo suma įmonės balanse vertinama kaip kapitalas, todėl kitiems skolintojams teikti paskolą PPĮ tampa patraukliau. Praktikoje subordinuotosios paskolos nėra plačiai taikomos dėl santykinai didelio finansinio svėrio (angl. *leverage* arba *financial leverage*). Dažniau šis finansavimo būdas taikomas koncesijų projektuose, kadangi čia finansinis svėris yra mažesnis, finansuotojais tampa draudimo kompanijos, specializuoti fondai, kitos investuotojų grupės.

1.8.2.4. SINDIKUOTOSIOS PASKOLOS

Atsižvelgiant į įvertintą reikalingos paskolos dydį gali būti akivaizdu, kad paskola turi būti sindikuojama – t. y. jos dalį turi suteikti ne viena, o kelios finansų institucijos. Paskolos sindikavimas bendrąja prasme yra paskolos perpardavimas dalimis, siekiant pasidalyti rizikomis su kitais paskolų teikėjais. Paskolos sindikuojamos PPĮ parengus sindikavimo dokumentus, kurių pagrindinis yra informacinis memorandumas. Jo tikslas – atskleisti visą su siekiama perparduoti paskola ir susijusiomis šalimis susijusią informaciją. Informacinį memorandumą sudaro:

- VPSP projekto apibendrinimas, informacija apie paskolą gaunančią PPĮ;
- PPĮ pristatymas: akcininkai, organizacinė struktūra, vadovybė, veikla;
- projekto finansuotojai, jų patirtis panašiuose projektuose, vaidmuo projekte, finansinė informacija;
- panaši informacija apie kitas suinteresuotas šalis;
- investavimo objektas, techninė informacija apie infrastruktūros eksploatavimą;
- infrastruktūros naudojimo galimybės (istoriniai duomenys, prognozės);
- projekto kaštai ir finansavimo planas;
- VPSP projekto rizikos;
- viešojo sektoriaus palyginimo modelis;
- VPSP ir kitų projekto sutarčių apibendrinimas;
- finansavimo sąlygų suvestinė.

7 PAVEIKSLAS FINANSAVIMO ŠALTINIŲ IR PROJEKTO RIZIKOS SANTYKIS

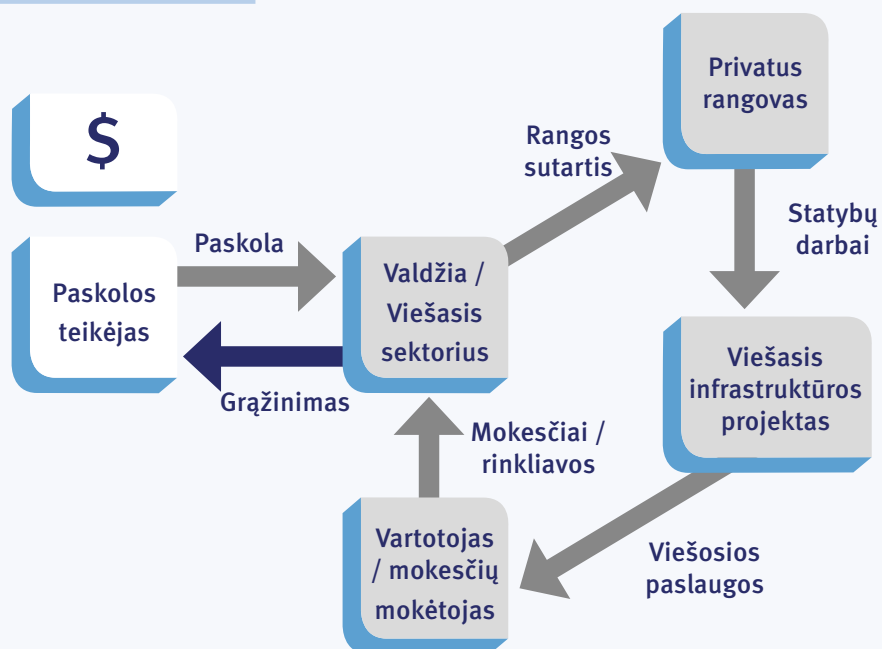

1.8.3. INVESTICIJŲ PROJEKTŲ FINANSAVIMO MODELIAI

1. Tradicinis viešojo sektoriaus finansavimo modelis

Valdžios institucija naudoja savo asignavimus arba skolinasi visą sumą (ar didesnę jos dalį), reikalingą kapitalo investicijoms. Paskolos grąžinimas kredito institucijoms garantuojamas valstybės nepriklausomai nuo to, ar tai pajamas generuojantis projektas, ar ne.

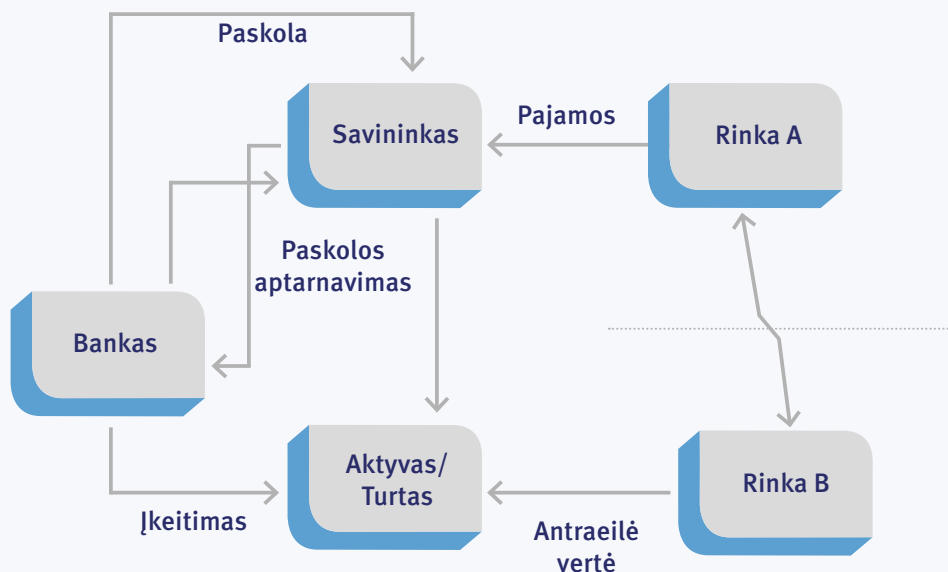
8 PAVEIKSLAS
VIEŠOJO SEKTORIAUS
FINANSAVIMO
MODELIS

2. Privataus sektoriaus skolinimosi modelis, pagrįstas kuriamo turto verte

Paskolos gavėjas naudoja kuriamą turtą pajamas generuojančiai veiklai. Turtas yra paskolos grąžinimo garantas. Kredito gavėjas atsako už paskolos grąžinimą, bet nesėkmės atveju, jei jis nesugeba grąžinti kredito, turtas atiteks bankui. Dažnai taikomas kilnojamajam turtui, turinčiam realizavimo rinką, finansuoti.

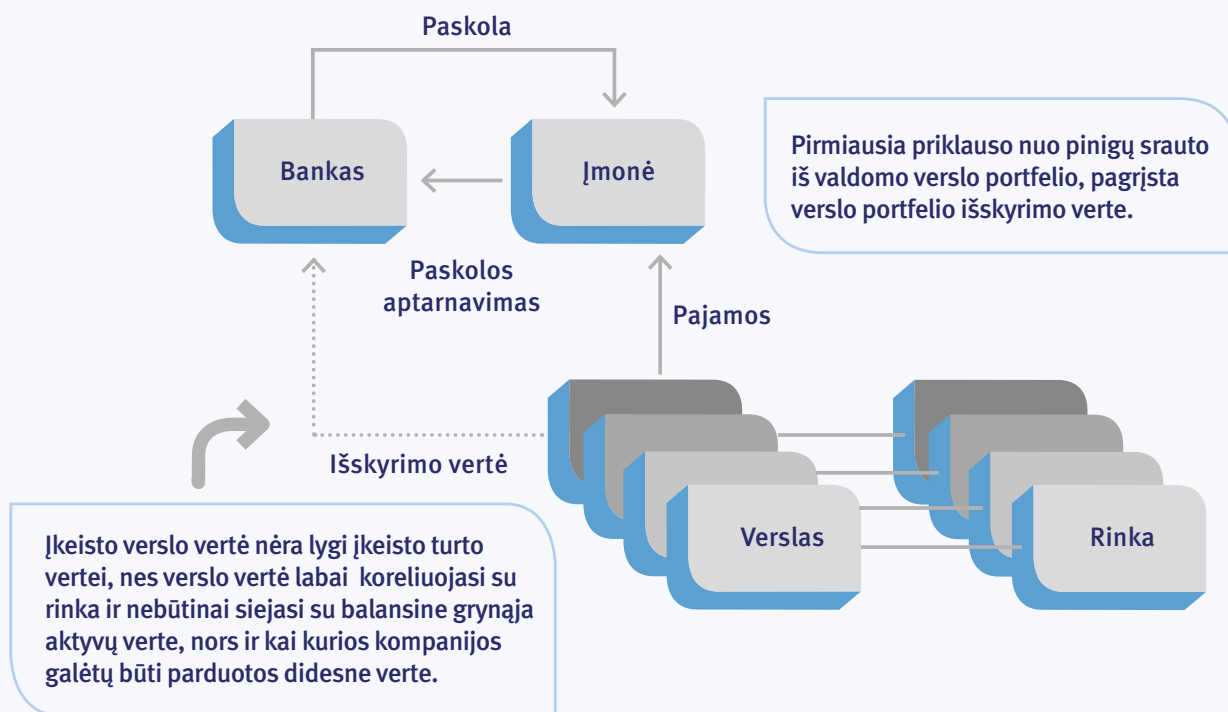
9 PAVEIKSLAS
PRIVATAUS SEKTORIAUS
SKOLINIMOSI
MODELIS I

3. Privataus sektoriaus skolinimasis, pagrįstas įmonių ištekliais

Paskolą teikianti institucija vertina bendrą visų projekte dalyvaujančių įmonių pajamų srautą ir jo pakankumą vykdyti paskolos grąžinimo įsipareigojimus. Paskolos teikėjas įvertins visas dalyvaujančių įmonių veiklas, jų rinkas ir prognozuos negebėjimą vykdyti įsipareigojimus (angl. *default*) tikimybę. Tokiu atveju bus parduodamas verslas arba jo dalys.

10 PAVEIKSLAS PRIVATAUS SEKTORIAUS SKOLINIMOSI MODELIS II

4. Projekto finansai

Projekto finansais pagrįstas finansavimo modelis nuo tradicinių skiriasi tuo, kad:

- kreditoriai vertina tik būsimus projekto generuojamus pinigų srautus;
- turtas neįkeičiamas, yra specialiosios paskirties ir nekilnojamas, todėl nėra labai reikšmingas kreditoriams (pavyzdžiui, kelias ar jėgainė);
- paslauga neturi konkurencijos, todėl ateities pajamų srautas už paslaugos teikimą yra patikimas.

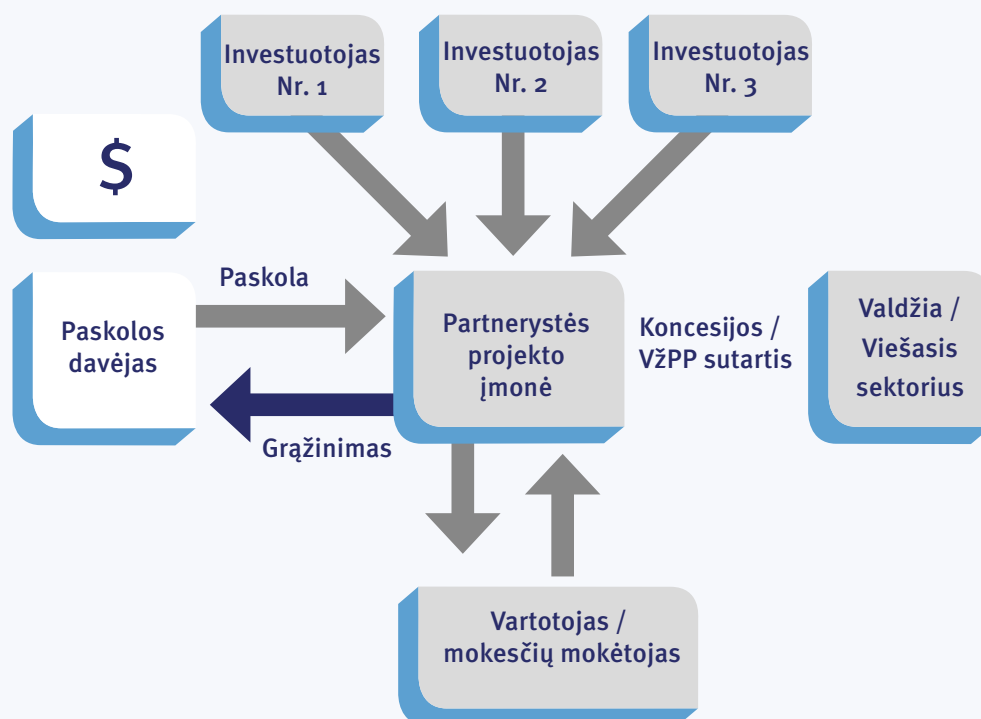
Kredito limitai nustatomi proporcingai pagal projekto pinigų srautus ir turto vertę.

Projekto finansai yra pagrindinis VPSP projektų kreditavimo būdas, nes sukuriamas turtas sutarties pabaigoje visada priklausys valdžios institucijai. O projektas yra vienintelė specialiai jam įgyvendinti sukurta įmonės veikla,

generuojanti pinigų srautus. Šie srautai (iš valdžios institucijos arba iš paslaugos vartotojų) ir jų prognozės ateityje ir yra pagrindinė informacija paskolą teiksiančiai institucijai svarstant skolinimo galimybę, skolos dydį ir jos suteikimo sąlygas.

11 PAVEIKSLAS
BENDROJI PROJEKTO
ĮGYVENDINIMO SCHEMA

Šaltinis: *Institute of Public Private Partnership (IP3), Washington DC, USA*, mokymo medžiaga.

1.8.4. PROJEKTO FINANSINIO MODELIO RENGIMAS: KO SIEKIA KIEKVIENAS PARTNERIS

Planuojant VPSP projekto finansinį modelį svarbu suprasti:

- kad visi VPSP projekte dalyvaujantys partneriai turi skirtingų interesų;
- ką iš šio modelio siekia sužinoti VPSP projektą rengianti institucija.

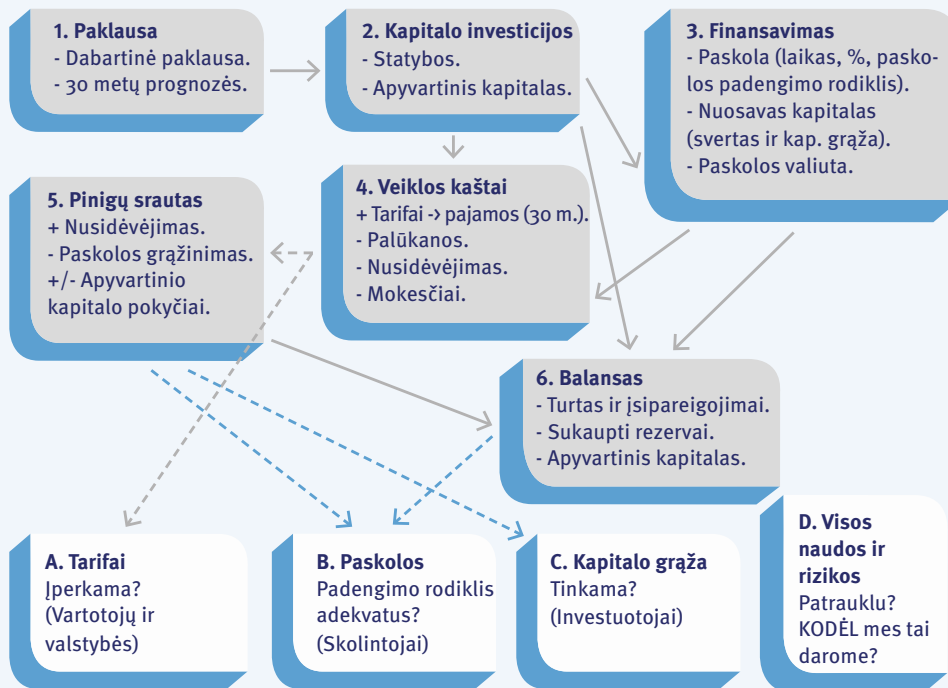
Galutinis projekto finansinis modelis paprastai yra derybų su visomis šalimis rezultatas, kiekvienos šalies indėlis bei gaunama nauda turi būti subalansuoti. Todėl finansinis modelis turi tikti kiekvienai dalyvaujančiai šaliai.

- Privačiam investuotojui modelis turi pademonstruoti prognozuojamą investicijos grąžos normą. Investuotojas tikės, kad ši norma bus panaši į kitų panašių investicijų grąžos normas toje pačioje šalyje. Jei investuotojui siūloma priimti didesnę riziką, ji turi būti pagrįsta aukštesne investicijų grąžos norma.
- Kreditus teikiančioms institucijoms modelis turi parodyti minimalų paskolos padengimo rodiklį. Rodiklis rodo įplaukų likučio, be veiklos išlaidų, ir paskolos grąžinimo sumos su palūkanomis santykį, t. y. grynųjų pajamų ir mokėtinos paskolos santykis. Paprastai minimalus priimtinas rodiklis yra 1,3–1,5 ir daugiau, priklausomai nuo projekto rizikos. Šis rodiklis ypač svarbus pirmaisiais projekto gyvavimo metais.
- Vartotojams ir valdžios sektoriui modelis turi parodyti paslaugų įkainius arba tarifus, įrodančius, kad paslaugos kaina bus prieinama, ypač neaukšto pajamų lygio šalyse.
- Valdžios sektoriui modelis turi pateikti aiškų bendros projekto rizikos vaizdą ir neapibrėžtų būsimųjų įvykių / įsipareigojimų, kuriuos valdžios sektorius turės priimti, lygį.

Aspektai, kurie turi būti apsvarstyti sudarant finansinį modelį:

- bendras modelio turinys ir struktūra;
- finansinio modeliavimo taisyklės ir duomenų surašymo būdai;
- makroekonominės prielaidos ir skaičiavimo periodas;
- įvesties duomenų perskaičiavimas nominaliomis kainomis;
- reikalingas apyvartinis kapitalas;
- finansavimo planas, skolinimosi grafikas ir finansavimo susitarimai;
- kapitalo investicijų nusidėvėjimo normos;
- mokesčių klausimų įvertinimas;
- skaičiavimų rezultatai ir išvados;
- paslaugų mokesčių tarifai;
- valiutų naudojimo scenarijai.

12 PAVEIKSLAS
PROJEKTO FINANSINIO
MODELIO PLANAVIMO
PAVYZDYS

Šaltinis: *Institute of Public Private Partnership (IP3), Washington DC, USA, mokymo medžiaga.*

1.8.5. VALSTYBĖS FINANSINIS DALYVAVIMAS PARTNERYSTĖS PROJEKTUOSE DIDINANT JŲ PATRAUKLUMĄ

1.8.5.1. FINANSINIO DALYVAVIMO PRIEŽASTYS

Sprendimas finansiškai prisidėti įgyvendinant projektą pagrįstas projekto teikiama socialine ir ekonomine nauda bei poreikiu padidinti projekto patrauklumą privatiems investuotojams. Valstybės dalyvavimo poreikis akivaizdus tuomet, kai privačiam sektoriui vienam finansuoti projektą už priimtina kainą yra pernelyg rizikinga arba nepatrauklu. Tokią situaciją dažnai lemia šalies investicinis klimatas.

Valstybės finansinio dalyvavimo būtinumą lemia trys pagrindiniai požymiai:

- politinės rizikos, nuo kurios neįmanoma apsidrausti, lygis;
- sprendimas, kad paslaugų teikimo įkainiai turi būti mažesni nei paslaugų teikimo savikaina ir todėl subsidijuojami;
- prielaidos, kad dalį rizikų viešasis sektorius riziką suvaldys mažesnėmis sąnaudomis nei privatus.

1.8.5.2. FINANSINIO DALYVAVIMO BŪDAI

Valstybės finansinis dalyvavimas partnerystės projektuose įmanomas trimis pagrindiniais būdais:

- subsidijomis;
- finansiniais instrumentais (paskolos, dalyvavimas įmonės kapitale);
- garantijomis.

Valstybės finansinės paramos būdai

Viešosios subsidijos, paskolos ir garantijos

Viešosios paskolos. Tokios paskolos paprastai būna neprocentinės ir sumažina projekto finansavimo kaštus. Vyriausybės teikiamos subordinuotosios paskolos gali pagerinti pro-

jekto finansavimą ir komercinių paskolų suteikimo sąlygas. Paskolos turi būti prieinamos visoms to paties sektoriaus projektų įmonėms arba laikinai prieinamos tik tam tikros rizikos atveju.

Paskolų garantijos. Tai viešojo partnerio garantijos (arba kitos institucijos viešojo partnerio vardu) tam tikrais atvejais grąžinti paskolą arba jos dalį. Jos yra pigesnės nei komercinių įmonių, be to, nenurodomos viešojo partnerio balanse kaip išlaidos tol, kol jų neprašoma. Tačiau sudaro reikšmingą neapibrėžtų įsipareigojimų sumą ir būtų išmokėtos projekto žlugimo atveju.

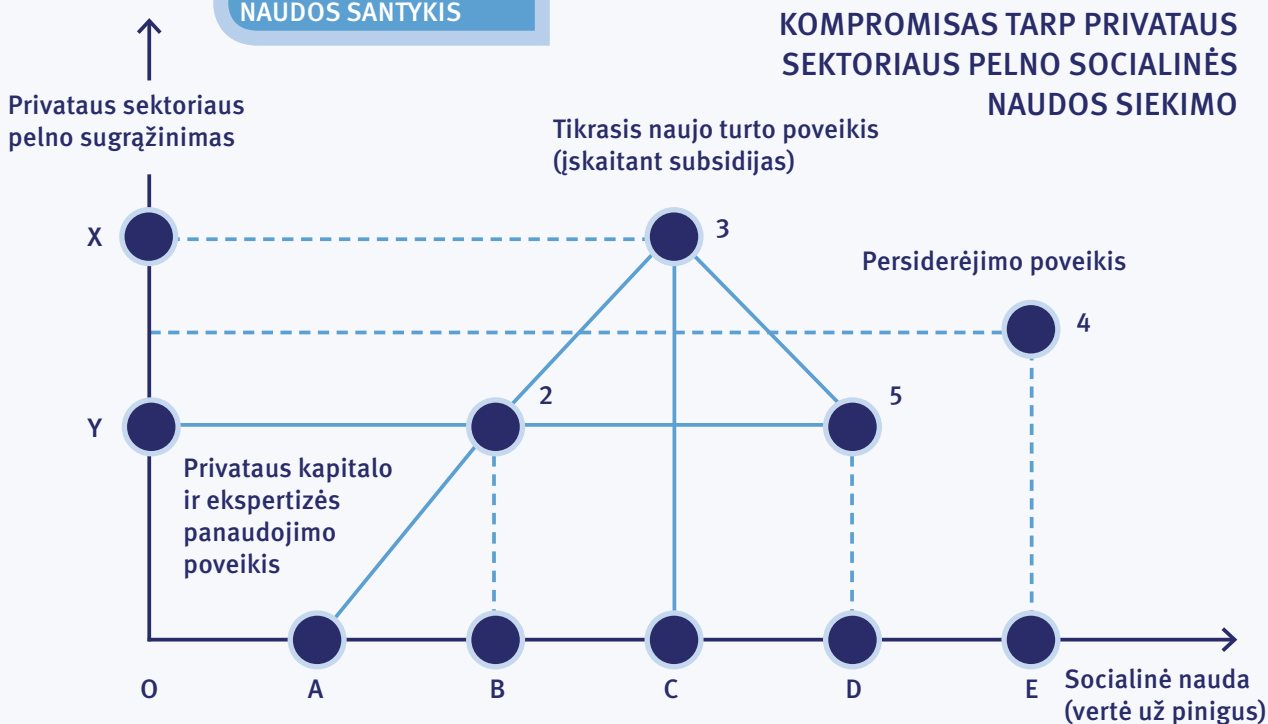
Dalyvavimas kapitale. Tiesioginis arba netiesioginis viešojo partnerio dalyvavimas projekto įmonės kapitale gali pagerinti investicijos į kapitalą ir paskolos proporciją, paskolos suteikimo sąlygas.

Veiklos subsidijos ir kapitalo subsidijos. Veiklos subsidijos būna įvairių tipų. Tarifų subsidijos pradedamos teikti tada, kai projekto pajamos nukrinta žemiau nustatytos ribos, o paslaugų tarifų ir įkainių neleidžiama padidinti tiek, kad projekto pajamų srautas būtų užtikrintas. Dar taikomos subsidijos padengti komercinės paslaugos ir nustatytos paslaugos kainų skirtumą. Subsidijos paprastai tiesiogiai išmokamos PPĮ kaip bendra suma arba proporcingai gaunamoms pajamoms.

Kapitalo subsidijos išmokamos statybos etapo pradžioje, siekiant sumažinti kapitalo kainą ir padidinti finansinį projekto gyvybingumą.

Tačiau bet kurios subsidijos turi valstybės pagalbos taisyklių pažeidimo riziką, todėl turi būti kruopščiai įvertinamos atsižvelgiant į pagalbos apribojimus. Siekiant patenkinti viešąjį interesą, subsidijos turi būti minimalios – tik tokio dydžio, kad projektas būtų gyvybingas, leistų privačiam sektoriui gauti protingo pelno ir užtikrintų didžiausią socialinę naudą.

13 PAVEIKSLAS
PRIVATAUS SEKTORIAUS
PELNO IR SOCIALINĖS
NAUDOS SANTYKIS

Vertikaliąji ašis – privataus sektoriaus pelnas

0–Y – privataus sektoriaus veikla be subsidijos.

Y–X – privataus sektoriaus veiklos pelno padidėjimas gavus subsidiją. Gauta subsidija padidina turto naudojimo efektyvumą ir atitinkamai privataus sektoriaus pelną.

X ir Y skirtumas – papildomai gaunamo veiklos pelno perskirstymas siekiant abipusės naudos: padidinti socialinę naudą ir persiderėjus finansavimo sąlygas padidinti sąžiningą privataus sektoriaus pelną.

Horizontalioji ašis – socialinė nauda

0–Y – socialinė nauda, gaunama tik iš viešojo sektoriaus lėšomis įgyvendinamo projekto.

A–B – dėl privataus sektoriaus dalyvavimo padidėjusi socialinė nauda.

B–C – ribinis socialinės naudos padidėjimas dėl subsidijos suteikimo.

C–D arba **E** – socialinės naudos padidėjimas dėl finansavimo sąlygų persiderėjimo ir grynojo pelno, gaunamo dėl subsidijos suteikimo, perskirstymo.

Taškas 1 – projektas, įgyvendinamas tik iš viešojo sektoriaus lėšų.

Taškas 2 – projektas, įgyvendinamas iš privataus sektoriaus lėšų pasitelkiant viešojo sektoriaus fondus.

Taškas 3 – projektas, įgyvendinamas pagal VPSP sutartį gavus viešojo sektoriaus subsidiją.

Taškai 4 ir 5 – pageidaujamas subsidijos teikėjų rezultatas pasiekiant maksimalią socialinę naudą, apribojant privataus sektoriaus papildomą pelną, gaunamą dėl subsidijos suteikimo.

Šaltinis – *Guidelines for Successful Public Private Partnerships, European Commission, Directorate General Regional Policy.*

Garantijos valstybės vardu (angl. *Sovereign guarantees*). Teikdama tokią garantiją valstybė negarantuoja skolos grąžinimo kredito institucijai, bet garantuoja, kad projekto kompanijos ir viešasis sektorius stengsis vykdyti įsipareigojimus. Projekto žlugimo atveju atsirastų tam tikrų finansinių išmokų kredito institucijos žalai iš dalies kompensuoti ir pan.

Veiklos garantijos (angl. *Performance guarantees*). Tokias garantijas teikia vyriausybė, jos skirtos apginti partnerystės projekto vykdytojo (PPI) interesus tais atvejais, kai viešasis partneris nesilaiko sutartinių įsipareigojimų. Garantijos teikiamos, kai viešasis partneris yra atskiras juridinis asmuo (specialiosios paskirties įmonė), o ne valdžios sektoriaus atstovas. Centrinė valdžia negali suteikti garantijų už decentralizuotos valdžios institucijas (pavyzdžiui, savivaldybes). Taikomos įvairios veiklos garantijų formos: centrinė valdžios institucija gali būti viena iš partnerystės sutarties šalių arba garantiją gali suteikti viešojo finansų institucija.

Mokestinės ir muitų lengvatos

Paprastai nacionaliniai teisės aktai įmonėms numato lengvatų kapitalo investicijų (tarp jų – tiesioginių užsienio investicijų) atveju. Pavyzdžiui, atleidžiama nuo pelno mokesčių tam tikru koncesijos laikotarpiu, daromos išimties dėl pajamų mokesčių mokėjimo investuojančios įmonės darbuotojams. Taip pat daromos išimties investuojančioms įmonėms dėl nekilnojamojo turto mokesčių, importo mokesčių, akcizų, grąžinami mokesčiai reinvesticijų į naują infrastruktūrą atveju ir pan.

1.8.5.3. KITOKIOS VALSTYBĖS PARAMOS PROJEKTUI FORMOS

Apsauga nuo konkurencijos (angl. *Protection from competition*)

Valstybė siekia apsaugoti į projektą investuojančią ir veiklą vykdančią įmonę nuo konkurencijos žadėdama, kad nepradės kitų panašių infrastruktūros projektų tam tikru periodu tam tikroje teritorijoje ir nekonkursuos su jau pradėtu projektu. Labai aktualu visiems mokamų kelių projektams ir kitiems, kur konkuruojanti infrastruktūra gali žymiai sumažinti paklausą ir projekto pajamas. Apsauga gali būti taikoma tik kruopščiai įvertinus konkurencijos teisinį reglamentavimą ir riziką, kad monopolija gali pakenkti viešajam interesui ir vartotojams.

Leidimas turėti papildomų pajamų šaltinių

Valstybė gali leisti PPI diversifikuoti veiklą ir eksploatuoti papildomą infrastruktūrą (pvz., rinkti mokestį už jau esamos infrastruktūros naudojimą arba pardavinėti tarpinius produktus, gaunamus kuriant galutinę paslaugą).

1.8.5.4. ES STRUKTŪRINIŲ FONDŲ LĖŠŲ NAUDOJIMAS VPSP PROJEKTUOSE

ES struktūrinių fondų lėšų naudojimas VPSP projektuose būtų laikomas viena iš valstybės VPSP skatinimo formų. Tačiau lėšų derinimas nėra labai paplitusi praktika dėl šių pagrindinių priežasčių:

- ribotų viešojo sektoriaus gebėjimų suplanuoti ir įgyvendinti kompleksines projekto finansavimo struktūras;
- skirtingų žmonių / institucijų atsakomybės ir įtraukimo į VPSP ir ES struktūrinės paramos planavimą;
- skirtingo VPSP ir ES struktūrinių fondų lėšų finansuojamų projektų teisinio reglamentavimo.

Lėšų sujungimo galimybės dabartinėje ES SF 2007–2013 m. finansinėje perspektyvoje.

1. SUBSIDIJOS

Europos Komisijos parengtose ES fondų panaudojimo VPSP projektuose gairėse pabrėžiami šie subsidijų taikymo momentai:

- ES subsidija gali finansuoti tik iki 85 % tinkamų projekto išlaidų. Likusią mažiausiai 15 % tinkamų išlaidų dalį turi finansuoti šalies viešasis sektorius.
- Jei VPSP projektas generuos pajamas už paslaugų vartotojų mokesčius, tinkamos projekto išlaidos gali būti sumažintos tiek, kiek bus gaunama grynųjų pajamų per ekonominį infrastruktūros tarnavimo laikotarpį. Valstybės skiriamos subsidijos dydis turi būti apskaičiuotas įvertinant tinkamų investicijų išlaidų dydį ir planuojamas gauti projekto grynąsias pajamas (finansavimo trūkumą – angl. *funding gap*).
- Subsidijos gavėjas visada yra viešojo sektoriaus institucija, atsakinga už projekto inicijavimą. Įgyvendinant VPSP projektus privatus partneris negali būti tiesioginis subsidijos gavėjas. Šias nuostatas ES 2014–2020 metų periodu ketinama keisti, sudarant galimybę tiesioginiu subsidijos gavėju tapti privačiam subjektui, sudariusiam partnerystės sutartį su viešuoju subjektu.
- VPSP projektų atveju pirmiausia turi būti patvirtintas projekto finansavimas, tik po to atrinktas privatus partneris. Nuostatos dėl subsidijos galimumo ir dydžio turi būti žinomos rengiant partnerio atrankos sąlygas, nes subsidijos panaudojimas būtų viena iš pasiūlymų rengimo finansinių sąlygų, sudarant projekto finansinį modelį. Atrankos rezultatai gali koreguoti planuotos subsidijos dydį, todėl galutinis sprendimas dėl subsidijos bus priimtas (arba paraiška dėl subsidijos gali būti užpildyta).
- Turi būti rastas toks partnerystės būdas, kad subsidija nesumažintų privataus sektoriaus paskatų siekti didesnio efektyvumo ir nesumažintų gaunamos vertės už pinigus. Pavyzdžiui, subsidija gali paskatinti privatų partnerį padidinti kapitalo investicijų kaštus ir sumažinti eksploataavimo kaštus, o ne optimizuoti viso ekonominio gyvavimo laikotarpio kaštus.
- Turi būti pasirinktas geriausias subsidijos suteikimo būdas ir laikas. Yra keli būdai, kaip VPSP projektuose gali būti derinamos ES SF ir kitų šaltinių lėšos.
 - Subsidija teikiama investicijų išlaidoms apmokėti. Viešasis sektorius apmoka dalį statybos darbų išlaidų. Tai sumažina partnerystės mokesť ateityje. Šis modelis, deja, mažiausiai atitinka VPSP filosofiją: privačiam sektoriui turėtų būti mokama už tinkamai suteiktas paslaugas, o ne kompensuojamos patiriamos išlaidos.
 - Paralelinis finansavimas: investicijų išlaidos dalijamos mažiausiai į dvi dalis, viena jų finansuojama subsidijos lėšomis kaip vykdančią įprastą viešąjį pirkimą.

- Subsidija išmokama kaip metinio partnerystės mokesčio dalis arba kaip pajamų nepakankamumo kompensacija. Subsidijos išmokėjimas už privataus partnerio tinkamai suteiktą paslaugą labiausiai atitinka pagrindinį VPSP principą – mokėti tik už teikiamas paslaugas – ir išlaiko rizikų pasidalijimo tarp partnerių balansą. Tačiau šį būdą sudėtinga suderinti su ES SF principais ir ypač - N+2 taisyklės apribojimais.

Skirtingai nei VPSP atveju, ES SF finansuojamiems projektams netaikomas infrastruktūros ekonominio tarnavimo laikotarpio kaštų principas, subsidijos naudojamos tik turtui sukurti, be to, išmokamos statybai nepasibaigus ir būtinai iki finansinės perspektyvos pabaigos. Taikyti ES SF sujungimą VŽPP projektuose ypač sudėtinga, nes šių paslaugų atveju viešojo sektoriaus atsisakymas yra metinis partnerystės mokestis už paslaugų prieinamumą, kuris vykdomas lygiomis dalimis per visą partnerystės sutarties įgyvendinimo laikotarpį.

2. FINANSŲ INŽINERIJOS INSTRUMENTAI

Bendrojo ekonominio intereso paslaugų teikimo atveju, įgyvendinant partnerystę pagal sudarytas koncesijų sutartis, problema iš dalies gali būti sprendžiama taikant finansų inžineriją, pvz., investicinių fondų modelį. ES SF lėšos į tokį fondą galėtų būti investuojamos kartu su kitomis lėšomis (pvz., privačių investuotojų), o paskui investuojamos į VPSP projektus kaip grįžtančios investicijos. Toks modelis taikomas JESSICA programose.

ES SF 2007–2013 m. finansinėje perspektyvoje daug dėmesio skiriama ES SF lėšų panaudojimui atsinaujinantiems finansiniams instrumentams kurti. Tokiais instrumentais gali būti finansuojami tiek verslo projektai, tiek viešojo sektoriaus infrastruktūros projektai. VPSP būdu įgyvendinamiems viešojo sektoriaus projektams finansuoti sukurtos šios galimybės pasinaudoti ES SF finansiniais instrumentais:

1. Paskolų garantijos TEN-T projektams. Tai yra EIB produktas, naudojamas tik TEN-T projektams įgyvendinti, finansuojamas EIB kartu su Europos Komisija. Jis skirtas sumažinti transporto srautų riziką projektų įgyvendinimo pradžioje, kai iš paslaugos vartotojų gaunamos pajamos dar labai nepastovios ir gali trukdyti pasinaudoti privataus finansavimo šaltiniais. Tokiu būdu ES SF lėšos naudojamos likviduoti rinkos trūkumą, padengti trūkstantį finansavimą ir paskatinti projekto įgyvendinimą. Pavyzdžiai: A5 greitkelio projektas Vokietijoje, C25 greitkelis Ispanijoje ir EP4 Portugalijoje.
2. Bendras Europos kapitalo fondas „Marguerite“. ES identifikavus nuosavo kapitalo trūkumą dideliems investicijų projektams įgyvendinti, Europos Komisija inicijavo „Marguerite“ fondo įsteigimą. Fondas skatina privačias investicijas į infrastruktūrą įgyvendinant svarbiausių Europos politikos sričių projektus: klimato kaitos poveikio mažinimo, energetinio saugumo didinimo, transeuropinių tinklų plėtros.
3. Bendroji Europos Komisijos ir EIB iniciatyva JESSICA, įgyvendinama per

šalių ES SF veiksmų programas. Iniciatyva skirta remti paskolų, kapitalo, garantijų ir kitų instrumentų, finansuojančių miesto ir darniosios energetikos plėtros projektus, steigimą. Instrumentai teikia finansavimą palankesnėmis nei rinkos sąlygomis ir užtikrina finansavimo trūkumą. Jie gali būti taikomi VPSP projektuose siekiant sumažinti pagrindinių paskolų riziką, kai trūksta nuosavo kapitalo (pvz., teikiant subordinuotąsias paskolas), ir atitinkamai didinant projekto patrauklumą kreditoriams.

3. ES SUBSIDIJOS BENDRIESIEMS EUROPOS PROJEKTAMS

Tai bendrus Europos projektus arba iniciatyvas finansuojančių fondų subsidijos, teikiamos tiesiogiai projektams, o ne šalių veiksmų programoms:

- transporto srityje (TEN-T, sėkmingai taikomas VPSP projektuose);
- aplinkosaugoje (ELENA, *European Local Energy Assistance*, padedantis sutelkti lėšas savivaldybių darniosios energetikos projektams);
- plačiajuosčio interneto infrastruktūroje.

4. ES SF SUBSIDIJŲ DERINIMAS SU FINANSŲ INŽINERIJOS INSTRUMENTAIS

Dažnai projektų generuojamų pajamų nepakanka padengti visas projekto investicijų ir veiklos išlaidas. Kartais pajamos tokios menkos, kad net suteikus subsidiją sunkiai sekasi rasti likusį finansavimą. Tokiais atvejais galėtų būti taikomas kombinuotasis finansavimas iš įvairių ES struktūrinių fondų programų, pvz., mišrus subsidijos ir finansų inžinerijos instrumentų finansavimas. Kombinavimo atveju apskaičiuojant trūkstamo finansavimo dydį turėtų būti vertinama ir subsidijai prilyginama finansų inžinerijos instrumento dalis. Pavyzdžiui, rinkos teikiamų paskolų palūka-

nų normos ir ES SF finansuojamos paskolos palūkanų normos skirtumas.

5. ES SF FINANSAVIMO PLANAVIMAS

Jei įgyvendinant projektą ketinama pasinaudoti ES SF finansavimu, galimybė finansuoti analogiškus veiksmus turi būti numatyta ES struktūrinės paramos panaudojimo veiksmų programoje. Taip pat ir pats projektas, jei jam įgyvendinti reikalingų investicijų vertė viršija 50 mln. eurų, vertinamas kaip didelės vertės (angl. *major*) projektas, kuris privalo būti derinamas su EK. Skiriant ir panaudojant finansavimą taikomi periodo, per kurį įgyvendinama veiksmų programa, pradžios ir pabaigos apribojimai – subsidijos lėšos turi būti išmokėtos projekto vykdytoji ir deklaruotos iki finansavimo laikotarpio pabaigos. Pvz., 2007–2013 m. periodo – iki 2015 m. gruodžio 31 d., o didelės vertės projektų atveju – per nustatytą periodą nuo projekto patvirtinimo.

Dėl griežtų ES SF panaudojimo taisyklių kombinuotojo finansavimo praktiką taikančios šalys dažniausiai traktuoja, kad projektai iš esmės finansuojami subsidijų lėšomis, o privatūs partneriai bendrai finansuoja projektų įgyvendinimą.

Šiuo metu investicijų projektai, prie kurių objektas – pajamas generuojantys infrastruktūros objektai, gali pretenduoti į ES SF ir bendro nacionalinio finansavimo subsidiją tik tai išlaidų daliai, kurios nepadengia gryniosios veiklos pajamos. Taip užtikrinamas projekto gyvybingumas ir tęstinumas. ES SF reglamentai nustato būdą, kaip turi būti skaičiuojamas finansavimo trūkumas (angl. *financing gap*). Jis turi būti taikomas visiems be išimties pajamas generuojantiems projektams, kuriems ketinama skirti ES SF subsidiją, taip pat ir VPSP projektams.

Su trūkstamo finansavimo dydžio reglamentavimu ir EK dalyvavimu susijusios įvairios ES SF panaudojimo VPSP projektuose problemos:

- Jei projektas buvo finansuojamas kaip negeneruojantis pajamų, o vėliau paslaugos bus apmokestintos (pavyzdžiui, naudojant ES SF lėšas pastatytas kelias, kuriuo vartotojai galėjo naudotis nemokamai penkerius metus, o vėliau naudojimasis keliu buvo apmokestintas) – dalis subsidijos turės būti grąžinta EK. Todėl sprendimas, ar projekto kuriama infrastruktūra ateityje generuos pajamas (t. y. ar teikiamos paslaugos bus parduodamos galutiniams vartotojams, ar bus parduodamos už didesnę kainą), turi būti priimtas iki projekto įgyvendinimo pradžios visam jo ekonominio gyvavimo laikotarpiui.
- Turi būti iš anksto numatyta, kaip privatus ir viešasis partneriai dalysis viršpelniu, jei pajamos bus daug didesnės, nei prognozuota. Mat padidėjus pajamoms vėlesni auditai gali ginčyti pradinių pajamų prognozių pagrįstumą, atitinkamai ir projektui įgyvendinti skirtos ES SF subsidijos dydį.
- Skirtinguose partnerių pasiūlymuose gali būti nustatyti skirtingi trūkstamo finansavimo dydžiai – kuris bus taikomas, paaiškės tik po derybų ir partnerio atrankos. Todėl sudėtinga pateikti paraišką dėl trūkstamo ES SF finansavimo, kol neatrinktas geriausias privačių partnerių pasiūlymas. Tai turi būti daroma vėliau arba lygiagrečiai, jei pasiūlymų vertinimo kriterijai nedaro įtakos trūkstamo finansavimo dydžiui (pvz., koncesijos trukmei).

6. PARAIŠKOS SUBSIDIJAI GAUTI IR PARTNERIO ATRANKOS PROCEDŪROS TERMINŲ DERINIMAS

Turi būti nuspręsta, ar paraiška subsidijai gauti bus pateikta ir subsidijos dydis patvirtintas iki ar po privataus partnerio atrankos. Aiškumas dėl galimybių gauti subsidiją iki galutinio susitarimo (angl. *financial closure*) sumažintų privataus sektoriaus riziką, paskatintų daugiau pretendentų teikti pasiūlymus, padidintų konkurenciją. Kita vertus, jei būtų aišku, kuris pasiūlymas ir partneris bus pasirinktas, būtų galima paraiškoje tiksliai nurodyti būtiną subsidijos sumą. Tai suteiktų aiškios informacijos apie planuojamas išlaidas ir pajamas,

paspartėtų subsidijos tvirtinimo procesas.

ES SF taisyklės leidžia patvirtinti subsidiją, kai projektas jau pradėtas įgyvendinti. Tačiau tokiu atveju abu sektoriai, nežinodami galutinio sprendimo dėl subsidijos dydžio, rizikuoja prisiimdami įsipareigojimus. Tai sukelia daugiausia problemų taikant „projekto finansų“ VPSP modelį, kai kreditoriai prieš priimdami sprendimą dėl paskolos teikimo turi įsitikinti, kad kapitalo kaštų finansavimo šaltiniai yra užtikrinti.

7. KITI PROBLEMINIAI ES SF LĖŠŲ PANAUDOJIMO VPSP PROJEKTUOSE KLAUSIMAI

VPSP dažnai taikoma kaip galimybė finansuoti naujas investicijas nedarant įtakos šalies finansinio stabilumo ir skolinimosi reitingams, neįtraukiant kuriamo turto į viešojo sektoriaus balansą iki partnerystės pabaigos. Dažnai užbalansinės naujo turto apskaitos galimybė yra VPSP priežastis. Tačiau pagal EUROSTAT taisykles, turtas, prie kurio sukūrimo finansavimo viešasis sektorius prisidėjo daugiau kaip 50 %, turi būti apskaitomas viešojo sektoriaus balanse. Viešojo sektoriaus subsidija reiškia viešojo sektoriaus dalyvavimą finansuojant kuriamą turtą. Tačiau ES struktūrinių fondų lėšų subsidijos negali turėti neigiamo poveikio šalies finansiniam stabilumui. Būtų logiška manyti, kad tokių subsidijų poveikis viešiesiems finansams yra neutralus, ir svarstant įtraukimo į balansą klausimą vertinti tik nacionalinių lėšų ir privataus partnerio lėšų proporcijas.

Viešųjų pirkimų direktyva numato, kad projektai, kurie daugiau nei 50 % finansuojami viešosiomis lėšomis, turi būti įgyvendinami taikant viešųjų pirkimų taisykles. Tai reiškia, kad partnerystės projektas, kurio kapitalo investicijų subsidija sudaro daugiau kaip 50 % investicijų vertės, turi būti įgyvendinamas pagal Viešųjų pirkimų įstatymą. O atrinktas partneris, rinkdamas subrangovus, turėtų vadovautis Viešųjų pirkimų įstatymu.

ES SF 2007–2013 metų laikotarpiu finansavimo gavėjas visada yra viešojo sektoriaus institucija, todėl subsidija privatų partnerį gali pasiekti tik per viešąjį partnerį. ES šalys narės skirtingai traktuoja tokį pinigų perleidimą, kai kurios jį laiko valstybės pagalba. Pagalbos rizika atsiranda dėl būdo, kaip subsidijos gavimo galimybė buvo pristatyta privačių partnerių atrankos dokumentuose, koks mokėjimo mechanizmas bus taikomas ir kaip taupymai įgyvendinant projektą paveiks projekto kaštus bei privataus partnerio pelną.

Nuotr. iš SNOW ARENA archyvo.

1.9. VPSP LIETUVOJE

1.9.1. APŽVALGA

Viešojo ir privataus sektorių partnerystės sąvoka apibrėžta Lietuvos Respublikos investicijų įstatyme: *tai valstybės arba savivaldybės institucijos ir privataus subjekto įstatymų nustatyti bendradarbiavimo būdai, kuriais valstybės arba savivaldybės institucija perduoda jos funkcijoms priskirtą veiklą privačiam subjektui, o privatus subjektas investuoja į šią veiklą ir jai vykdyti reikalingą turtą, už tai gaudamas įstatymų nustatytą atlyginimą.*

Šiuo metu egzistuojanti teisinė bazė sudaro sąlygas taikyti šias partnerystės formas.

Sutartinė partnerystė – kai bendradarbiaujama vien sutarčių pagrindu, nsteigiant mišrios investicinį projektą įgyvendinsiančios bendrovės.

1. **Koncesijos suteikimas** (pagal Koncesijų įstatymą) – kai viešojo sektoriaus subjektas privataus sektoriaus subjektui (koncesininkui) suteikia leidimą teikti viešąsias paslaugas, valdyti ir (ar) naudoti valstybės, savivaldybės turtą (tarp jų – eksploatuoti gamtos išteklius) bei vykdyti ūkinę komercinę veiklą, susijusią su infrastruktūros objektų projektavimu, statyba, plėtra, atnaujinimu, pakeitimu, remontu, valdymu, naudojimu ir (ar) priežiūra, o koncesininkas pagal koncesijos sutartį prisiima visą ar didžiąją dalį su tokia veikla susijusios rizikos bei atitinkamas teises ir pareigas. Jo atlyginimą už šią veiklą sudaro tik teisės užsiimti atitinkama veikla suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos. Arba tokios teisės suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos kartu su atlyginimu, mokamu koncesininkui suteikiančiosios institucijos pagal jos prisiimtą riziką.

2. **Investavimas sudarant valdžios ir privataus subjektų partnerystės sutartis** (pagal Investicijų įstatymą) – kai privatus subjektas partnerystės sutartyje nustatytomis sąlygomis investuoja į valdžios subjekto funkcijoms priskirtas veiklos sritis, šiai veiklai vykdyti reikalingą valstybės arba savivaldybės turtą ir vykdo tose srityse tam tikrą veiklą, už kurią jam atlyginimą moka valdžios subjektas.

Institucinė partnerystė – kai bendradarbiaujama steigiant bendro kapitalo (privataus ir viešojo) bendrovę.

3. **Mišraus kapitalo įmonių steigimas** (pagal Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymą) – kai konkrečiai veiklai vykdyti steigiamas mišraus kapitalo juridinis asmuo ir valstybės ar savivaldybių turtas investuojamas kaip viešojo sektoriaus įnašas į bendros įmonės kapitalą.

Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės plėtros strateginio vadovavimo, proceso valdymo ir koordinavimo funkcijas Lietuvoje vykdo Finansų ministerija. Jos uždaviniai yra:

- rengti teisinę bazę, reikalingą partnerystei plėtoti ir įgyvendinti;
- dalyvauti kuriant viešojo ir privataus sektorių partnerystės administracinę sistemą ir koordinuoti šios sistemos veiklą;
- teikti išvadas (arba nuomones) dėl konkrečių partnerystės projektų (tarp jų – ir koncesijų) finansavimo galimybių ir galimos įtakos valstybės fiskaliniams rodikliams;
- kaupti nacionalinio ir tarptautinio partnerystės proceso praktiką, ją analizuoti ir skleisti patirtį.

1.9.2. SUTARTINĖ PARTNERYSTĖ

1.9.2.1. KONCESIJA

Pagrindinis teisės aktas Lietuvoje, reglamentuojantis koncesijos sampratą, sutarties reikalavimus, koncesininkų atrankos ir koncesijos suteikimo tvarką, suteikiančiųjų institucijų ir koncesininkų įgaliojimus, teises, pareigas ir kt., yra Koncesijų įstatymas.

Pagrindiniai koncesijos bruožai

1. Suteikiančioji institucija:

- a) kai koncesija suteikiama valstybės vardu – Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija,
- b) kai koncesija suteikiama atitinkamos savivaldybės vardu – savivaldybės vykdomoji institucija.

Koncesiją suteikia institucija, pagal savo kompetenciją ir įgaliojimus atsakinga už atitinkamą funkciją ar veiklos sritį, kuri gali būti koncesijos sutarties dalyku. Sprendimus dėl koncesijų, kuriais Lietuvos Respublika prisiima 200 mln. litų viršijančius įsipareigojimus (įskaitant galimą civilinę atsakomybę, atsirandančią pagal koncesijos sutartį), priima Lietuvos Respublikos Seimas Lietuvos Respublikos Vyriausybės siūlymu.

2. Koncesininku gali būti Lietuvos Respublikos ar užsienio įmonė, konsorciumas, asociacija, įstaiga, organizacija arba kitos teisinės formos ar rūšies pelno siekiantis subjektas. Fizinis asmuo negali būti koncesijos subjektas.
3. Suteikiančioji institucija privalo apsvastyti koncesijos tikslingumą ir įvertinti jos galimą naudą visuomenės poreikiams. Taip pat atlikti išsamią ketinamos suteikti konkrečios koncesijos ekonominės, socialinės naudos visuomenės poreikiams analizę, parengti pagrįstas kiekybines bei kokybines išvadas ir jomis vadovautis priimant sprendimus dėl koncesijos suteikimo.
4. Koncesijos suteikiamos:
 - a) Koncesijų įstatymo III skyriaus antrajame skirsnyje numatytu atviro viešojo konkurso būdu;
 - b) išimtiniais Koncesijų įstatymo III skyriaus trečiajame skirsnyje nustatytais atvejais – be konkurso šiame skirsnyje nustatyta tvarka.
5. Suteikiančioji institucija suteikia koncesininkui leidimą:

- a) vykdyti ūkinę komercinę veiklą, susijusią su infrastruktūros objektų projektavimu, statyba, plėtra, atnaujinimu, pakeitimu, remontu, valdymu, naudojimu ir / ar priežiūra;
- b) teikti viešąsias paslaugas;

c) valdyti ir (ar) naudoti valstybės, savivaldybės ar jų kontroliuojamų asmenų turtą (įskaitant turtą, kuris išimtinę nuosavybės teise priklauso valstybei). Nuosavybės teisė į tokį turtą negali būti perduodama koncesininkui.

Koncesijos sutartis gali numatyti koncesininko įsipareigojimą sukurti naują turtą ar valdyti ir / ar naudoti esamą turtą, priklausančią koncesininkui. Atsižvelgdamos į koncesijos konkurso sąlygas šalis sutartyje nustato tokio turto valdymo ir / ar naudojimo, nuosavybės teisės į jį perdavimo suteikiančiajai institucijai arba valstybės ar savivaldybės kontroliuojamiems asmenims ir jos išsaugojimo sąlygas.

6. Pagal koncesijos sutartį koncesininkas prisiima visą ar didžiąją dalį su sutartyje numatyta veikla susijusios rizikos.

7. Koncesininko atlyginimas yra:

- a) teisės užsiimti atitinkama veikla suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos;
- b) tokios teisės suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos kartu su atlyginimu, mokamu koncesininkui suteikiančiosios institucijos pagal jos prisiimtą riziką.

Didžioji dalis koncesija vykdomo projekto pajamų turi būti generuojama iš trečiųjų šalių (ne viešojo sektoriaus subjekto) mokėjimų.

8. Tarp koncesininko ir suteikiančiosios institucijos sudaroma rašytinė koncesijos sutartis.

9. Koncesijos sudaromos šiose srityse:

- energetikos, įskaitant šilumos ir elektros energijos, naftos ir gamtinių dujų išgavimą, perdavimą, skirstymą, tiekimą;
- geležinkelių linijų ir sistemų;
- vandens ūkio, įskaitant vandens išgavimą, pakėlimą, valymą, gerinimą ir paskirstymą;
- vandens nuotekų, įskaitant surinkimą, perpumpavimą, valymą ir dumblo valymą;
- atliekų naudojimo, perdirbimo ir tvarkymo, kaip numatyta Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatyme;
- kelių, tiltų, tunelių, parkavimo ir kitos kelių transporto infrastruktūros;
- sveikatos apsaugos sistemos;
- telekomunikacijų infrastruktūros;
- švietimo sistemos;
- uostų ir prieplaukų infrastruktūros;
- oro uostų infrastruktūros;
- viešosios transporto infrastruktūros;
- turizmo objektų, įrenginių ir kitos infrastruktūros;
- kultūros, sporto, laisvalaikio leidimo objektų, įrenginių ir kitos infrastruktūros;
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimu – atskirais atvejais kitose srityse.

1.9.2.2. VALDŽIOS IR PRIVATAUS SUBJEKTŲ PARTNERYSTĖ (VŽPP)

Pagrindinis teisės aktas, Lietuvoje reglamentuojantis valdžios ir privataus subjektų partnerystės (VŽPP) sampratą, sutartį bei kitus su VŽPP susijusius dalykus, yra Investicijų įstatymas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl viešojo ir privataus sektorių partnerystės.

Pagrindiniai VŽPP bruožai

1. Valdžios subjektas:

- a) savivaldybės vykdomoji institucija (savivaldybės tarybos sprendimu), kai privačiam subjektui perduodama savivaldybės funkcijoms priskirta veikla;
- b) įgaliota valstybės institucija ar įstaiga (Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimu), kai privačiam subjektui perduodama centrinės valdžios funkcijoms priskirta veikla.

2. Privatus subjektas – bet kokios teisinės formos juridinis asmuo, viešasis juridinis asmuo arba tokių asmenų grupė. Privačiu VŽPP subjektu negali būti viešasis ir privatus juridiniai asmenys, kurie Valstybės skolos įstatymo nustatyta tvarka priskiriami prie valdžios sektoriaus. Jei valdžios subjekto sprendimu privačiu subjektu konkrečiam projektui parenkama juridinių asmenų grupė, valdžios subjektas gali reikalauti, kad tokia asmenų grupė įgytų tam tikrą teisinę formą.

Privatus subjektas gali būti ir užsienio juridinis asmuo arba kitas ūkio subjektas, įsteigtas pagal užsienio valstybės teisę ir neturintis juridinio asmens statuso. Taip pat Lietuvos Respublikoje įsteigti Europos Sąjungos valstybėse narėse ir kitose Europos ekonominės erdvės valstybėse įsteigtų įmonių filialai.

3. Tarp valdžios subjekto ir privataus subjekto sudaroma valdžios ir privataus subjektų partnerystės (VŽPP) sutartis:

- a) pagal ją valdžios subjektas:
 - (i) privačiam subjektui suteikia teisę vykdyti veiklą, susijusią su infrastruktūros, naujo arba jam perduoto valdyti ir naudoti valstybės ar savivaldybės turto projektavimu, statyba, rekonstravimu, remontu, atnaujinimu, valdymu, naudojimu, priežiūra ir viešųjų paslaugų teikimu šiose srityse:

- transporto;
- švietimo;
- sveikatos ir socialinės apsaugos;
- kultūros;
- turizmo;
- viešosios tvarkos ir visuomenės apsaugos;
- kitose įstatymų nustatytoje valdžios subjekto veiklą ir funkcijas apimančiose srityse;

(ii) suteikia valdyti ir naudoti šiai veiklai vykdyti reikalingą valstybės ar savivaldybės turtą;

(iii) įsipareigoja privačiam subjektui mokėti atlyginimą už jo vykdomą veiklą;

(b) pagal ją privatus subjektas įsipareigoja vykdyti sutartyje nustatytą veiklą ir užtikrinti investicijas, kurių reikia šiai veiklai vykdyti ir jai vykdyti reikalingam turtui sukurti arba perduoto valdyti ir naudoti turto būklei pagerinti;

(c) turi būti rašytinė;

(d) sudaroma ne trumpesniam kaip 3 metų ir ne ilgesniam kaip 25 metų laikotarpiui;

(e) nustato privačiam subjektui perduodamo valdžios subjekto turto, reikalingo VŽPP nustatytai veiklai vykdyti, sąlygas ir tvarką, taip pat pagal VŽPP sutartį sukuriama naujo turto naudojimo ir perdavimo valdžios subjekto nuosavybės sąlygas ir tvarką.

4. Prieš priimdamas sprendimą vykdyti konkretų projektą VŽPP būdu valdžios subjektas privalo atlikti konkretaus projekto vykdymo VŽPP būdu galimybių studiją.

5. Paslaugos ir darbai, kuriems sudaroma VŽPP sutartis, perkami vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymu.

Nuotr. iš SNOW ARENA archyvo.

6. Sprendimą dėl valdžios ir privataus subjektų partnerystės, pagal kurią valstybė prisiima didesnius kaip 200 mln. litų turinius įsipareigojimus (įskaitant galimą civilinę atsakomybę), priima Lietuvos Respublikos Seimas Lietuvos Respublikos Vyriausybės siūlymu.
7. VžPP projektams įgyvendinti reikalingos lėšos planuojamos vadovaujantis valstybės ir savivaldybių biudžetų rengimą, tvirtinimą ir vykdymą reglamentuojančiais teisės aktais. Prieš tai būtina gauti valstybės ar savivaldybių biudžetų projektus rengiančių institucijų išvadas.

1.9.3. INSTITUCINĖS VPP REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Nors šiuo metu galiojantys Lietuvos teisės aktai nenumato institucinės partnerystės sąvokos, tam tikrų nuostatų, reglamentuojančių valstybės turto investavimą į mišrias bendroves, galima rasti kai kuriuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose.

Valstybės turto įstatymas draudžia perduoti kitiems juridiniams ar fiziniams asmenims valstybės ir savivaldybių turtą ar kitaip susieti valstybės ir savivaldybių turtą su turtu jungtinės veiklos sutarties pagrindu. Todėl šiuo metu įstatymai draudžia privataus ir viešojo sektoriaus bendradarbiavimą jungtinės veiklos pagrindu nsteigiant atskiros juridinio asmens.

Valstybės turto įstatymas numato, kad valstybės ir savivaldybių turtas gali būti investuojamas perduodant jį kaip įnašą viešajai įstaigai, akcinei bendrovei ar uždarajai akcinei bendrovei vykdamas steigimo sutartyje priimtus steigėjo turtinius įsipareigojimus. Tačiau turi būti vykdomi bent trys investavimo kriterijai, išvardyti Valstybės turto įstatymo 19 str. 3 d. Sprendimą dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto investavimo priima Vyriausybė. Sprendimą dėl savivaldybės turto investavimo priima savivaldybės taryba. Prieš priimant sprendimą dėl valstybės ir savivaldybių turto investavimo būtina jį ekonomiškai ir socialiai pagrįsti. Sprendimai priimami Vyriausybės nustatyta tvarka¹.

Šis įstatymas taip pat draudžia investuoti valstybės ir savivaldybių turtą įmonėi ar vertybiniais popieriais įsigyti iš fizinių ir privačių juridinių asmenų, taip pat privačiam juridiniam asmeniui steigti, išskyrus įstatymuose numatytas išimtis. Valstybė ar savivaldybė gali turtą investuoti įsigydamas steigiamos arba įstatinį kapitalą didinančios akcinės bendrovės arba uždarnosios akcinės bendrovės akcijų tik tuomet, jei tokios bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime valstybei ar savivaldybei (-ėms) arba joms kartu suteikiama daugiau kaip 50 % balsų.

2009 m. gruodžio 23 d. Vyriausybė priėmė Nutarimą dėl Valstybės turto įstatymo 2 ir 19 str. pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui². Šiuo Nutarimu dėl Valstybės turto įstatymo pakeitimo teikiamas projektas siūlo:

- (a) Valstybės turto įstatyme institucinę viešojo ir privataus sektoriaus partnerystę apibrėžti kaip viešojo ir privataus sektorių partnerystės būdą, kai valstybės ar savivaldybės institucijos funkcijoms priskirtą veiklą pagal valdžios ir privataus subjektų partnerystės ar koncesijų sutartis vykdo akcinė bendrovė ar uždaroji akcinė bendrovė, kurios akcijų dalis priklauso valstybei ar savivaldybei.
- (b) Leisti investuoti valstybės ir savivaldybių turtą įsigyjant steigiamos arba įstatinį kapitalą didinančios akcinės bendrovės arba uždarnosios akcinės bendrovės akcijų nepriklausomai nuo valstybei ir savivaldybei tenkančios balsų visuotiniame akcininkų susirinkime dalies, jei toks turtas investuojamas įgyvendinant institucinę viešojo ir privataus sektorių partnerystę.
- (c) Nustatyti, kad privataus sektoriaus subjektui, kuriam bus suteikiama galimybė tapti institucinio VPP dalyviu, parinkti būtų taikoma vieno etapo procedūra.

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 758 dėl sprendimo investuoti valstybės ir savivaldybių turtą priėmimo kriterijų ir sprendimų priėmimo tvarkos aprašo patvirtinimo, 2007 m. liepos 4 d. su vėlesniais pakeitimais.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 1717 dėl Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 2 ir 19 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui (Nutarimas dėl Valstybės turto įstatymo pakeitimo).

1.9.4. METODINĖ PAGALBA RENGIANČIŲ VPSP PROJEKTUS

2009 m. spalio 14 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė Nutarimu Nr. 1290 „Dėl metodinės ir konsultacinės pagalbos teikiančio juridinio asmens įgaliojimo ir jo funkcijų nustatymo“ įgaliojo VŠĮ Centrinę projektų valdymo agentūrą teikti metodinę ir konsultacinę pagalbą koncesijų suteikimo klausimais ir rengiant bei įgyvendinant valdžios ir privataus subjektų partnerystės projektus.

Nutarimas nustato tokias viešosios įstaigos Centrinės projektų valdymo agentūros funkcijas:

- konsultuoti suteikiančiąsias institucijas, valdžios ir privačius subjektus rengiant ir įgyvendinant viešojo ir privataus sektorių partnerystės (toliau – VPSP) projektus;
- suderinus su Finansų ministerija rengti ir leisti metodinę medžiagą, rekomendacijas, tipinius ir kitus dokumentus, susijusius su VPSP projektų rengimu ir įgyvendinimu;
- analizuoti problemas, rengti ir teikti pasiūlymus Finansų ministerijai dėl su VPSP susijusių norminių teisės aktų tobulinimo ir naujų norminių teisės aktų rengimo;
- kaupti, sisteminti ir skleisti informaciją apie nacionalinę ir užsienio šalių patirtį, susijusią su VPSP projektų rengimu ir įgyvendinimu;
- dalyvauti su VPSP susijusių darbo grupių veikloje;
- bendradarbiauti su atitinkamomis užsienio valstybių institucijomis ir tarptautinėmis organizacijomis VPSP srityje;
- atlikti kitas su metodinės ir konsultacinės pagalbos rengiant ir įgyvendinant VPSP projektus teikimu susijusias funkcijas.

1.9.5. VPSP RENGIMO IR TVIRTINIMO TAISYKLĖS

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr. 1480 „Dėl viešojo ir privataus sektorių partnerystės“:

- patvirtino viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų rengimo ir įgyvendinimo taisykles;
- patvirtino rizikos paskirstymo tarp viešojo ir privataus sektorių partnerystės projekto šalių taisykles;
- sudarė Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų komisiją (toliau – Komisija), kuri teikia siūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybei dėl centrinės valdžios viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų įgyvendinimo tikslingumo);
- rekomenduoja viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektus įgyvendinančioms institucijoms dėl metodinės ir konsultacinės pagalbos rengiant ir įgyvendinant partnerystės projektus kreiptis į viešąją įstaigą Centrinę projektų valdymo agentūrą.

1.9.5.1. VPSP PROJEKTO VYKDYMO PROCEDŪROS IR JŲ TERMINAI

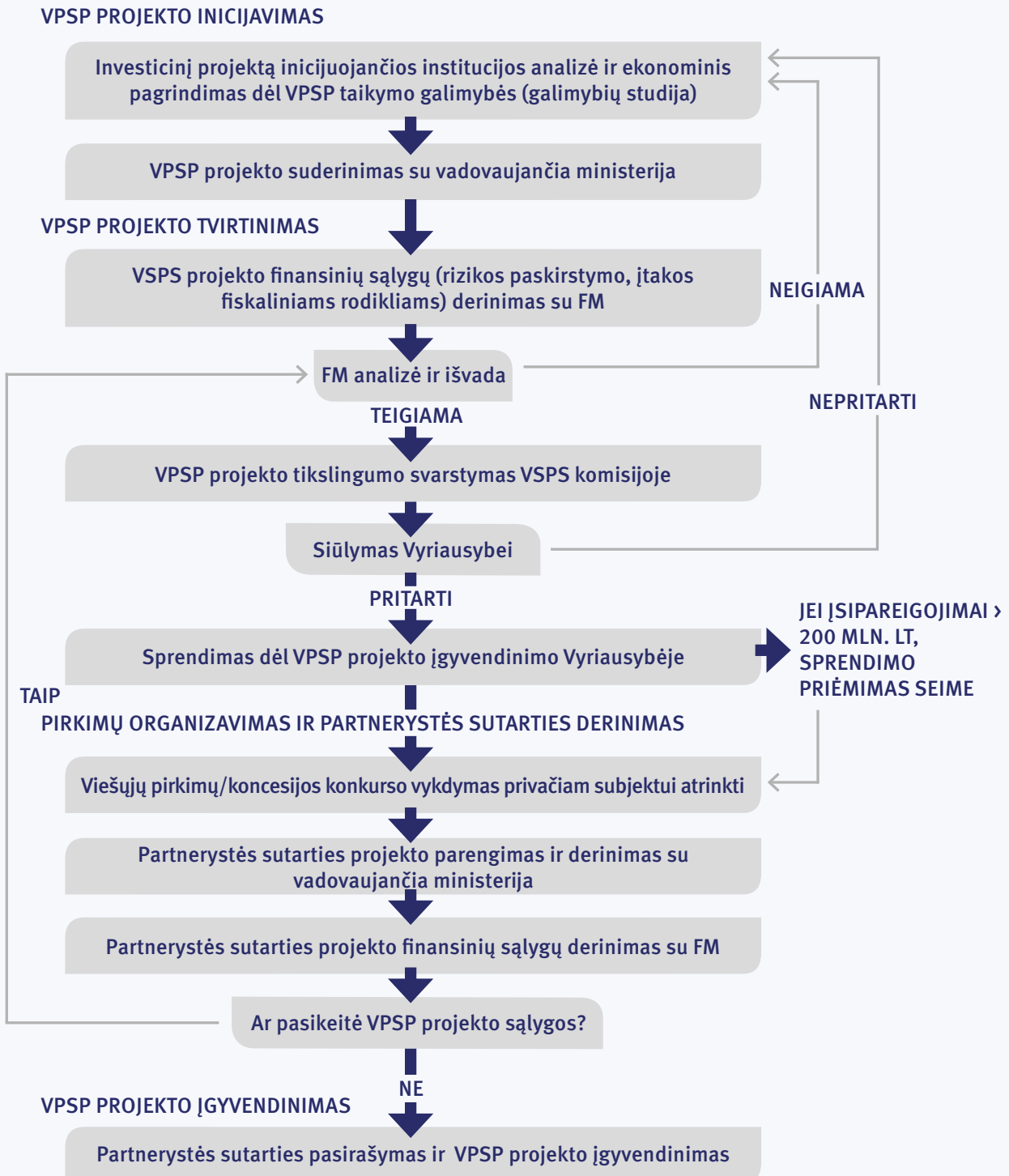
6 LENTELĖ
PSP PROJEKTO VYKDYMO
PRODEDŪROS IR TERMINAI

Procedūros	Terminai
Galimybių studija ir partnerystės projektas suderinamas su už projektą atsakinga centrinės valdžios institucija. Valdžios subjektas parengtą ir su atitinkama ministerija suderintą galimybių studiją, partnerystės projektą, prašymą pateikti išvadą dėl siūlomo įgyvendinti partnerystės projekto finansinių sąlygų ir rizikos paskirstymo teikia Finansų ministerijai. Finansų ministerija pagal kompetenciją įvertina partnerystės projekte nurodytas finansines sąlygas bei rizikos paskirstymo tarp partnerystės projekto šalių duomenis ir teikia savo išvadą valdžios subjektui. Finansų ministerijos išvadoje nurodoma: 1. partnerystės projekto įgyvendinimo finansinės galimybės (galimybė atlikti mokėjimus privačiam subjektui); 2. rizikos paskirstymo tarp partnerystės projekto šalių priimtumas bei tinkamumas, galima jos įtaka valstybės finansiniams rodikliams; 3. kita informacija, susijusi su partnerystės projekto finansinėmis sąlygomis ir rizikos paskirstymu tarp partnerystės projekto šalių. Finansų ministerija turi teisę valdžios subjekto prašyti raštu pateikti papildomą informaciją (duomenis, dokumentus ir pan.), kuri gali turėti įtakos Finansų ministerijos išvadai.	1 mėnuo (atsižvelgiant į panašių projektų patirtį) 30 darbo dienų (pagal VPP nutarimą)

Gavęs Finansų ministerijos išvadą valdžios subjektas šią išvadą kartu su siūlomu įgyvendinti partnerystės projektu ir galimybių studija teikia Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų komisijai (Komisija). Nurodyti dokumentai Komisijai neteikiami, jei yra gauta Finansų ministerijos išvada, kurioje nepritariama partnerystės projekto finansinėms sąlygoms. Komisija nagrinėja nurodytus dokumentus ir savo darbo reglamente nustatyta tvarka teikia siūlymą Vyriausybei dėl partnerystės projekto įgyvendinimo tikslingumo. Finansų ministerija apie Komisijos siūlymą informuoja valdžios subjektą.	1 mėnuo (atsižvelgiant į panašių projektų patirtį, rengiant Metodo-logiją Komisijos darbo reglamentas nėra patvirtintas)
Jei Komisija pateikia siūlymą pritarti partnerystės projektui, valdžios subjektas rengia sprendimo dėl partnerystės projekto įgyvendinimo projektą ir kartu su partnerystės projektu, Komisijos siūlymu ir Finansų ministerijos išvada teikia jį Vyriausybei. Jei Komisija pateikia siūlymą nepritarti partnerystės projektui, toks partnerystės projektas nėra įgyvendinamas.	1 mėnuo (atsižvelgiant į panašių projektų patirtį)
Sprendimą dėl partnerystės projekto įgyvendinimo priima Vyriausybė. Sprendimą dėl partnerystės projekto, pagal kurį valstybės turiniai įsipareigojimai yra didesni kaip 200 mln. litų, įgyvendinimo priima Lietuvos Respublikos Seimas Vyriausybės siūlymu.	2 mėnesiai (atsižvelgiant į panašių projektų patirtį)
Vyriausybei priėmus sprendimą dėl partnerystės projekto įgyvendinimo, valdžios subjektas vykdo pirkimą, reikalingą partnerystės projektui įgyvendinti, parengia partnerystės sutarties projektą, teikia jį Finansų ministerijai ir derasi su viešojo pirkimo dalyviais.	3 mėnesiai (pagal Viešųjų pirkimų įstatymą ir panašių projektų patirtį)
Jei partnerystės sutarties projekte nurodytos finansinės sąlygos neatitinka Vyriausybės sprendime dėl partnerystės projekto įgyvendinimo nustatytų sąlygų arba rizikos paskirstymo tarp partnerystės projekto šalių duomenys neatitinka teiktos Finansų ministerijos išvados, Finansų ministerija rengia išvadą dėl pasikeitusių partnerystės projekto sąlygų. Valdžios subjektas Finansų ministerijos išvadą dėl pasikeitusių partnerystės projekto sąlygų kartu su patikslintu partnerystės projektu ir dokumentu, kuriame nurodomos pasikeitusios partnerystės projekto sąlygos ir šiuos pasikeitimus lėmusios priežastys, teikia Komisijai, o ši teikia siūlymą Vyriausybei. 1. Jei Komisija pateikia siūlymą pritarti pasikeitusio partnerystės projekto įgyvendinimo tikslingumui, valdžios subjektas rengia sprendimo dėl partnerystės projekto įgyvendinimo pakeitimo projektą. Jį kartu su patikslintu partnerystės projektu bei dokumentu, kuriame nurodomos pasikeitusios partnerystės projekto sąlygos ir šiuos pasikeitimus lėmusios priežastys, Komisijos siūlymu ir Finansų ministerijos išvada teikia Vyriausybei. Tokiu atveju partnerystės sutartis pasirašoma ir partnerystės projektas įgyvendinamas Vyriausybei priėmus sprendimo dėl partnerystės projekto įgyvendinimo pakeitimą. 1. Jei Komisija pateikia siūlymą nepritarti pasikeitusio partnerystės projekto įgyvendinimo tikslingumui, valdžios subjektas Finansų ministerijai teikia patikslintą partnerystės sutarties projektą, kuris vertinamas pakartotinai, arba nutraukia pirkimą.	30 darbo dienų (pagal nutarimą)
Bendras terminas iki VPSP sutarties pasirašymo.	Apie 10 mėnesių (neįvertinus, jei būtina kreiptis dėl pakeistų finansinių sąlygų)

14 PAVEIKSLAS
VSPS PROJEKTŲ RENGIMO
IR ĮGYVENDINIMO SCHEMA
(CENTRINĖS VALDŽIOS
LYGMUO)

1.9.5.2. VPSP PROJEKTO VYKDYMO PROCEDŪROS IR JŲ TERMINAI SAVIVALDYBĖMS

7 LENTELĖ
VPSP PROJEKTO VYKDYMO
PROCEDŪROS IR JŲ TERMINAI
SAVIVALDYBĖMS

Procedūros	Terminai
Vietos valdžios partnerystės projektą įgyvendinanti institucija Finansų ministerijai teikia parengtą galimybių studiją ir partnerystės projektą . Taip pat ir prašymą pateikti nuomonę dėl siūlomo įgyvendinti partnerystės projekto finansinių sąlygų ir rizikos paskirstymo tarp partnerystės projekto šalių. Finansų ministerija pagal kompetenciją įvertina partnerystės projekte nurodytas finansines sąlygas, rizikos paskirstymo tarp partnerystės projekto šalių duomenis ir teikia atskirąją nuomonę vietos valdžios partnerystės projektą įgyvendinančiai institucijai.	30 darbo dienų (nuo visų dokumentų gavimo dienos)
Savivaldybės tarybos sprendimas dėl partnerystės su privačiais subjektais tikslingumo ir įgyvendinimo.	1 mėnuo (atsižvelgiant į panašių projektų praktiką)
Savivaldybės administracijos direktorius parengia viešojo pirkimo sąlygų, būdo ir pagrindinių sutarties dėl partnerystės su privačiais subjektais sąlygas.	3 mėnesiai (atsižvelgiant į panašių projektų praktiką)
Savivaldybės kontrolieriaus išvada dėl viešojo pirkimo sąlygų, būdo ir pagrindinių sutarties dėl partnerystės su privačiais subjektais sąlygų tvirtinimo savivaldybės taryboje.	14 kalendorinių dienų (atsižvelgiant į panašių projektų praktiką)
Viešojo pirkimo sąlygų, būdo ir pagrindinių sutarties dėl partnerystės su privačiais subjektais sąlygų tvirtinimas savivaldybės taryboje.	1 mėnuo (atsižvelgiant į panašių projektų praktiką)
Savivaldybės tarybai patvirtinus nurodytus duomenis, savivaldybės administracijos direktorius vykdo pirkimą, reikalingą partnerystės projektui įgyvendinti, privačiam subjektui atrinkti. Parengiamas partnerystės sutarties projektas.	30 dienų (pagal Viešųjų pirkimų įstatymą minimalus paraiškų dalyvauti konkurenciniame dialoge pateikimo terminas)
Konkurencinis dialogas ar derybos su pakviestais tiekėjais ir galutinių pasiūlymų teikimas.	2 mėnesiai (atsižvelgiant į viešųjų pirkimų praktiką)
Savivaldybės kontrolieriaus išvada dėl VŽPP sutarties projekto.	14 kalendorinių dienų (atsižvelgiant į panašių projektų praktiką)
VŽPP sutarties projekto patvirtinimas savivaldybės taryboje ir VŽPP sutarties pasirašymas.	1 mėnuo (atsižvelgiant į panašių projektų praktiką)
Bendras terminas.	apie 12 mėnesių

15 PAVEIKSLAS
VPSP PROJEKTŲ RENGIMO
IR ĮGYVENDINIMO SCHEMA
(CENTRINĖS VALDŽIOS
LYGMUO)

VPSP PROJEKTO INICIJAVIMAS

Investicinį projektą inicijuojančios institucijos analizė ir ekonominis pagrindimas dėl VPSP taikymo galimybės (galimybių studija)

VPSP PROJEKTO TVIRTINIMAS

VPSP projekto finansinių sąlygų (rizikos paskirstymo, įtakos fiskaliniams rodikliams) derinimas su FM

FM analizė ir išvada

Tarybos sprendimas dėl VPSP projekto įgyvendinimo

PIRKIMŲ ORGANIZAVIMAS IR PARTNERYSTĖS SUTARTIES DERINIMAS

Kontrolieriaus išvada dėl viešųjų pirkimų/koncesijos konkurso, partnerystės sutarties sąlygų

Tarybos sprendimas dėl viešųjų pirkimų/koncesijos konkurso, partnerystės sutarties sąlygų

Viešųjų pirkimų/koncesijos konkurso vykdymas privačiam subjektui atrinkti

Partnerystės sutarties projekto parengimas ir derinimas su taryba

Kontrolieriaus išvada dėl partnerystės sutarties objekto

Tarybos pritarimas partnerystės sutarties projektui

VPSP PROJEKTO ĮGYVENDINIMAS

Partnerystės sutarties pasirašymas ir VPSP projekto įgyvendinimas

1.9.6. CENTRINĖS VALDŽIOS INVESTICIJŲ PROJEKTUS ĮGYVENDINANČIO VALDŽIOS SUBJEKTO TEISĖS PRISIIMTI FINANSINIUS ĮSIPAREIGOJIMUS

Centrinės valdžios subjektų įgyvendinamų projektų finansavimo šaltiniai priklauso nuo VPSP projekto objekto ir šį projektą įgyvendinančio subjekto.

Jei VPSP projektą įgyvendinantis valdžios subjektas yra valstybės biudžetinė įstaiga, finansuojama iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto, jis savo vardu negali skolintis lėšų ar prisiimti skolinių įsipareigojimų. Toks valdžios subjektas gali disponuoti tik iš valstybės biudžeto jam skiriamomis lėšomis. Todėl valstybės biudžetinė įstaiga savo finansinius įsipareigojimus privačiam subjektui galės vykdyti tik iš jos turimų lėšų – valstybės biudžeto asignavimų.

Kai kurie VPSP projektai, priklausomai nuo jų objekto, gali būti finansuojami iš specialių finansavimo programų. Pavyzdžiui, valstybinės reikšmės kelių plėtra galėtų būti finansuojama iš Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo lėšų pagal Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymą.

1.9.7. VIETOS VALDŽIOS SUBJEKTO TEISĖS PRISIIMTI FINANSINIUS ĮSIPAREIGOJIMUS

Pagal vietos savivaldos įstatymą, vietos valdžios subjektas savivaldybės tarybos nustatyta tvarka administruoja savivaldybės biudžeto asignavimus ir kitus piniginius išteklius, organizuoja savivaldybės biudžeto vykdymą, atsako už savivaldybės ūkinę ir finansinę veiklą, administruoja savivaldybės turtą.

Savivaldybių skolinimosi taisyklės numato, kad savivaldybės biudžeto asignavimų valdytojai ir jiems pavaldžios biudžetinės įstaigos savo vardu negali skolintis lėšų, prisiimti jokių skolinių įsipareigojimų, išskyrus Vyriausybės nustatytas maksimalias lėšų sumas. Joms einamaisiais biudžetiniais metais asignavimų valdytojai turi teisę prisiimti įsipareigojimus, sudarydami sutartis dėl projektų, remiamų iš Europos Sąjungos finansinės paramos ir bendrojo finansavimo lėšų, įgyvendinimo.

Sprendimus dėl paskolų savivaldybės vardu priima savivaldybės taryba.

1.9.8. MOKESČIŲ KLAUSIMAI

Įgyvendinant Viešosios ir privačios partnerystės projektus svarbią vietą užima mokestiniai klausimai, kurie daro tiesioginę įtaką valdžios subjekto įsipareigojimams privačiam subjektui. Lietuvoje pagrindinę mokesstinę sistemą sudarantys mokesčiai yra išvardyti LR mokesčių administravimo įstatymo 13 straipsnyje. Nagrinėjant partnerystės projektus, atsižvelgiant į sandorio tipą, reikėtų teisingai pritaikyti pelno, pridėtinės vertės, žemės bei nekilnojamojo turto mokesčių teisinį reglamentavimą ir teisingai apskaičiuoti šių mokesčių dydį.

Mokestiniai aspektai turi būti nagrinėjami atskirai šiose situacijose ir etapuose atsižvelgiant į sandorio tipą:

- 1. Kai vykdant projektą privatus asmuo sukuria naują objektą, naudoja jį savo veikloje ir pasibaigus sutarties terminui jį perduoda valdžios subjektui:**
 - naujo objekto sukūrimo ir naudojimo privataus subjekto veikloje metu;
 - sukurto turto perdavimo valdžios subjektui metu.
- 2. Kai vykdant projektą privatus asmuo sukuria naują objektą ir iš karto turto nuosavybės teises perduoda valdžios subjektui:**
 - naujo objekto sukūrimo metu;
 - sukurto turto perdavimo valdžios subjektui metu.

3. Kai projekto vykdymo tikslais valdžios subjektas privačiam subjektui perduoda jau sukurtą turtą naudoti VŽPP numatytoje veikloje, o pasibaigus sutarties terminui šis turtas grąžinamas valdžios subjektui:

- objekto perėmimo iš valdžios subjekto, jo pridėtinės vertės padidini-
mo (remonto, rekonstrukcijos) ir naudojimo privataus subjekto veiklo-
je metu;
- objekto perleidimo valdžios subjektui metu.

Pelno mokesčio reglamentavimas įgyvendinant VPSP projektus

Pagal Pelno mokesčio įstatymo nuostatas veikla – tai bet kokio pobūdžio komercinė arba gamybinė veikla, kuria siekiama gauti ir (arba) uždirbti pajamų ar kitos ekonominės naudos. Veiklos pajamoms priskiriamos pajamos už parduotą produkciją, suteiktas paslaugas. Taip pat tai kitos pajamos, kurios gali būti nuolatinės ar vienkartinės kilmės, susijusios su subjekto vykdoma pagrindine veikla, investicijomis, finansine veikla. Kadangi projekto vykdymo laikotarpiu privatus subjektas iš valdžios subjekto gaus pastovių pajamų, tokios pajamos būtų laikomos įprastinėmis privataus subjekto pajamomis, nepriklausomai nuo to, kam nuosavybės teise priklauso jo veikloje naudojamas objektas. Vadovaujantis įstatymo nuostatomis, privataus subjekto faktiškai patirtos įprastinės tokiai veiklai sąnaudos, būtinos to subjekto pajamoms uždirbti ar ekonominei naudai gauti, būtų priskiriamos prie iš pajamų atimamų leidžiamų atskaitymų (ribojamų dydžių leidžiami atskaitymai).

Svarbu paminėti, kad nuo turto perdavimo momento priklauso ir privataus subjekto pelno mokesčio bazė.

Tuo atveju, kai projekto vykdymo laikotarpiu privačiam subjektui nuosavybės teisėmis priklausė jo sukurtas turtas, o valdžios subjektas per visą laikotarpį padengė jo sukūrimo kainą, pasibaigus sutarties terminui turtas valdžios subjektui galėtų būti perleistas balansine verte, o privačiam subjektui nereikėtų mokėti pelno mokesčio. Taip pat pelno mokesčio prievolių neatsiranda, jei privatus subjektas sukurtą objektą visam projekto vykdymo laikotarpiui perleidžia valdžios subjektui patikėjimo teisėmis ar panaudos būdu. Tačiau jei privatus subjektas sukurtą objektą valdžios subjektui perleidžia nuosavybės teisėmis ir valdžios subjektas tuo turtu disponuos kaip savininkas jam teks prisiimti didžiąją dalį naudos ir rizikos, turto perleidimo momentu atsiranda pelno mokesčio bazė. Taip pat svarbu pažymėti, kad jei pagal VPSP sutarties sąlygas privatus subjektas sukuria naują ilgalaikį turtą, kuris per sutarties laikotarpį nuosavybės teise priklausys privačiam subjektui ir bus naudojamas privataus subjekto ekonominėje veikloje, tai visa to turto įsigijimo (pasigaminimo) kaina į sąnaudas perkeliama ir iš pajamų atskaitoma dalimis, skaičiuojant turto nusidėvėjimą. Privatus subjektas pasirenka ilgalaikio materialaus turto nusidėvėjimo normatyvą (metais) ne trumpesnę nei nustatyta PMĮ 1 priedėlyje ilgalaikio turto nusidėvėjimo normatyvai (metais) ir likvidacinę vertę, ne didesnę kaip 10 procentų įsigijimo kainos. Jei privačiam subjektui sukūrus naują turtą, jis nuosavybės teise priklausys valdžios subjektui, tokiam nuosavybės teise privačiam subjektui nepriklausančiam

turtui, turto nusidėvėjimas mokesčių tikslais neturėtų būti skaičiuojamas.

Pridėtinės vertės mokesčio reglamentavimas įgyvendinant VPSP projektus

Remiantis PVM įstatymo nuostatomis svarbu išskirti šiuos su VPSP projektų sutartimis susijusius apmokestinimo momentus.

1. Pajamų apmokestinimas.
2. Nuostolingos veiklos apmokestinimas.
3. Turto apmokestinimas perdavimo mo-
mentu.

Pajamų apmokestinimas. Privataus subjekto iš valdžios subjekto gaunamas pastovias pajamas sudaro partnerystės arba koncesijos mokestis, o koncesijos sutarčių atveju ir /arba pajamos iš trečiųjų asmenų už teikiamas viešąsias paslaugas. VMI prie FM parengtame Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 7 straipsnio apibendrinto komentaro 8 punkte yra paaiškinta, kad „pagal viešosios ir privačios partnerystės sutarties sąlygas privataus asmens iš valdžios subjekto gaunamas atlyginimas šios sutarties vykdymo laikotarpiu tiek padengiantis turto (infrastruktūros ar kito objekto) sukūrimo išlaidas (jeigu pagal VŽPP sutartį privatus asmuo turi sukurti naują turtą), tiek už sukurto arba valdžios subjekto jam perduoto ilgalaikio turto remontą, valdymą, eksploatavimą, priežiūrą ir panašiai laikomas atlygiu už valdžios subjektui suteiktas paslaugas, todėl yra PVM objektas. Šiuo atveju valdžios subjektams turi būti išrašytos šių suteiktų paslaugų PVM sąskaitos faktūros (PVM įstatymo 14 straipsnio nustatytais terminais), kuriose nuo suteiktų paslaugų apmokestinamosios vertės apskaičiuojamas PVM taikant standartinį tarifą“. Išimtį sudaro finansinių paslaugų apmokestinimas PVM, jei iš sudarytos partnerystės sutarties sąlygų galima spręsti, kad paslaugų turinio prasme viešajam subjektui, be kitų paslaugų, bus teikiama atskira finansavimo paslauga, t. y. privačiam subjektui mokamame metiniame paslaugų mokestyje šių finansavimo paslau-

gų apmokestinamoji vertė yra išskirta atskirai. Tokiu atveju galima teigti, kad viešajam subjektui suteikta (perparduota) finansinė paslauga, kuri pagal PVM įstatymo 28 straipsnio nuostatas neapmokestinama PVM. Tokiu atveju viešajam subjektui išrašytoje suteiktų paslaugų PVM sąskaitoje faktūroje suteikta finansinė paslauga turėtų būti išskirta atskira eilute ir nuo jos apmokestinamosios vertės (palūkanų sumos) PVM neturėtų būti skaičiuojamas.

Nuostolingos veiklos apmokestinimas. Kai valdžios subjektas tik dengia dėl nuostolingos privataus subjekto veiklos patirtas išlaidas, toks išlaidų dengimas nėra PVM objektas.

Turto apmokestinimas perdavimo momentu. Jei pasibaigus sutarties terminui privatus asmuo savo PVM apmokestinamoje veikloje naudoto infrastruktūros objekto nuosavybės teisę perduotų valdžios subjektui, negaudamas jokio atlygio turto perdavimo momentu, toks turto perdavimas nebūtų laikomas PVM objektu.

Jei privataus subjekto sukurtą infrastruktūros objekto nuosavybės teisę pagal sutarties sąlygas iš karto po turto sukūrimo perduodama valdžios subjektui, tai šiuo atveju galimi du atvejai.

1. PVM apmokestinamu prekių tiekimu turėtų būti laikomas toks sukurtą turto perdavimas valdžios subjektui, kai jam perduodama ką tik sukurtą turto nuosavybės teisė ir jis šiuo turtu disponuoja kaip savininkas – jam perduodama didžioji dalis naudos ir rizikos. Nuo sukurtą turto vertės turėtų būti apskaičiuotas ir į biudžetą sumokėtas pardavimo PVM taikant standartinį tarifą.
2. Nuosavybės perdavimas neturėtų būti laikomas PVM apmokestinamu prekių tiekimu ir forminamas PVM sąskaita faktūra, jei privataus subjekto sukurtą turto nuosavybės teisės perdavimas tėra formalus – tik įregistravimo Nekilnojamojo turto registre tikslais. Jei ir po šio perdavimo privatus subjektas turtu disponuos kaip savininkas, prisiims didžiąją dalį naudos ir rizikos.

Jei valdžios subjektas perduos jam priklausantį turtą neatlygintinai (pvz., panaudos ar patikėjimo teise) privačiam subjektui valdyti, prižiūrėti, eksploatuoti, teikti viešąsias paslaugas ir pan., toks perdavimas nelaikomas nei prekių, nei paslaugų teikimu ir PVM neapmokestinamas. Tiesa, jokia šio turto pirkimo PVM suma neturi būti įtraukta į valdžios subjekto PVM ataskaitą.

Sakykim, perėmęs iš valdžios subjekto infrastruktūros objektą ar kitą turtą privatus subjektas atlieka šio objekto renovacijos, rekonstrukcijos, kitus statybos darbus, laikomus pastato (statinio) esminiu pagerinimu. O šiems darbams atlikti įsigytų prekių bei paslaugų pirkimo PVM buvo įtrauktas į PVM ataskaitą. Tokiu atveju nuo šių atliktų darbų savikainos privatus asmuo turės apskaičiuoti pardavimo PVM kaip už ilgalaikio materialiojo turto pagaminimą. Esminiu pastato (statinio) pagerinimu laikomi tie statybos darbai, kurie pailgins pastato naudingą tarnavimo laiką arba pagerins jo naudingąsias savybes.

Nekilnojamojo turto ir žemės nuomos mokesčių reglamentavimas įgyvendinant VPSP projektus

Pagal Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymą valdžios ir privataus subjekto partnerystės pagrindu (koncesijos pagrindu) sukurtas ar įgytas nekilnojamas turtas nėra laikomas nekilnojamojo turto mokesčio objektu, kol bus vykdoma partnerystės sutartis ir šis turtas bus naudojamas pagal sutartyje numatytą paskirtį. Tai reiškia, kad toks turtas nekilnojamojo turto mokesčiu neapmokestinamas.

Privatus subjektas, išsinuomojęs ar naudojantis valstybinę žemę, yra valstybinės žemės nuomos mokėtojas. Valstybinės žemės nuomos mokestį ir mokėjimo tvarką nustato savivaldybių taryba.

II DALIS VPSP PROJEKTŲ VALDYMAS

2.1. ĮŽANGA

Šioje metodikos dalyje atskleidžiamas VPSP projekto inicijavimo, rengimo ir įgyvendinimo procesas. Taip pat pristatoma ilgametę partnerystės taikymo praktiką turinčių šalių patirtis. Supažindinama su tarptautinių finansinių institucijų metodine medžiaga ir gairėmis apie VPSP projektų valdymo ypatumus bei valdymo įgūdžius ir resursus.

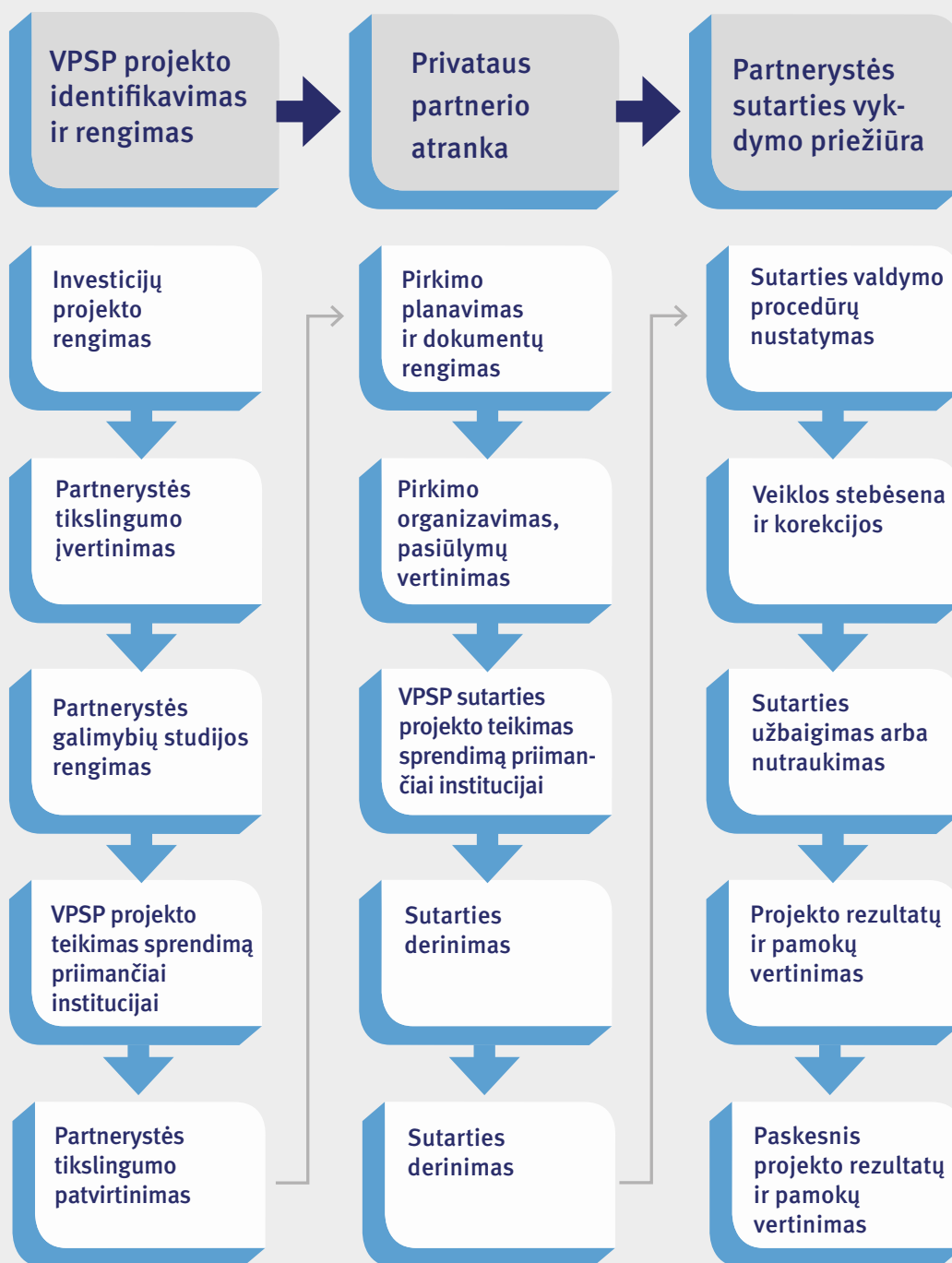
Partnerystė yra viešųjų paslaugų ir viešosios infrastruktūros, reikalingos šioms paslaugoms teikti, plėtros projektų įgyvendinimo būdas, pakeičiantis tradicinį viešąjį pirkimą, kai atskirai perkami darbai arba paslaugos. Todėl VPSP projekto pagrindinės rengimo ir įgyvendinimo stadijos yra tokios pačios kaip ir tradiciniu būdu įgyvendinamų projektų. Tai projekto parengimas, pirkimo organizavimas atrenkant paslaugos teikėjus ir projekto įgyvendinimo priežiūra. Įsipareigojimai

yra ilgalaikiai, tad blogai parengti sprendimai ir sutartys gali būti nenaudingi viešajam sektoriui, turėti neigiamą įtaką paslaugų kokybei ir viešiesiems finansams. Taigi VPSP projektus planuojančiam viešajam sektoriui būtini puikūs projektų ir sutarčių rengimo bei valdymo gebėjimai.

Plėtojant VPSP praktiką Lietuvoje metodika bus peržiūrima ir koreguojama atsižvelgiant į projektų rengimo ir įgyvendinimo metu įgyjamą patirtį.

16 PAVEIKSLAS
VPSP PROJEKTO
CIKLAS

Nuotr. iš Balsių mokyklos archyvo.

2.2. VPSP PROJEKTO IDENTIFIKAVIMAS IR RENGIMAS

2.2.1. ESMINIAI DALYKAI, LEMIANTYS PARTNERYSTĖS SĖKMĘ

- **Geras planavimas ir poreikio apibūdinimas.** Tik nuo viešojo sektoriaus parengiamojo darbo priklauso, kaip išsamiai ir aiškiai iki partnerio atrankos proceso suformuluoti poreikiai. Tik gerai apibrėžti reikalavimai sudarys sąlygas privatiems partneriams tinkamai parengti pasiūlymus, pasiūlyti inovatyvių sprendimų ir užtikrinti reikalingus resursus.
- **Projekto resursai.** Projektui parengti ir įgyvendinti turi būti suformuota specialistų komanda, pasižyminti visais reikalingais gebėjimais ir žiniomis. Tais atvejais, kai žinių ir gebėjimų trūksta, turi būti numatyta įtraukti konsultantų. Projekto komandos misija – užtikrinti, kad būtų laikomasi tvarkaraščio, procesas būtų efektyvus ir rezultatyvus, išvengti nereikalingų išlaidų, apsaugoti viešąjį interesą ir pasiekti didžiausią partnerystės naudą.
- **Verslo galimybės.** Projekto komercinė struktūra privačiam partneriui turi sudaryti sėkmingos veiklos sąlygas ir užtikrinti jo suinteresuotumą valdyti riziką ir siekti numatytų rezultatų.
- **Pakankamas laikas parengti projektą, pirkimo dokumentus ir terminų laikymasis.**
- **Komunikavimo aiškumas.** Efektyvus komunikavimas su visomis suinteresuotomis pusėmis ir būsimais partneriais yra teisingo viešojo sektoriaus ketinimų supratimo, palaikymo ar bent kliūčių nesudarymo ir pasitikėjimo institucijos planais prielaida. Ji turi užtikrinti, kad partneriui paslauga bus perduota sklandžiai.
- **Maksimali konkurencija.** Partnerystės sąlygos turi užtikrinti kuo didesnę partnerių suinteresuotumą dalyvauti konkurse ir paskatinti didesnę konkurenciją bei motyvaciją siūlyti efektyvesnius sprendimus.
- **Partnerystės naudos prielaidų ir šaltinių suvokimas.** Viso proceso metu turi būti paisoma kritinių veiksnių, kurie konkretaus projekto atveju sudaro galimybes gauti didesnę vertę už pinigus.
- **Partnerių atrankos proceso kaštų mažinimas.** Atrankos procesas brangiai kainuoja abiem pusėms, todėl turi būti vengiama nereikalingų išlaidų. Nereikalaujama perteklinės informacijos ir pastangų. Jei įmanoma, naudojami tipiniai praktikoje patikrinti dokumentų paketai ir sprendimai.
- **Skaidrūs ir aiškūs pasiūlymų vertinimo kriterijai.** Tai naudinga abiem pusėms: privatūs partneriai išvengia nereikalingų pasirengimo išlaidų, geriau supranta viešojo sektoriaus tikslus ir siekius; viešasis partneris lengviau priima sprendimus. Be to, sumažėja skundų ir nepasitenkinimo rizika.
- **Partnerystės santykių pripažinimas ir sutarties valdymas.** Partnerystė turi būti geranoriška ir sąžininga, tačiau būtinas ir griežtas nuolatinis sutarties priežiūros mechanizmas, orientuotas labiau į prevencines nei į pasekmių tvarkymo priemones.

2.2.2. VEIKSMŲ PLANAVIMAS

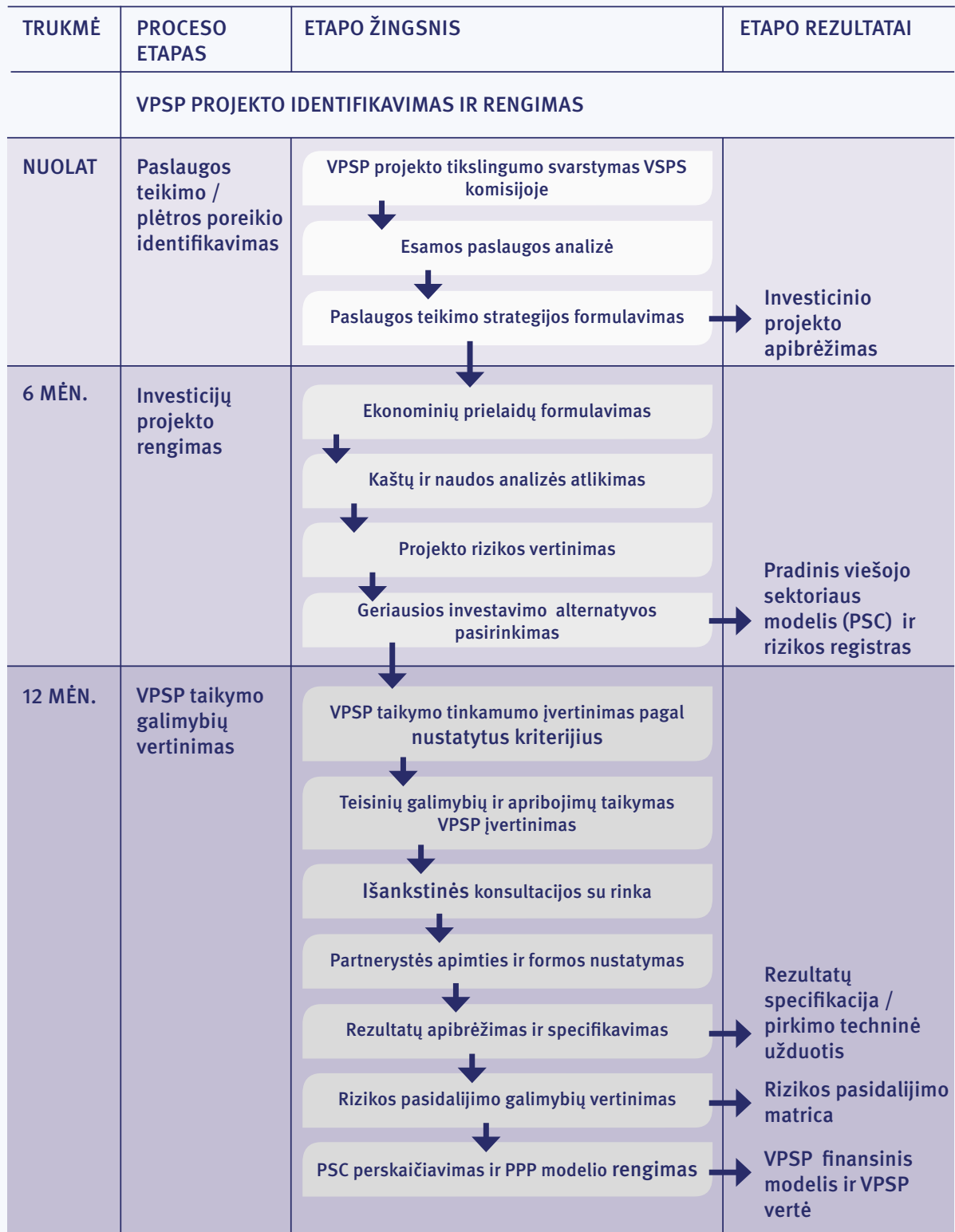
Inicijuojant VPSP projektą labai svarbu aiškiai įsivaizduoti, kiek laiko ir kokių išteklių bei kompetencijos prireiks rengiant ir valdant projektą. VPSP projektą inicijuojanti viešojo sektoriaus institucija bus atsakinga už rengiamo projekto ir teikiamos paslaugos kokybę. Iš konsultantų perkant investicinio projekto rengimo ar VPSP taikymo galimybių studijos rengimo paslaugas, būtent viešojo administravimo institucija suformuluoja užduotį, priima produktą, įvertina jo kokybę, apsisprendžia dėl geriausios investicijų vykdymo alternatyvos ir VPSP naudingumo.

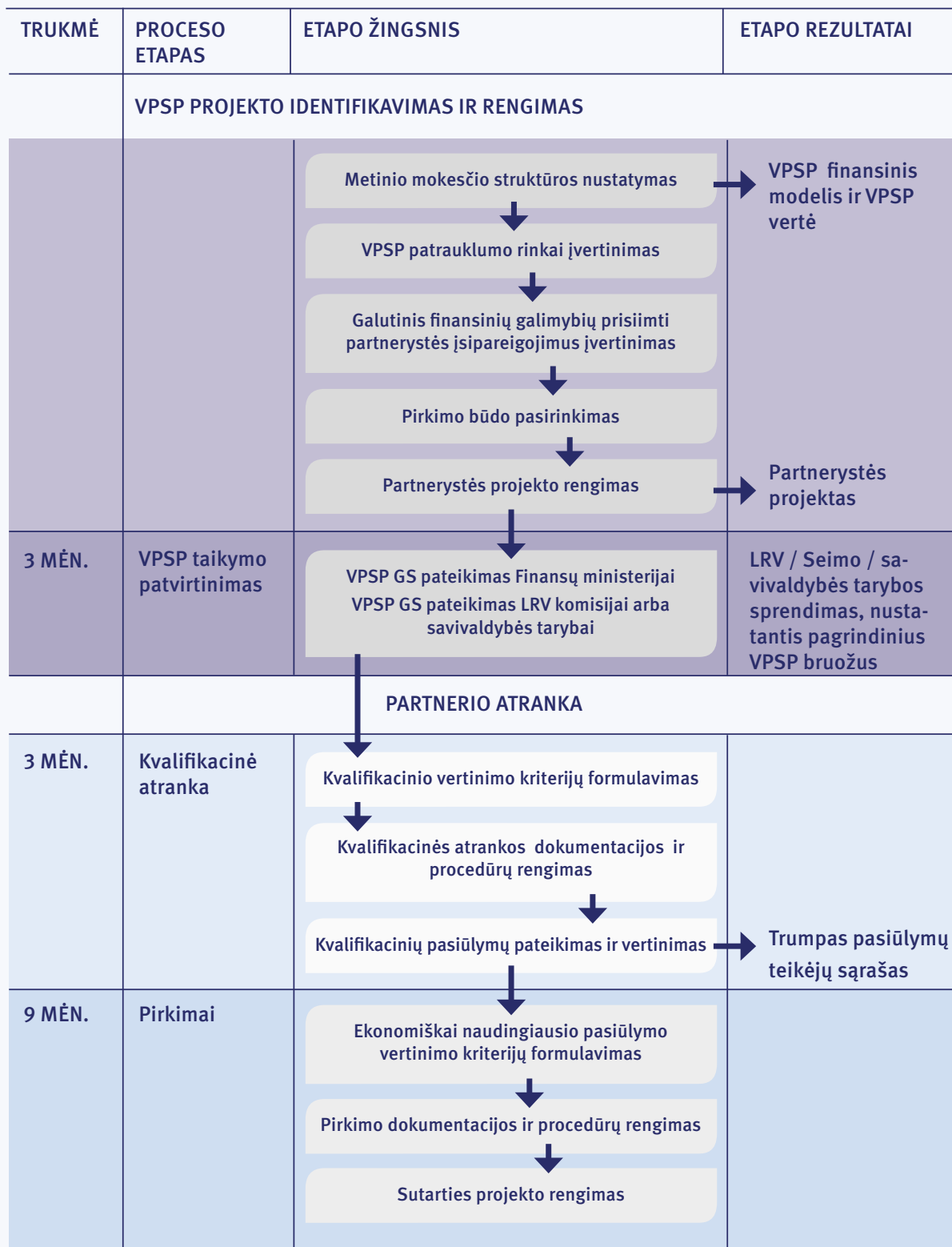
VPSP projektą inicijuojanti institucija neturėtų formuoti klaidingų lūkesčių, kad partnerystė gali įvykti greitai, kad būsimas partneris prisiims dalį su paslaugos reglamentavimu ar poreikio planavimu susijusių sprendimų ir juo bus galima visiškai pasitikėti visą sutarties laikotarpį.

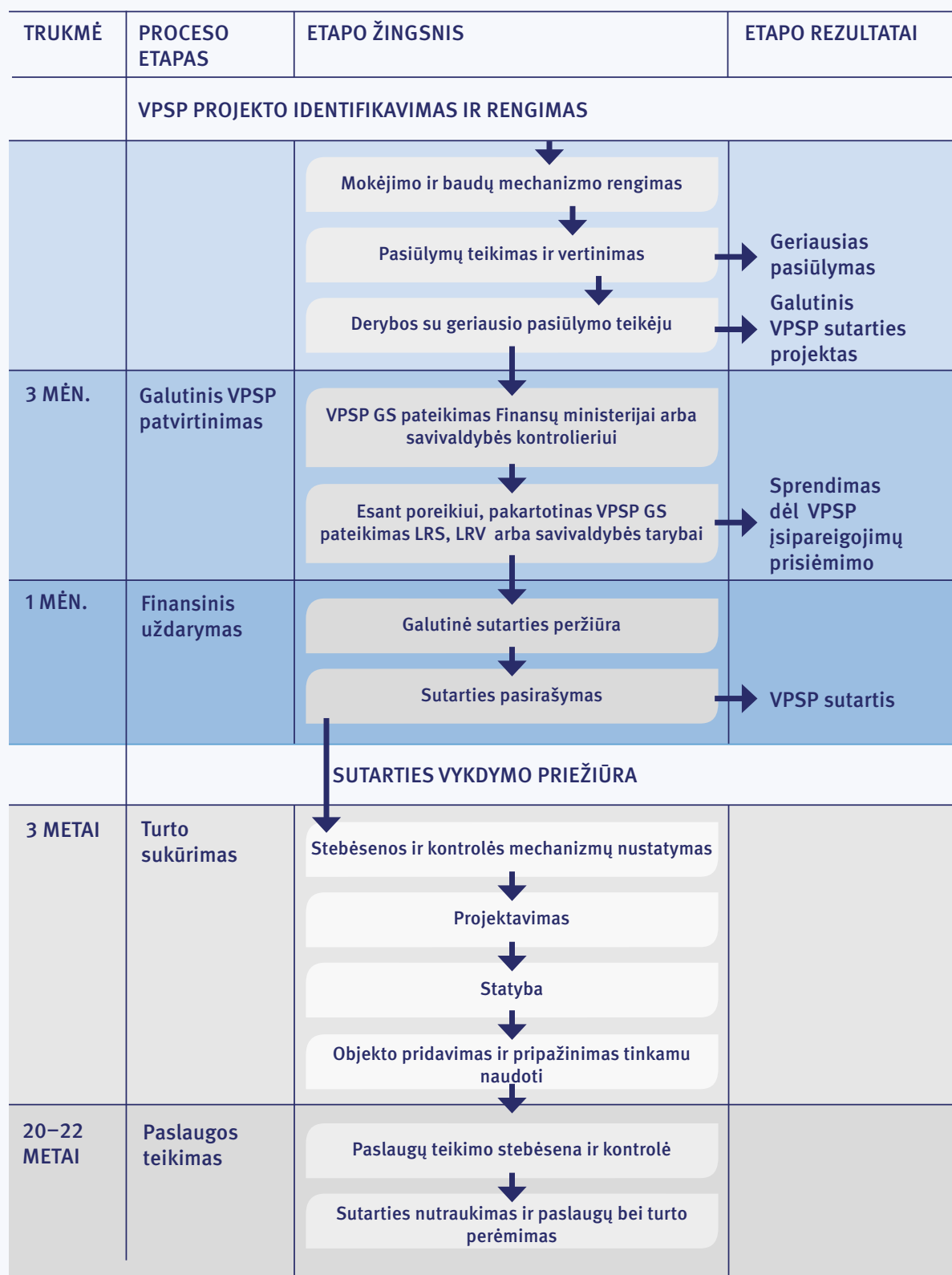
Partnerystė naudinga tik tuomet, kai tokiu būdu teikiamos paslaugos yra geresnės ir nėra brangesnės nei teikiamos paties viešojo sektoriaus. O tai įmanoma tik tuo atveju, jei partnerystė gerai parengta ir valdoma. Todėl projektą inicijuojanti institucija turėtų proceso pradžioje sudaryti projekto įgyvendinimo bei valdymo planą. Planas turi apimti pagrindinius pasirengimo ir įgyvendinimo etapus, tarpinių rezultatų pasiekimo ir esminių įvykių datas, taip pat žmogiškuosius ir finansinius išteklius kiekvienam etapui įgyvendinti.

Projekto valdymo planas ir tvarkaraštis – vienas iš pagrindinių projekto rengimo sėkmės veiksnių. Kita vertus, rimtas ir atsakingas viešojo sektoriaus požiūris į pasirengimą rodo rimtus jo ketinimus ir skatina privatų sektorių taip pat atsakingai rengtis galimai partnerystei. Iš anksto sudarytas projekto valdymo planas padės išvengti netikėtumų pasirengimo metu, numatyti partnerių įtraukimą į diskusiją, įvertinti visus galimus interesus ir interesų grupes, kurioms įtakos turės įgyvendinamas projektas.

17 PAVEIKSLAS
VPSP PROCESO
ŽEMĖLAPIS

2.2.3. ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ PLANAVIMAS

Viešojo sektoriaus institucijai reikia ypatingų gebėjimų gerai pasirengti ir tinkamai suvaldyti partnerystės sandorį. Reikalingi panašūs gebėjimai kaip ir planuojant bei rengiant įprastu būdu įgyvendinamus investicijų projektus. Tačiau partnerystės atveju sprendimai turės ilgalaikį poveikį, reikės derėtis su privačiais partneriais dėl viešajam sektoriui palankiausio pasiūlymo, ginti viešąjį interesą, todėl šie gebėjimai įgauna ypatingą reikšmę. Reikalingi:

- strateginio planavimo įgūdžiai;
- kapitalo investicijų planavimo ir investicinių projektų rengimo bei valdymo gebėjimai;
- projektų valdymo žinios ir įgūdžiai;
- planuojamo objekto projektavimo ir statybos reikalavimų žinios;
- objekto eksploatavimo ir veiklos reikalavimų žinios;
- projekto finansų, finansinio modeliavimo, finansų planavimo ir valdymo žinios bei įgūdžiai;
- partnerystės pirkimo planavimo ir organizavimo įgūdžiai;
- partnerystės sutarčių valdymo gebėjimai;
- žmogiškųjų išteklių planavimo ir valdymo gebėjimai.

Partnerystės projektui įgyvendinti reikalingi įgūdžiai, kompetencijos ir būtina patirtis gali būti taip sugrupuoti:

1. Specifinė techninė patirtis ir kompetencijos: teisinė, finansinė, projektavimo, statybos, draudimų, turto valdymo, specifinės įrangos išmanymas, sektoriaus žinios (sektoriaus būklės ir tendencijų supratimas, su sektoriaus specifika susijusios rizikos ir kaštų ypatumų išmanymas) ir t. t.
2. VPSP įgūdžiai ir patirtis: VPSP planavimo ir valdymo proceso išmanymas, kitų VPSP projektų patirtis ir žinios; rinkos supratimas, žinios, kaip pristatyti projektą rinkai, kam pristatyti, dėl kokių aspektų pasirengti derėtis.
3. Vadybiniai įgūdžiai: projekto valdymo, bendravimo, derybų, pristatymo įgūdžiai: gebėjimai pristatyti projekto esmę, apginti jo svarbą, pateikti savo poziciją, derėtis su rinka, planuoti ir valdyti projektui ar jam parengti skirtus išteklius ir t. t.

Vadovaujantis VPSP planuoti ir valdyti būtinos kompetencijos sąrašą turi būti suformuojama projekto komanda, paskirtas komandos vadovas, finansininkas, kiti nariai. Komandos uždaviniai:

- Užtikrinti strateginį projekto valdymą ir priežiūrą, politinę projekto paramą.
- Organizuoti partnerystės projekto rengimą, valdyti jo biudžetą ir išlaidas.
- Užtikrinti efektyvų projekto ir partnerystės tikslų skleidimą institucijos viduje ir už jos ribų.
- Atrinkti išorinius konsultantus ir patarėjus (jei reikia), teikti jiems techninę, finansinę ir kitokią darbui reikalingą informaciją, priimti jų darbo rezultatus.
- Rengti arba peržiūrėti ir patvirtinti išorinių konsultantų parengtus dokumentus: pirkimo sąlygas, sutarties projektą, finansinį modelį, kt.

- Vesti ir kaupti projekto dokumentaciją, saugoti visus dokumentus, ataskaitas ir sprendimus.

Projekto vadovas turi:

- turėti įgaliojimus priimti sprendimus ir pasiekti susitarimų;
- eiti šias pareigas visą darbo laiką;
- suprasti savo atsakomybę ir vaidmenį bei suvokti turimus įgaliojimus;
- turėti perduodamos paslaugos teikimo kompetencijos ir patirties, atitinkančios projekto turinį ir sudėtingumą;
- turėti tinkamų įgūdžių ir patirties organizuojant viešąjį pirkimą / koncesijos konkursus;
- sugebėti valdyti projekto komandą ir išorinius patarėjus;
- mokėti tinkamai bendrauti su visų interesų grupių atstovais;
- planuoti ir valdyti projektui skirtus išteklius;
- mokėti atsiskaityti už projekto vykdymą ir informuoti apie sėkmę.

Projekto komanda valdys projektą visais jo etapais: pasirengimo, pirkimo ir įgyvendinimo. Projekto vadovas turi dirbti tik šį darbą: dėl apimties ir sudėtingumo neįmanoma jo suderinti su kitomis pareigomis. Pirmos grupės įgūdžių pakankamumui užtikrinti viešajam sektoriui veikiausiai reikės pirkti papildomų paslaugų rinkoje. Paprastai skirtinguose VPSP etapuose ir konkrečiais techniniais tikslais perkamos skirtingos paslaugos ir samdoma papildomų ekspertų: teisės, technikos, finansų ir kiti patarėjai.

Be tiesiogiai už projekto įgyvendinimą atsakingos komandos, projekto vykdymo priežiūroje dalyvauja:

Projekto savininkas – paprastai tai už projektą atsakingos institucijos vadovas arba vadovybės atstovas. Kuo sudėtingesnis projektas, tuo aukštesnės turėtų būti jo savininko pareigos. Savininku šis asmuo vadinamas todėl, kad yra aukščiausias atitinkamos institucijos pareigūnas, atsakingas už paslaugos planavimą, tinkamą reglamentavimą ir turintis teisę priimti sprendimus, nuo kurių labiausiai priklauso projekto sėkmė.

Teisinio patarėjo uždaviniai yra:

- viešajam sektoriui patarti, kokių teisinių įgaliojimų jam reikia projektui pradėti;
- padėti įvertinti teisinį projekto įgyvendinamumą ir rizikos pasidalijimo galimybes;
- padėti pasirinkti tinkamiausią pirkimo būdą;
- padėti parengti pirkimo dokumentus: klausimynus, sąlygas, vertinimo kriterijus;
- padėti parengti sutarties projektą;
- padėti nustatyti, kaip pateikti pasiūlymai atitinka nustatytus reikalavimus;
- patarinėti per derybas ir vertinant pasiūlymus;
- padėti pasiekti galutinį teisinį sutarties aiškinimą.

Techninio patarėjo uždaviniai yra:

- padėti parengti paslaugų specifikacijas ir reikalavimus;
- padėti sujungti mokėjimo mechanizmą su paslaugos kokybės reikalavimais;
- padėti vertinti siūlomus techninius sprendimus pirkimo metu;
- patikrinti galutines sutarties technines sąlygas;
- prižiūrėti planavimo, projektavimo ir statybos darbus.

Finansinio patarėjo uždaviniai yra:

- padėti įvertinti finansinius projekto aspektus;
- pasiūlyti finansavimo šaltinių derinį;
- padėti nustatyti, kaip pateikti pasiūlymai atitinka nustatytus reikalavimus;
- optimizuoti siūlomus finansinius modelius;
- patikrinti galutines sutarties finansines sąlygas.

Projekto savininkas turi:

- užtikrinti vidinių institucijų padalinių sąveiką viso proceso metu;
- užtikrinti, kad projektui būtų priskirta tinkama komanda ir numatyti pakankami ištekliai;
- prevenciškai užtikrinti projekto stabilumą, palaikant ryšius su interesų grupių atstovais ir politikais.

Projekto priežiūros grupė – joje gali būti atstovaujamos visos valdžios institucijos, suinteresuotos dėl projekto rezultatų, būti kitų svarbių interesų grupių atstovų, kurių nuolatinis įsitraukimas į projekto valdymą padėtų jį sėkmingai įgyvendinti.

VPSP sutartys yra ilgalaikės, ir nuo visų partnerystės proceso suinteresuotųjų pusių santykių priklauso partnerystės sėkmė. Santykiai turi skatinti norą bendradarbiauti ir kartu spręsti problemas.

2.2.4. SPRENDIMAI, KURIUOS VIEŠASIS SEKTORIUS TURI PRIIMTI IKI PARTNERYSTĖS INICIJAVIMO

Pirmiausia viešajam sektoriui atstovaujanti institucija turi nustatyti viešosios paslaugos teikimo arba plėtros tikslą ir siekiamus rezultatus. Šiai plėtrai užtikrinti reikalinga viešoji investicija turi būti apibrėžta, įrodyta jos socialinė ir ekonominė nauda. Turi būti akivaizdi ne tik tiesioginė naujos investicijos finansinė nauda (mažesni išlaikymo kaštai, trumpesnis kelionės laikas, mažesnės energijos sąnaudos), bet ir teigiamas platesnis socialinis bei ekonominis poveikis.

Įvairių šalių praktikoje šis etapas vadinamas skirtingai:

- projekto ekonominės naudos pagrindimas (kaštų ir naudos analizė);
- investicijų projekto apibrėžimas;
- ekonominio plėtros scenarijaus apibrėžimas (*Business case formulation*).

Lietuvos atveju siūloma vartoti terminą „investicijų projekto rengimas“. Ši sąvoka įprasta, plačiai vartojama ir įtvirtinta teisės aktuose, reglamentuojančiuose nacionalinio biudžeto lėšų planavimą ir panaudojimą. Investicijų projekto sąvoka vartojama, projekto rengimo reikalavimai taikomi ES struktūrinės paramos panaudojimą reglamentuojančiuose teisės aktuose ir kituose dokumentuose. Lietuvoje taikoma Europos Komisijos rekomenduojama investicijų projektų rengimo metodika, pagrįsta kaštų ir naudos analize. Atliekant šią analizę įvertinama, kokią naudą projektas, kuriam įgyvendinti bus patirti tam tikri kaštai, atneš ekonomikai – nustatoma ekonominė projekto grąžos norma.

Be grynosios projekto finansinės naudos, atsirasiančios dėl senos neefektyviai veikiančios infrastruktūros atnaujinimo arba keitimo, vertinamas ir išorinis ekonominės plėtros bei aplinkos poveikis – tiek teigiamas, tiek neigiamas. Pvz., nelaimingų atsitikimų keliuose sumažėjimas dėl kelio kokybės pagerinimo arba triukšmo ir taršos lygio padidėjimas dėl to paties kelio didesnio pralaidumo ir intensyvesnio automobilių srauto.

Partnerystės atveju apibrėžtas projekto tikslas ir rezultatai, jo naudos ir įgyvendinamumo įrodymas – būtinos prielaidos pradėti svarstyti VPSP kaip įgyvendinimo būdą. Kaip alternatyva VPSP svarstoma nuolat ją lyginant su įprastu viešojo sektoriaus projekto įgyvendinimo būdu ir jo kaštais, todėl jie turi būti pakankamai gerai žinomi ir apibrėžti.

Prieš pradėdant svarstyti VPSP taikymo galimybes būtina parengti investicijų projektą dar ir dėl šių priežasčių:

- Viešasis sektorius turi gerai suprasti, ko siekia nauja investicija – koks bus jos rezultatas ir poveikis viešajai paslaugai, kuriai teikti bus naudojama infrastruktūra. Žinoti, kaip apibrėžti reikalavimus paslaugai teikti, jei ši bus perduodama privačiam sektoriui.
- Norint įvertinti partnerystės teikiamą naudą, reikia turėti su kuo palyginti. Investicijų projektas reiškia **viešojo sektoriaus palyginimo modelį**, leidžiantį įvertinti, kokios vertės už pinigus galima tikėtis, jei projektą įgyvendintų viešasis sektorius tradicinio viešojo pirkimo būdu. **Viešojo sektoriaus palyginimo modelis** ateityje tarnaus kaip pagrindas vertinant privataus sektoriaus teikiamus pasiūlymus ir nustatant jų galimą didesnę naudą.

Rekomenduojama investicijų projekto struktūra ir jo rengimo metodika bus pateikiama VPSP projektų rengimo metodikos II dalyje „VPSP projektų galimybių studijos rengimas“.

2.2.5. PARTNERYSTĖS TAIKymo TIKSLINGUMO NUSTATYMAS

Partnerystės būdo pasirinkimas investicijų projektams įgyvendinti turi būti pagrįstas, o partnerystės nauda viešajam sektoriui objektyviai įrodyta lyginant su kitais būdais.

Partnerystės projektai reikalauja reikšmingų laiko, žmogiškųjų ir finansinių išteklių. Reikia parengti galimybių studiją ir finansinį modelį, projekto vertinimo ir sprendimų priėmimo procedūras, pirkimo dokumentus, įvertinti pasiūlymus, parengti sutartį, numatyti kitus žingsnius, kuriems dažnai būtina išorės konsultantų pagalba. Šios investicijos turi būti pateisinamos, jas turi atpirkti partnerystės teikiama nauda.

Kita vertus, galima išseikvoti daugybę laiko ir pinigų rengiant rizikos pasidalijimo schemas, partnerystės sutartis, pirkimo dokumentus, vertinant partnerių pasiūlymus ir atrenkant partnerį, o sudarius sutartį sužinoti, kad nė viena kredito įstaiga nesuteiks paskolos tokiam projektui įgyvendinti. Tikimybė, kad projektas sudomins investuotojus ir kreditorius, turi būti įvertinta iš anksto.

Siekiant išvengti viešojo sektoriaus išlaidų rengiant neperspektyvius investicijų projektus apibrėžiami kriterijai, kuriuos atitinkantiems projektams tikslinga įvertinti partnerystės pranašumus ir naudą.

Projektas būtų sėkmingai įgyvendinamas partnerystės būdu, jeigu:

- yra galimybė sutartį sudaryta gana ilgam laikui, kad privatus partneris galėtų prisiimti viso infrastruktūros ekonominio tarnavimo laikotarpio kaštų riziką;

- viešasis sektorius gali aiškiai ir kiekybiškai apibūdinti reikalavimus dėl perduodamų paslaugų apimties ir kokybės, kad jie galėtų būti transformuojami į sutarties nuostatas ir susiejami su gaunamu mokesčiu;
- yra viso turto ekonominio tarnavimo laikotarpio kaštų sujungimo galimybė, visiškai vieno pasirinkto partnerio integruota atsakomybė už turto sukūrimą ir valdymą: projektavimą, statybą, eksploatavimą ir reinvesticijas teikiant paslaugas;
- egzistuoja rinkos interesas, galimybė sudaryti patrauklias verslo sąlygas ir užtikrinti pakankamą konkurenciją dėl paslaugos teikimo;
- yra galimybė dalytis rizika;
- yra galimybė perduoti nepagrindinių paslaugų teikimą, tokias paslaugas sujungti viena sutartimi;
- yra papildomos pajamų iš trečiųjų šalių generavimo galimybės.

8 LENTELĖ
SKIRTINGŲ PIRKIMO
BŪDŲ TAIKYMO ATVEJAI

Privataus sektoriaus įtraukimo būdas	Kada tinkama taikyti	Galima didesnė vertė už pinigus
VPSP	- Sutartis gali būti sudaryta gana ilgam laikui. - Viešasis sektorius gali aiškiai ir kiekybiškai apibūdinti reikalavimus dėl perduodamos paslaugos apimties ir kokybės. - Yra viso turto ekonominio gyvavimo periodo kaštų sujungimo galimybė. - Egzistuoja rinkos interesas ir pakankama konkurencija dėl paslaugos teikimo. - Yra galimybė dalytis rizika. - Yra galimybė perduoti nepagrindinių paslaugų teikimą. - Yra papildoma pajamų iš trečiųjų šalių generavimo galimybė.	- Viso ekonominio infrastruktūros tarnavimo laikotarpio kaštų vertinimo metodas, turto projektavimo, kūrimo ir eksploatavimo kaštų integravimas. - Optimalus rizikos paskirstymas. - Trečiųjų šalių pajamų generavimas, viešojo sektoriaus kaštų sumažinimas. - Efektyvus sutarties valdymas.
Rangos sutartis (statybos)	- Turto charakteristikos aiškiai apibrėžtos, jų pakeitimas dėl tiekėjų pasiūlymų nėra tikėtinas. - Nėra inovacijų poreikio. - Ribota galimybė sujungti paslaugas ir taikyti ekonominio infrastruktūros tarnavimo laikotarpio kaštų metodą. - Pageidautina ir yra pakankamai laiko parengti detalų techninį projektą iki rangos darbų pirkimo.	- Daugiau galimų rangovų ir didesnė konkurencija. - Apibrėžtas dizainas, todėl didesnė konkurencija dėl kainos. - Statybų sutarties vertė žinoma iki statybų pabaigos.
Projektavimo ir statybos sutartis	- Valdžios sektoriaus reikalavimai yra griežtai specifikuoti ir negali būti keičiami. - Valdžios sektorius geriausiai sugebės valdyti su projektu susijusias rizikas. - Ribota galimybė sujungti paslaugas ir taikyti viso ekonominio infrastruktūros tarnavimo laikotarpio kaštų metodą.	- Bendra atsakomybė ir atskaitomybė už projektavimą ir statybą. - Fiksuotos kainos sutartis. - Potencialiai gali būti sumažinti bendri projekto kaštai, nes rangovas turi galimybę jau projektuojant priimti integruotus, į statybos kaštus orientuotus sprendimus.

Lietuvoje patvirtinti VPSP taikymo tikslingumo kriterijai, projekto atitikimo vertinimo būdas išsamiau bus nagrinėjami VPSP projektų rengimo metodikos II dalyje „VPSP projektų galimybių studijos rengimas“.

2.2.6. VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ PARTNERYSTĖS TAIKYMO GALIMYBIŲ NAGRINĖJIMAS

2.2.6.1. PROCESO TIKSLAI IR REZULTATAI

Įvertinus, ar projektas gali būti įgyvendintas partnerystės būdu, rengiama projekto įgyvendinimo VPSP būdu galimybių studija. Šios studijos tikslai:

- Nustatyti teisinės galimybes ir apribojimus įtraukti privatų partnerį į projekto įgyvendinimą, perduoti partneriui turto sukūrimą ir eksploatavimą, papildomų paslaugų teikimą, atsilyginti už dalyvavimą.
- Įvertinti galimybes pasidalyti rizika ir nustatyti optimalų jos paskirstymo tarp partnerių variantą.
- Įvertinti partnerystės teikiamą naudą ir galimą viešosios paslaugos teikimo kaštų sumažėjimą dėl partnerystės.
- Apibrėžti tinkamiausią partnerystės formą, trukmę ir apimtį.
- Suformuluoti veiklos ir turto perdavimo partneriui sąlygas, nustatyti turto būklės ir paslaugos teikimo standartus.
- Pasirinkti tinkamiausią viešojo pirkimo (partnerio atrankos) organizavimo būdą.
- Nustatyti privataus partnerio finansavimo reikalavimus ir apibrėžti viešojo sektoriaus mokėjimų poreikius.
- Įvertinti galimą projekto finansinį modelį ir jo patrauklumą investuotojams bei kredito institucijoms.
- Įvertinti, ar partnerystės modelis atitinka viešojo intereso apsaugos reikalavimus, taip pat interesų grupes, kurioms įtaką darys įgyvendinamas projektas.
- Įvertinti partnerystės projektą inicijuojančios institucijos gebėjimus ir patirtį, nustatyti papildomos kompetencijos poreikius.
- Galutinai patvirtinti viešojo sektoriaus galimybes visą sutarties laikotarpį apmokėti su partnerystės sutartimi susijusius įsipareigojimus.
- Sudaryti tvirtą pagrindą deryboms su privataus sektoriaus atstovais ir pasirengti organizuoti viešąjį pirkimą.

Rengdama galimybių studiją projektą inicijuojanti institucija susidurs su tokiais iššūkiais ir rizika:

- Nepakankamas dėmesys bendravimo svarbai, rinkos vertinimui, interesų grupių analizei. Dėl to pasiūlymas gali visiškai nedominti rinkos arba sukelti didelį nepasitenkinimą ir net pasipriešinimą grupių, kurių interesus vienaip ar kitaip projektas paveiks.
- Nepakankamas reikalavimų apibrėžtumas ir rizikos įvertinimas. Šių trūkumų gali atsirasti tiek dėl neišmanymo, tiek dėl spaudimo trumpinti pasirengimo laiką ir greičiau apsispręsti. Galiausiai bus neteisingai įvertinti kaštai, o rinkai paskelbtos nebrandžios, nekonkrečios arba visiškai neįgyvendinamos sąlygos.
- Didesnės vertės už pinigus, kaip esminio partnerystės tikslo, ignoravimas. Galimybių studija turi sąžiningai įvertinti, ar partnerystė gali būti naudinga, o ne siekti įrodyti, kad VPSP atveju vertė už pinigus tikrai bus didesnė. Dėl tokio siekio gali būti taikomi neteisingi duomenys ir prielaidos, dirbtinai išryškinta nauda. Tačiau teikdami pasiūlymus potencialūs partneriai atsižvelgs į savo prielaidas ir skaičiavimus, kurie gali atskleisti, kad tikrieji partnerystės kaštai gerokai didesni, arba tam tikros rizikos partneriai prisiimti negalės.

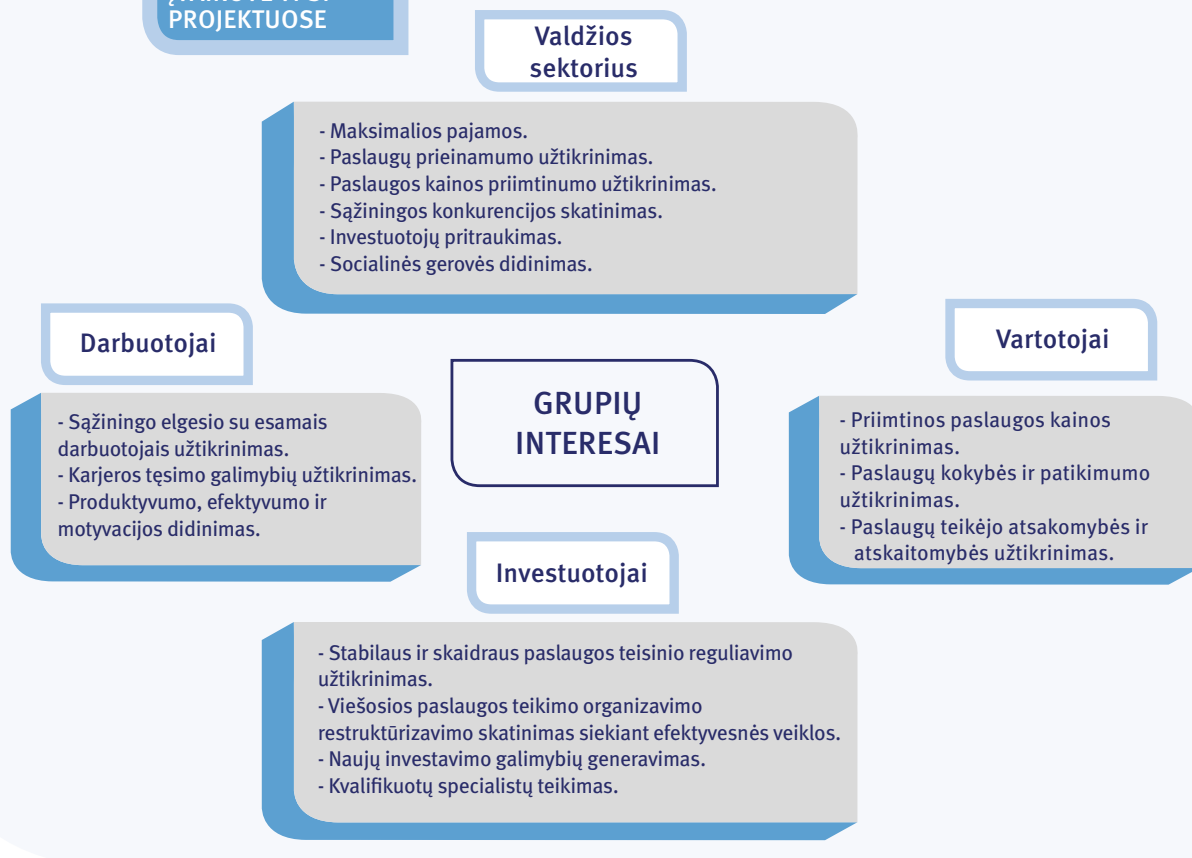
Objektyvi ir išsami galimybių studija naudinga visiems – tiek viešajam, tiek privačiam sektoriui, – nes sutrumpina partnerių atrankos procesą, sumažina įsipareigojimų neįvykdymo riziką, užtikrina sklandų partnerystės įgyvendinimą.

2.2.6.2. KONSULTAVIMOSI IR INFORMAVIMO BŪTINUMAS

VPSP taikymo galimybių studija turi įvertinti abiejų partnerystės pusių galimybes, gebėjimus ir partnerystės sutarties naudą. Tačiau, be dviejų partnerių, projektui įtaką darys ir pats projektas paveiks dar daug įvairių interesų grupių – jos taip pat turi būti įvertintos, jų galima įtaka projektui teisingai nustatyta, jų interesų valdymas suplanuotas.

9 LENTELĖ
SKIRTINGŲ INTERESŲ
GRUPIŲ VAIDMUO
VPSP PROCESSE

Skirtingų interesų grupių vaidmuo VPSP procese	
Visuomenė	Reiškia nuomonę dėl VPSP sprendimų skaidrumo ir naudingumo. Vertina VPSP taikymo pasekmes. Daro įtaką sprendimams dėl VPSP taikymo.
Politikai	Nustato VPSP tikslus ir apie tai informuoja visuomenę. Nustato VPSP būdo pasirinkimo kriterijus. Tvirtina pasirinktą VPSP būdą. Formuoja teisinę VPSP reglamentavimo aplinką.
Valdžios institucijos vadovai ir darbuotojai	Nustato specifinius institucijos poreikius ir tikslus VPSP srityje. Projekto pasiūlymo teikėjams, projekto vykdytojams ir interesų grupėms teikia svarbią informaciją ir duomenis. Objektyviai ir skaidriai įvertinti VPSP naudą. Įgyvendina pokyčius. Apsaugo viešąjį interesą.
Darbuotojai	Siekia apsaugoti darbo vietas ir turimą socialinę gerovę (atlyginimą, kitas naudas). Turi reikalingą kvalifikaciją ir žinių, reikalingas teikiant paslaugą.
Vartotojai	Informuoja apie norą ir gebėjimą mokėti už paslaugas. Išreiškia prioritetus dėl paslaugos kokybės ir apimties. Identifikuoja esamos paslaugos trūkumus ir pranašumus.
Investuotojai	Teikia grįžtamąjį ryšį dėl įvairių VPSP alternatyvų patrauklumo. Naudojasi pirkimo procedūromis ir taisyklėmis, vertina jų skaidrumą ir nuoseklumą. Nuodugniai išanalizuoja projektą ir parengia realų pasiūlymą.
Kitos specifinės grupės: nevyriausybinių organizacijų, „žalieji“, profesinės sąjungos, žiniasklaida	Gina savo specifinius interesus, skleidžia VPSP tikslus ir rezultatus sau naudingame kontekste, prisideda prie nuomonės apie VPSP formavimo.

**18 PAVEIKSLAS
INTERESŲ GRUPIŲ
ĮVAIROVĖ VPSP
PROJEKTUOSE**

Pirmiausia VPSP alternatyva gali būti patvirtinta tik tuo atveju, jei bus tinkamai apsaugotas viešasis interesas. Todėl turi būti įvertinta galima partnerystės įtaka ir poveikis visoms viešojo intereso grupėms; grupių lūkesčiai ir interesai turi būti žinomi ir valdomi proaktyviai.

VPSP būdas turi užtikrinti viešojo intereso apsaugą ir garantuoti:

1. Efektyvų paslaugos teikimą ir paslaugos tikslinių grupių poreikių atitikimą.
2. Atskaitomybę ir skaidrumą: visuomenė turi būti gerai informuota apie viešojo ir privataus partnerių pareigas ir prievoles (išskyrus komercines paslaptis).
3. Paslaugos prieinamumą: visuomenei turi būti užtikrintas nepertraukiamas paslaugos teikimas. Susitarimas su privačiu partneriu dėl paslaugos gali būti nutrauktas, jei šis pažeis sutarties sąlygas. Todėl sutartis turi numatyti priemones, apsaugančias viešąjį interesą sutarties nutraukimo atveju.
4. Saugumą: partnerio atrankai pasirinktas viešojo pirkimo būdas turi būti apsaugotas nuo korupcijos, nusikalstamos veikos ir blogos paslaugos kokybės.

Todėl pirmiausia turi būti įvertintas partnerystės poveikis viešajam interesui, arba visuomenei, ir tiesioginiams paslaugos gavėjams. Be to, turi būti identifikuotos visos kitos grupės, kurių interesams įtaką gali daryti VPSP projektas. Tai kitos viešojo sektoriaus institucijos, viešojo sektoriaus institucijų, dalyvaujančių teikiant paslaugą, kuri bus perduodama privačiam partneriui, darbuotojai, nevyriausybinės organizacijos, verslo ir profesinės organizacijos, privatūs investuotojai ir finansinės institucijos, spaudos atstovai. Kiekvienos grupės potencialus interesas turi būti aprašytas, pateikta informacija apie vykusias konsultacijas su nurodytomis grupėmis ir planuojamų konsultacijų bei svarstymų planas.

10 LENTELĖ
VIEŠOJO INTERESO
UŽTIKRINIMO TESTO PAVYZDYS

Viešojo intereso elementas	Standartas	Įvertinimas
Efektivumas: Ar projektas efektyviai atstovauja viešojo sektoriaus interesams?	Apibrėžti viešojo sektoriaus paslaugų teikimo reikalavimus: - reikalavimai, nustatyti kituose panašiuose projektuose; - minimalūs kiekybiniai ir kokybiniai standartai, atitinkantys kiekvieną reikalavimą (pagrįsti paslaugos teikimo politikos dokumentų arba teisės aktų nuostatomis).	- Kokius reikalavimus patenkins projektas? - Kaip efektyviai įgyvendinami reikalavimai? Kokie įgyvendinimo mechanizmai taikomi? Ar reikalavimai įgyvendinami visiškai ar iš dalies? - Kokių reikalavimų neatitinka projektas? Kokios šio neatitikimo pasekmės? Kaip galima tai ištaisyti?
Skaidrumas ir atskaitomybė Ar partnerystės sutarties nuostatai užtikrina, kad: - visuomenė bus efektyviai informuojama apie viešojo ir privataus partnerių įsipareigojimus? - veikla gali būti prižiūrima audito ir kontrolės institucijų?	Apibrėžti: - viešojo sektoriaus politiką informacijos atskleidimo ir skaidrumo klausimais viešojo pirkimo vykdymo, derybų ir sutarties vykdymo metu; - teisės aktų reikalavimus dėl informacijos atskleidimo ir atitinkamų viešojo sektoriaus įsipareigojimų; - jei politikos ir teisės aktų nėra, apibrėžti kituose panašiuose projektuose taikomą praktiką; - audito ir kontrolės institucijų teises tikrinti abiejų partnerių įsipareigojimus; - audito ir kontrolės institucijų vaidmenį ir veiklos reikalavimus.	- Kokie politikos ar teisės aktų reikalavimai dėl skaidrumo ir informacijos atskleidimo yra įgyvendinti? - Kaip įgyvendintas kiekvienas reikalavimas? Kokie įgyvendinimo mechanizmai taikomi? Ar reikalavimai įgyvendinami visiškai ar iš dalies? - Kokie reikalavimai iš dalies ar visai nebus įgyvendinti ir kokios bus pasekmės? Kaip tai galima ištaisyti / išspręsti?
Poveikis žmonėms ir jų grupėms - Ar visos grupės, kurioms projekto įgyvendinimas turės poveikį, turėjo galimybę dalyvauti planuojant projektą? - Ar jų teisės apsaugotos nustatant sąžiningas skundų nagrinėjimo procedūras ir kitus konfliktų sprendimo mechanizmus?	Apibrėžti: - individas ir grupes, kurioms projekto įgyvendinimas turės poveikį; - būdus, kaip projektas paveiks konkrečius individus / grupes. Atlikti: - tinkamą viešųjų konsultacijų procesą; - tinkamą poveikio aplinkai analizę; - socialinio ir regioninio poveikio analizę. Apibrėžti paveiktų individų / grupių atitinkamas teises: - nustatytas teisės aktuose; - nustatytas viešojo sektoriaus politikos dokumentuose; - panašiuose projektuose taikytus minimalius reikalavimus.	- Kurie iš identifikuotų individų / grupių buvo įtraukti į projekto svarstymą planavimo metu? Koks buvo jų dalyvavimo būdas? Ar jis atitiko nustatytus reikalavimus? - Kaip sutartis apsaugo identifikuotų individų / grupių teises ir kokius konfliktų sprendimo / skundų nagrinėjimo būdus ir mechanizmus ji numato? - Kokie reikalavimai iš dalies ar visai nebus įgyvendinti ir kokios bus pasekmės? Kaip tai galima ištaisyti / išspręsti?

Viešojo intereso elementas	Standartas	Įvertinimas
Lygios galimybės Ar visos tikslinės grupės gali vienodai naudotis kuriama infrastruktūra ar teikiamomis paslaugomis?	Apibrėžti: • problemines grupes, kurios naudosis infrastruktūra ar paslaugomis; • koku būdu jos naudosis (jei buvo vykdomos konsultacijos, pateikti nuorodas ir rezultatus). Apibrėžti specifines grupių teises: • nustatytos teisės aktuose; • nustatytos viešojo sektoriaus politikos dokumentuose; • minimalūs reikalavimai panašiuose projektuose.	• Kurios naudojimosi infrastruktūra teisės, numatytos politiniuose arba teisės dokumentuose, yra užtikrinamos? • Kaip – visiškai ar iš dalies – užtikrinama kiekviena teisė, kokie užtikrinimo mechanizmai taikomi? • Kokios teisės iš dalies ar visai nebus užtikrintos ir kokios bus pasekmės? Kaip tai galima ištaisyti / išspręsti?
Viešasis prieinamumas Kokiais būdais užtikrinamas nuolatinis viešasis infrastruktūros prieinamumas?	• Apibrėžti prieinamumo reikalavimus, kada viešasis prieinamumas turi būti užtikrintas, kada reikalaujamas visiškai, kada – dalinis prieinamumas (ir prie kurių dalių). • Kokie yra politinių ar teisinių dokumentų prieinamumo reikalavimai?	• Kurie iš nustatytų prieinamumo reikalavimų bus patenkinami (tie, kurie nustatyti politikos ar teisės dokumentuose, arba specialiai nustatyti šiam projektui)? • Kaip įgyvendinamas kiekvienas reikalavimas? Ar jis įgyvendinamas visiškai ar iš dalies? Kokie įgyvendinimo mechanizmai taikomi? • Kokie reikalavimai iš dalies ar visai nebus įgyvendinti ir kokios bus pasekmės? Kaip tai galima ištaisyti / išspręsti?
Vartotojų teisės Ar paslaugos gavėjų teisės yra apsaugotos? Ypač tų gavėjų, kuriais papildomai rūpinasi valdžios sektorius ir kurie yra labiausiai pažeidžiami?	Apibrėžti: • paslaugų gavėjus, kuriais rūpintis valdžios sektorius turi ypatingus įsipareigojimus (nustatytus politikos ir teisės dokumentuose arba tiesiog bendrai priimtinius), ir tuos, kurie yra ypač pažeidžiami (jei buvo vykdomos konsultacijos, pateikti nuorodas ir rezultatus); • ar šių gavėjų teisės ir poreikiai dėl paslaugos teikimo ir papildomos apsaugos reikalavimai nustatyti teisės ir politikos dokumentuose? • kaip tokių gavėjų teisės buvo apsaugomos panašiuose projektuose.	• Kurie specialūs poreikiai ir teisės užtikrinami? • Kaip patenkinamas kiekvienas specialus poreikis / užtikrinama teisė? Visiškai ar iš dalies? • Kokie poreikiai / teisės iš dalies ar visai nebus įgyvendinti ir kokios bus pasekmės? Kaip tai galima ištaisyti / išspręsti?

Viešojo intereso elementas	Standartas	Įvertinimas
Saugumas Ar projekte užtikrinama visuomenės sveikata ir saugumas?	Apibrėžti visus sveikatos ir saugumo standartus, kuriuos turi atitikti projektas: - nustatytus teisės aktuose; - nustatytus viešojo sektoriaus politikos arba atskaitomybės visuomenei dokumentuose.	- Kurie sveikatos ir saugumo standartai patenkunami? - Kaip įgyvendinamas kiekvienas standartas? Koks mechanizmas taikomas užtikrinti visuomenės sveikatos ir saugumo standartų atitikimą? Ar standartai įgyvendinami visiškai ar iš dalies? - Kokie sveikatos ir saugumo standartai iš dalies ar visai nebus įgyvendinti ir kokios bus pasekmės? Kaip tai galima ištaisyti / išspręsti?
Privatumas Ar projekte pakankamai apsaugotos vartotojų privatumo teisės?	Apibrėžti vartotojų teises į privatumą, kurias turi atitikti projektas: - nustatytas teisės aktuose; - nustatytas viešojo sektoriaus politikos arba atskaitomybės visuomenei dokumentuose.	- Kurios teisės, numatytos politikos dokumentuose arba teisės aktuose, yra užtikrinamos? - Kaip – visiškai ar iš dalies – užtikrinama kiekviena teisė? Kurie užtikrinimo mechanizmai taikomi? Kaip užtikrinama viešojo sektoriaus atskaitomybė? - Kokios teisės iš dalies ar visai nebus užtikrintos ir kokios bus pasekmės? Kaip tai galima ištaisyti / išspręsti?

Šaltinis: *Partnerships Victoria website*.

Bendravimas su privataus sektoriaus atstovais

Pradėti bendrauti su galimais partneriais ir investuotojais būtina iki partnerio atrankos paskelbimo pradžios ir pirkimo dokumentacijos paskelbimo. Toks bendravimas bus naudingas abiem pusėms: viešojo sektoriaus atstovai galės aiškiau suformuluoti savo reikalavimus ir patikrinti rinkos interesus, o privataus sektoriaus atstovai greičiau supras viešojo sektoriaus ketinimus bei tikslus ir padės jam aiškiau apibrėžti keliamus reikalavimus.

Rekomenduojama su privačių partnerių rinka organizuoti projekto pristatymus ir diskusijas, kuriose būtų svarstomi šie klausimai:

- projekto apimtis, reikalinga infrastruktūra, paslaugų apimtis ir kokybė;
- projekto terminai, jų griežtumas ir galimybė juos keisti;
- projekto / paslaugos specifiniai reikalavimai, teikimo ypatumai;
- rinkos pajėgumas ir interesas, intereso skatinimo galimybės.

Toks bendravimas negali būti laikomas įpareigojimu nei viešajam, nei privačiam partneriui. Priėjimas prie informacijos ir dalyvavimo galimybės turi būti užtikrinti visiems besidomintiems partneriams. Tinkamai organizavus bendravimą ir įvertinus interesus būtų sutaupoma nemažai abiejų pusių pastangų ir laiko vėlesniuose etapuose.

Šios diskusijos ir bendravimas laikomi pirminiu rinkos intereso testu, padedančiu nustatyti, ar yra svarbių sprendinių klausimų ir veiksmų iki pirkimų procedūrų pradžios. Toks testas turi:

- atitikti ES viešojo pirkimų teises normas;
- būti atliekamas pakankamai anksti, kad būtų galima tinkamai reaguoti į rinką;
- užtikrinti, kad rinkai teikiama tik objektyvi ir teisinga informacija, nes tai būtų pirmasis bandymas pristatyti projektą privačių partnerių rinkai;
- garantuoti, kad viešasis sektorius užduoda tikslus ir taiklius klausimus, nes tai turės įtakos atsakymų kokybei ir išsamumui;
- būti dokumentuojamas, kad būtų fiksuojama pateikiama ir gaunama informacija.

Išankstinį rinkos testavimą taikančių šalių patirtis rodo, kad partneriai labai geranoriškai dalyvauja tokiose diskusijose ir teikia išties naudingus bei aktualius pasiūlymus. Tokie pasiūlymai turi būti atidžiai įvertinami, kad būtų užtikrinama privataus sektoriaus

motyvacija ir intereso paisymas.

50 www.4ps.gov.uk 4ps Case Study The Stoke Bentilee Joint Service Centre (January 2002) 20\10421937.11\1198 82.

2.2.6.3. REZULTATŲ IR PARTNERYSTĖS SUTARTIES OBJEKTO APIBRĖŽTUMAS IR AIŠKUMAS

Išsamus ir tikslus rezultatams keliamų projekto reikalavimų apibrėžimas yra vienas iš esminių VPSP sėkmės veiksnių ir projekto valdymo kokybę lemiančių elementų.

Partnerystės galimybių studijos rengimo etape nustatoma, ar perduodama paslauga, jos kokybei bei apimčiai taikomi reikalavimai yra gerai apibrėžti ir / ar gali būti gerai apibrėžti. Taip pat ar yra nekintamieji rezultatų elementai, kurie turi būti išlaikyti nepriklausomai nuo paslaugų teikimo būdo (apribojimai, privalomosios nuostatos, patvirtinti standartai), ir kintamieji elementai, kurie gali būti taikomi formuojant konkretaus projekto sąlygas ir dėl kurių partneriai gali derėtis. Vertinant projekto įgyvendinimo kaštus, rengiant viešojo sektoriaus palyginimo modelį, apskaičiuojant partnerystės mokestį ir nustatant viešojo sektoriaus finansinį pajėgumą priimti ilgalaikius įsipareigojimus dėl šio mokesčio mokėjimo taikomi standartai, apimtis ir kokybė, kuriuos privalo atitikti teikiama paslauga. Reikalavimai rezultatams turi būti aiškūs ne tik projekto pradžioje, bet ir gerai prognozuojami visą partnerystės sutarties sudarymo laikotarpį. Arba turi būti numatytas būdas, kaip šių reikalavimų pokyčiai valdomi vykdant sutartį.

Partnerio atrankos etape reikalavimai rezultatams yra sąlygų, keliamų pasiūlymų teikėjų kvalifikacijai, pagrindas. Vadovaujantis reikalaujamais rezultatais turi būti formuluojamos pasiūlymų teikimo sąlygos bei pasiūlymų vertinimo kriterijai. Reikalavimų apibrėžtumas ir konkretumas – būtina prielaida teikėjams tinkamai ir tiksliai įvertinti savo pajėgumą teikti norimą paslaugą ir apskaičiuoti savo su paslaugos teikimu susijusias išlaidas bei galimą dalyvavimo VPSP naudą. Partneriai turi iš anksto žinoti, kurie reikalavimai yra nekintami (pvz., nustatyti teisės aktų, aplinkosaugos normų ar kt.) ir kurie siejami tik su vienu projektu, todėl dėl jų galima derėtis. Svarbiausia, kad nebūtų keičiami esminiai reikalavimai, kurie galėjo lemti partnerių apsisprendimą dalyvauti konkurse ir rengti pasiūlymą ar dėl kurių buvo apribotas teikėjų skaičius. Reikalavimai rezultatams taip pat yra pagrindas nustatyti mokėjimo mechanizmą ir numatyti finansines sankcijas už nustatytų reikalavimų neatitinkančią paslaugą. Susitarimas dėl rezultatų bus užfiksuotas partnerystės sutartyje, ir jis bus atidžiai kontroliuojamas abiejų sutarties šalių.

Įgyvendinant partnerystės sutartį reikalavimai rezultatams yra kontrolės ir stebėsenos bei atsiskaitymo už veiklą pagrindas. Kaip įgyvendinami šie reikalavimai, stebės ne tik viešasis partneris, bet ir kredito institucija, finansuojanti investicijų etapo išlaidas. Nes tik tuo atveju, kai partnerio veikla atitinka keliamus reikalavimus, bus užtikrinti viešojo sektoriaus mokėjimai, o paskola grąžinta laiku.

Svarbu turėti omenyje, kad VPSP sutartys yra paslaugų teikimo sutartys, todėl ir reikalavimai turi būti formuluojami **teikiamai paslaugai**. O reikalavimai kuriamam turtui turi būti apibrėžiami tik tiek, kiek tai aktualu paslaugos teikimo apimčiai, kokybei ir galutinei turto būklei tuo momentu, kai pasibaigus VPSP sutarties terminui jis bus grąžinamas viešajam sektoriui.

11 LENTELĖ REIKALAVIMŲ REZULTATAMS SPECIFIKAVIMO PAVYZDYS

Geležinkelio VPSP rezultatų specifikacijos pavyzdys

Paslaugos prieinamumas	Stotys, jų vieta, atidarymo valandos, keleivių srauto pralaidumas.
Traukiniai	Kelionės laikas, dažnumas, talpa.
Sistema	Patikimumas, saugumas, minimalus funkcionavimo režimas.
Keliavimo sąlygos	Stotelių kokybė, sėdimų / stovimų vietų santykis, keltuvai ir liftai, keleivių informavimas, mokesčių surinkimas.
Pajėgumas	Sistemos architektūra, sąveika su išorinėmis sistemomis.
Perėmimo sąlygos	Turto ir paslaugos perdavimo sąlygos, instrukcijų ir įrašų saugojimas.

2.3. VPSP PROJEKTO PATEIKIMAS SPRENDIMĄ PRIIMANČIOMS INSTITUCIJOMS

VPSP projektų galimybių studijos vertinamos ir sprendimai dėl VPSP būdo pranašumo priimami vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. Nutarimu Nr. 1480 „Dėl viešojo ir privataus sektorių partnerystės“ patvirtintomis taisyklėmis.

VPSP projektų galimybių studijas nagrinėja Finansų ministerija, ji įvertina:

- rizikos paskirstymo tarp partnerystės projekto šalių priimtinumą ir tinkamumą, galimą jos įtaką valstybės finansiniams rodikliams;
- partnerystės projekto įgyvendinimo finansines galimybes (galimybė atlikti mokėjimus privačiam subjektui).

Projekto poveikio viešiesiems finansams įvertinimas

Nuo partnerystės formos ir rizikos pasidalijimo tarp partnerių priklauso, ar projektas bus apskaitomas valdžios institucijos balanse (atitinkamai ir viešojo sektoriaus balanse bei biudžete), ar už jo ribų. Įtraukimas į viešojo sektoriaus balansą reiškia, kad investicijoms įgyvendinti imamos paskolos darys įtaką viešojo sektoriaus skolos rodikliams. Todėl jei apribotas viešojo sektoriaus skolinimasis, partnerystės projektuose turi būti siekiama rizikos pasidalijimo, nes tokiu atveju bus galima apskaityti turtą už viešojo sektoriaus balanso ribų.

Koncesijų atveju, Europos Sąjungos statistikos tarnybos nuomone, jei daugiau kaip 50 % projekto išlaidų padengiama iš paslaugos gavėjų pajamų, projektas neturi būti apskaitomas valdžios institucijos balanse. Valdžios ir privataus sektorių partnerystės atveju klausimas yra sudėtingesnis. VPSP sutartis yra panašios į lizingo sutartis – valdžios institucija moka už naudojimąsi turtu, išmokėdama skirtingas jo vertės dalis per sutarties laikotarpį. Vertinant turto įtraukimo į balansą klausimą, svarstoma, kokios apimties rizika perduodama lizingo gavėjui, pavyzdžiui, kai:

- lizingo mokėjimų GDV padengia 90 % ir daugiau turto vertės;
- lizingo periodas sudaro apie 75 % turto ekonominio naudingumo periodo;
- turto ekonominė nuosavybė priklauso lizingo gavėjui, ir jis prisiima pagrindinę riziką (vadinamasis finansinis lizingas).

Dauguma PFI modulių nenumato likutinės turto vertės sutarties pabaigoje – mokėjimai už turto sukūrimą yra kasmečio partnerystės mokesčio dalis, kuri įtraukiama į balansą, kaip ir finansinio lizingo įmokos.

Europos Sąjungos statistikos tarnybos nuomone, jei 2 iš 3 didžiausių projekto rizikų (statybos, paslaugos prieinamumo arba paklausos) perduodama privačiam partneriui, kuriamas objektas neturi būti įtraukiamas į viešojo sektoriaus balansą.

Partnerystės projekto finansinių galimybių įvertinimas

Finansų ministerijos nuomonė yra įpareigojama valstybės institucijų projektams ir rekomendacinė savivaldybių projektams.

Sprendimus dėl VPSP būdo tinkamumo ir galimybių priimti ilgalaikius finansinius įsipareigojimus priima:

- valstybės institucijų projektų atveju – Lietuvos Respublikos Vyriausybė (jei projekto vertė didesnė kaip 200 mln. litų – Lietuvos Respublikos Seimas Lietuvos Respublikos Vyriausybės teikimu);
- savivaldybių institucijų projektų atveju – savivaldybių tarybos.

Gavus LR Vyriausybės (LR Seimo, savivaldybės tarybos) pritarimą siūlomam partnerystės projektui, gali būti pradėtas viešasis pirkimas. Atrinktas partnerio pasiūlymas ir galutis partnerystės sutarties projektas turi būti pakartotinai pateikti sprendimus priimančioms institucijoms įsitikinti, kad išlaikytos patvirtintos finansinės sąlygos.

2.4. PARTNERIO ATRANKA VPSP PROJEKTUOSE

2.4.1. PASIRUOŠIMAS PIRKIMUI

Iš dalies pasirengimo viešajam pirkimui darbas atliktas rengiant VPSP projekto galimybių studiją (toliau – PGS) ir partnerystės projektą, kai buvo apibrėžiamos turto ir paslaugos perdavimo sąlygos, paslaugos techninė specifikacija ir standartai, mokėjimo struktūra. Pirkimo organizavimo etape reikia:

- išanalizuoti PGS duomenis ir juos įvertinti;
- suformuoti pirkimo komandą;
- pasirinkti pirkimo būdą;
- ištirti rinką.

PGS analizė ir įvertinimas. PGS rezultatai yra pirkimo vykdymo strategijos ir plano sudarymo pagrindas. Jei PGS buvo identifikuotas ir pasiūlytas pirkimo būdas, pirkimo organizavimo etape apsisprendžiama dėl jo taikymo aktualumo. Jei PGS nebuvo pasiūlyti pirkimo būdai / taikytinos procedūros, būtina atsakyti į šiuos klausimus:

- kiek pirkimų bus vykdoma įgyvendinant projektą;
- koku būdu bus vykdomi pirkimai.

Kuo stipresnė PGS sąsaja su pirkimo procesu, tuo didesnė tikimybė, kad bus pasiekta didžiausia partnerystės nauda. Esminiai PGS rezultatai tinkamam pirkimui užtikrinti yra:

- išsamus projekto tikslų, rezultatų ir apimties apibrėžimas;
- aiškiai apibrėžtos finansinės galimybės įgyvendinti projektą (viso projekto kaštai ir metinių mokėjimų sumos);
- viešojo sektoriaus sutaupymai ir dėl partnerystės gaunama nauda, ne tik jos absoliuti reikšmė, bet ir prielaidos bei ją lemiantys veiksniai;
- pirkimo planas, tinkamo būdo pasirinkimas, pirkimo terminai ir strategija;
- projekto komanda, kuri turi sujungti visą techninę ir analitinę kompetenciją bei įgūdžius;
- rezultatų specifikavimas, jų sąsajos su finansinėmis galimybėmis;
- partnerystės projekto tipas ir projekto dalyviai, finansinis modelis ir potencialūs finansavimo šaltiniai;
- mokėjimų struktūra ir mokėtojai;
- teisinės galimybės ir apribojimai dėl esamų bei kuriamų objektų, žemės, aplinkos, paveldo ir kiti;
- rizikų pasidalijimas, jos kaštai ir šaltiniai, jautrumo analizės rezultatai.

Pirkimo komandos formavimas. Pirkimo komandos sudėtis nustatoma atsižvelgiant į kiekvieno VPSP projekto paskirtį ir įgyvendinimo specifiką. Pirkimo komandą gali sudaryti tiek viešojo subjekto darbuotojai, tiek specifinių žinių ir gebėjimų turintys išorės ekspertai.

Pirkimo būdo parinkimas. Valdžios ir privataus subjektų partnerystės (toliau – VŽPP) atveju galimi 5 pirkimo būdai, reglamentuojami Viešųjų pirkimų įstatymo:

1. Atviras konkursas.
2. Ribotas konkursas.
3. Konkurencinis dialogas.
4. Skelbiamos derybos.
5. Neskelbiamos derybos.

Atsižvelgiant į VPSP specifiką dažnai nėra galimybės tiksliai ir detalai suformuluoti pirkimo objekto techninių reikalavimų, kurie tenkintų viešojo subjekto poreikius ir tikslus, ar apibrėžti pirkimo objekto teisinio statuso ar jo finansinės sandaros. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad VPSP sutartys yra ilgalaikės (iki 25 metų) ir kompleksinės (perkami darbai, paslaugos, įranga) – dažniausiai rekomenduojama taikyti skelbiamų derybų arba konkurencinio dialogo pirkimo būdą.

Koncesijos atveju
galimi du pirkimo būdai:

1. Atviro viešo konkurso būdas.
2. Koncesijos suteikimas be konkurso.

Dažniausiai taikomas atviro viešo konkurso būdas. Pirkimas pagal Koncesijos įstatymą be konkurso taikytinas tik išimtiniais atvejais, numatytais Koncesijų įstatymo III skyriaus trečiajame skirsnyje.

Rinkos tyrimas. Būtina parengti pirkimo sąlygas, atitinkančias realią rinkos situaciją,

rinkos dalyvių patirtį, lūkesčius, bet kartu užtikrinančias viešojo subjekto keliamų tikslų įgyvendinimą. Tokie rinkoje kaip VPSP, kur pirkimo vertės yra didelės, tikrai neverta tikėtis, kad privatus subjektas nuspręs dalyvauti VPSP, jei jis bus itin rizikingas, neapibrėžtas, neskaidrus, todėl naudinga užtikrinti tinkamą komunikavimą ir abipusį ryšį su potencialiais pirkimo dalyviais. Su rinkos situacija ir gebėjimais gerai susipažinęs viešojo sektoriaus partneris gali iš karto organizuoti pirkimą.

VPSP projektų viešojo pirkimo procesas yra ilgas ir sudėtingas. Pirkimo pradžioje dažnai nebūna konkrečiai apibrėžti techniniai reikalavimai ir finansinės sąlygos, todėl visuomet yra rizika, kad pirkimo eigoje pradinė projekto rengėjų vizija keisis pagal partnerių pasiūlymus, taip pat ir projekto sąlygos bei kainos. Todėl pirkimą organizuojanti institucija turi įvertinti visus projektui aktualius kritinius klausimus ir pasirengti valdyti procesą taip, kad būtų išlaikyta didžiausia nauda ir optimaliai paskirstyta rizika, nebūtų iškreipta konkurencija, pažeistos konkurso dalyvių teisės. Kai kurie kritiniai pirkimo planavimo metu sprendžiami klausimai:

- **Ar turi būti skelbiama informacija apie viešojo sektoriaus finansines galimybes?** Tokios informacijos paskelbimas turi teigiamų ir neigiamų pasekmių. Viena vertus, jis sumažina nepriimtinių pasiūlymų ir viešojo sektoriaus lūkesčių bei reikalavimų nesuvokimo riziką. Kita vertus, sumažina konkurenciją dėl pasiūlymo kainos.
- **Kiek laiko turi būti skirta pasiūlymams parengti?** Laiko turi būti pakankamai, kad pasiūlymų teikėjai įvertintų reikalingas lėšas, kompetenciją ir apsispręstų, ar gali prisiimti įsipareigojimus.
- **Kaip per pirkimo procesą išlaikyti ir užtikrinti didžiausią naudą ir optimalų rizikos paskirstymą?** Visas procesas, vertinimo kriterijai ir pasiūlymų teikimo reikalavimai turi sudaryti sąlygas partneriams siūlyti, o viešajam sektoriui vertinti šiuos aspektus.
- **Ar žemės sklypo teisinis statusas, nuosavybė, geotechninės sąlygos, užterštumas, gamtosaugos reikalavimai yra aiškūs ir apibrėžti?** Žemė paprastai suteikiama ir išlieka kaip viešojo partnerio nuosavybė. Partneriams būtina žinoti visas žemės panaudojimo galimybes ir apribojimus.
- **Ar laikomasi konkurencijos teisės?** Rengiant PGS viešasis sektorius turėjo įvertinti potencialą konkurencijos pažeidimo riziką (vertikalius ar horizontalius susitarimus, susiliejumus, įsigijimus, piktnaudžiavimus dominuojama padėtimi) ir pirkimo metu stebėti, kad konkurencija nebūtų pažeista. Esant reikalui jis turi kreiptis į Konkurencijos tarybą dėl teisėtumo išvados.
- **Ar bus kompensuojami nelaimėjusių tiekėjų pasiūlymų rengimo sąnaudos?** Paprastai tokios sąnaudos nekompensuojamos arba kompensuojama jų dalis, dažniausiai tais atvejais, kai pirkimas nutraukiamas ne dėl tiekėjų kaltės.
- **Ar turimi duomenys apie planuojamą perduoti valdyti ir naudoti turtą yra išsamūs?** Paprastai esamas turtas ir jo būklė yra atskira rizikos kategorija, ir pasiūlymų teikėjai nesutiks prisiimti veiklos ir prieinamumo rizikos, kol nežinos visos išsamios informacijos apie norimą perduoti turtą.

Klausimai, į kuriuos turi būti atsakyta prieš skelbiant kvietimą teikti pasiūlymus

Prieš paskelbiant kvietimą teikti pasiūlymus viešasis sektorius turi atsakyti mažiausiai į visus šiuos klausimus.

- Ar visi privačiam partneriui taikomi reikalavimai ir VPSP projekto apimtis yra aiškūs ir apibrėžti?
- Ar gauti visi reikalingi planavimo / aplinkosaugos leidimai?
- Ar išspręsti visi žemės ir kito turto valdymo, naudojimo, disponavimo juo ir perdavimo privačiam partneriui klausimai?
- Ar viešasis sektorius (konkreči VPSP projektą inicijuojanti institucija) turi teisę sudaryti partnerystės sutartį ir prisiimti ilgalaikius įsipareigojimus?

- Ar įrodyta, kad įgyvendinant projektą VPSP būdu bus pasiekta didesnė vertė už pinigus?
- Ar apskaičiuotos ir patvirtintos finansinės viešojo sektoriaus galimybės mokėti nustatyto dydžio mokestį (jeigu toks planuojamas mokėti)? Ar planuojami taikyti paslaugos pardavimo tarifai priimtini paslaugos vartotojams?
- VŽPP atveju, kai paslauga bus finansuojama iš partnerystės mokesčio, ar yra gautas būtinas Lietuvos Respublikos Seimo / Lietuvos Respublikos Vyriausybės / savivaldybės tarybos patvirtinimas dėl prisiimamų įsipareigojimų?
- Ar atliktas rinkos tyrimas?
- Ar įvertinta projekto rizika ir jos galimas padalijimas tarp VPSP projekto partnerių?
- Ar parengta pirkimų dokumentacija: informacija apie projektą, reikalavimai pasiūlymų teikėjams, pasiūlymų vertinimo kriterijai, sutarties projektas, mokėjimų struktūra?

Prieš pirkimo vykdymą viešasis sektorius turi peržiūrėti ar sudaryta pirkimo komanda turi visas būtinas kompetencijas, reikalingas pasiruošti vykdyti pirkimo procedūras. Pirkimo komanda, atsižvelgdama į teisės aktų reikalavimus bei PGS nuostatas, turi parengti pirkimo dokumentus, įskaitant techninę specifikaciją, nustatyti kvalifikacinius reikalavimus bei pasiūlymų vertinimo kriterijus.

Pirkimo dokumentų rengimas yra ilgiausia pasiruošimo pirkimui etapo dalis, reikalaujanti darnaus komandinio darbo. Pirkimo dokumentų paketas yra dokumentų rinkinys, kuriame susisteminami iki šiol vykusių VPSP projekto etapų rezultatai: finansinės, teisinės, techninės prielaidos, išvados, apibendrinimai ir pan.

Pirkimo dokumentai rengiami taip, kad jas perskaitęs gerai informuotas, patyręs potencialus rinkos dalyvis:

- suprastų technines VPSP projekto rizikas ir įvertintų sąnaudas;
- įvertintų VPSP projekto ekonomines ir finansines rizikas;
- suprastų pasiūlymų rengimo ir pateikimo procedūras ir pasiūlymų vertinimo kriterijus.

Pirkimo dokumentai turi būti parengti visapusiškai įgyvendinant lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principus. Rengiant pirkimo dokumentus rekomenduojama naudoti Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymu patvirtintus tipinius pirkimo dokumentų bei partnerystės sutarčių dokumentus. Taip pat būtina atsižvelgti į esamą rinkos dalyvių patirtį, rinkoje prieinamus duomenų ir informacijos šaltinius, panašių ar susijusių įvykusių VPSP projektų medžiagą.

Sudėtinė pirkimo dokumentų dalis – techninė specifikacija. Techninės specifikacijos rengimo tikslas – suteikti privačiam subjektui informacijos ir žinių, reikalin-

gų įvertinti VPSP projekto įgyvendinimo rizikas, savo pajėgumą įgyvendinti atitinkamą VPSP projektą bei įkainoti pirkimo objektą. Rengiant techninę specifikaciją apibrėžiama įgyvendinamo VPSP projekto apimtis, privačiam subjektui išsamiai pristatoma planuojama perduoti veikla, apibūdinamas naujai sukurtinas ir/ar privačiam subjektui perduotinas valdyti ir naudoti turtas (naujai kuriamo turto techninės sąlygos, perduodamo valdyti ir naudoti turto pavadinimas, turto teisinis statusas, turto perdavimo valdyti ir naudoti būdas ir kt.).

Techninės specifikacijos turinys paprastai suformuojamas dar PGS rengimo metu, kadangi viešajam sektoriui išsamus pirkimo objekto apibūdinimas (paslaugų kokybės standartai, turinys ir kt.) yra svarbus prognozuoti kainą.

Rengiant pirkimo dokumentus svarbu tinkamai nustatyti kvalifikacinius reikalavimus/kvalifikacinės atrankos kriterijų teikėjus/išankstinės atrankos kriterijų konkurso dalyviams. Teisės aktuose nustatyta viešojo sektoriaus prievolė prievolė išsiaiškinti, ar potencialus privatus subjektas yra kompetentingas, patikimas ir pajėgus įvykdyti partnerystės sutarties sąlygas.

Viešasis subjektas turi teisę pirkimo dokumentuose nustatyti minimalius kandidatų ar dalyvių kvalifikacijos (teisės verstis atitinkama veikla, finansinio, ekonominio ir techninio pajėgumo) reikalavimus ir pareikalauti, kad kandidatai ar dalyviai pateiktų pirkimo dokumentuose nurodytą informaciją bei kvalifikaciją patvirtinančius dokumentus.

Reikalavimų formulavimas tiesiogiai priklauso nuo VPSP projekto specifikos. Sudarant kvalifikacinių reikalavimų sąrašą būtina siekti, kad kvalifikacija padėtų privačiam subjektui kokybiškai atlikti darbus bei teikti paslaugas, suplanuotas VPSP projekte, orientuojantis į visą partnerystės sutarties laikotarpį ir apimtį: nuo infrastruktūros kūrimo ir/arba modernizavimo (jei taikoma) etapo iki visiško partnerystės sutarties įgyvendinimo užbaigimo.

Ir paskutinis svarbus klausimas, kurį viešasis sektorius turi išspręsti prieš pirkimo vykdymą, tai nustatyti pasiūlymų vertinimo kriterijus. Viešajam sektoriui svarbu pasirinkti ne tik kvalifikaciją turintį privatų partnerį, bet ir gauti pasiūlymą, kurį pasirinkus VPSP projekto įgyvendinimas būtų mažiausiai rizikingas ir ekonomiškai naudingiausias viešajam sektoriui. Įprastų viešųjų pirkimų atveju dažniausiai taikomas mažiausios kainos pasiūlymų vertinimo kriterijus, o VPSP atveju jis nenaudotinas dėl šių projektų kompleksiskumo ir viešajam sektoriui svarbių kokybinių vertės už pinigų vertinimo kriterijų. Pasiūlymų vertinimo kriterijai nustatomi taip, kad būtų sudarytos galimybės palyginti pasiūlymų komercines, technines bei finansines galimybes.

Ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų nustatymas yra svarbus instrumentas pagrindiniams tikslui pasiekti – sudaryti finansinę ir kokybinę prasmėmis efektyviausią VPSP sutartį. Todėl nustatant pasiūlymų vertinimo kriterijus viešasis sektorius siekia įvertinti teikėjo siūlomus techninius sprendinius, požiūrį į VPSP projekto finansinių srautų valdymą, VPSP projekto valdymo suvokimą, siūlomus socialinius aspektus, aplinkosauginius ir panašius klausimus.

2.4.2. PIRKIMO VYKDYMAS

Atsižvelgiant į VPSP projektų specifiškumą privatų partnerį rekomenduojama atrinkti skelbiamų derybų ar konkurencinio dialogo (VŽPP) arba atviro konkurso būdu (koncesija). Žemiau pateikiamos pagrindinės šių pirkimų vykdymo nuostatos.

Paprastai pirkimas vykdomas šiais etapais:

- Kvietimas privatiems subjektams pateikti paraiškas/pasiūlymus dalyvauti pirkime.
- Teikėjų kvalifikacijos patikrinimas. Atliekama kvalifikacinė atranka, jeigu pirkimo dokumentuose tokia numatyta.
- Kvietimas teikėjams pateikti pasiūlymus, derybų (dialogo) vykdymas su kiekvienu teikėju atskirai, siekiant geriausio rezultato pagal pirkimo dokumentuose keliamus reikalavimus.
- Galutinio pasiūlymo pateikimas (tik konkurencinio dialogo atveju).
- Geriausio pasiūlymo nustatymas vadovaujantis pirkimo dokumentuose nustatyta pasiūlymų vertinimo tvarka ir kriterijais, derybų rezultatais, užfiksuotais pasiūlymuose ir derybų protokoluose (skelbiamų derybų ir atviro konkurso atvejais).
- Partnerystės sutarties pasirašymas.

Pasirinkus konkurencinio dialogo pirkimo būdą pažymėtina, kad yra galimi du dialogo vykdymo metodai: konsultacinis dialogas ir tiriamasis dialogas.

Konsultacinis dialogas – tai toks būdas, kai viešasis sektorius, vadovaudamasis savo parengtu projektu, teikėjų klausia, kaip ir kokiomis priemonėmis jis galėtų būti įvykdytas. Šiuo atveju viešasis sektorius reikalauja iš teikėjų tokiu būdu ne pateikti savo sugalvotus projektus, o pateikti alternatyvius sprendimus, koku būdu jau sugalvota viešojo sektoriaus priemonė (projektas) bus įgyvendinti.

Tiriamąjo dialogo metu vadovaujasi teikėjų parengtais pasiūlymais. Dialogas prasideda viešajam sektoriui apibūdžiant savo tikslus bei norimus pasiekti rezultatus nepateikiant konkrečių detalių. Tokiu būdu teikėjai pirmiausia pateikia bendrus pasiūlymus, šie vėliau tikslinami, tobulinami tol, kol bus pasiektas tinkamiausias variantas.

Pasirinkus atvirą konkursą (koncesijos atveju), jei VPSP projektas yra labai sudėtingas arba svarbus valstybei ar atitinkamai savivaldybei, taip pat ir kitais atvejais, viešasis sektorius pirkimo dokumentuose gali nustatyti, kad teikėjas pirmiausia privalo pateikti preliminarinius neįpareigojančius pasiūlymus ir tik po to – išsamius

įpareigojamus pasiūlymus.

Vienas iš paskutinių etapų vykdant pirkimą yra partnerystės sutarties pasirašymas. Siekdamas galutinai suderinti partnerystės sutarties ir bet kokių papildomų su ja susijusių dokumentų nuostatas, viešasis sektorius turi teisę susitarti dėl visų sąlygų ir imtis visų reikalingų veiksmų, nors ir tiesiogiai nenumatytų pirkimo dokumentuose, tačiau su visais teikėjais, kurie dalyvauja pirkime, jis turi elgtis sąžiningai ir jų nediskriminuoti.

2.5. PAKARTOTINIS VPSP PROJEKTO TEIKIMAS SPRENDIMUS PRIIMANČIOMS INSTITUCIJOMS

Baigus vertinti pasiūlymus ir atrinkus geriausią, VPSP projektą inicijuojanti institucija turi pateikti partnerystės sutarties projektą sprendimą priimančioms institucijoms:

- centrinės valdžios institucijos – Finansų ministerijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybei;
- savivaldos institucijos – savivaldybės kontrolieriui.

Partnerystės sutarties projekte nurodytos finansinės sąlygos turėtų atitikti ankstesnio sprendimo dėl partnerystės projekto įgyvendinimo nustatytų sąlygų ir rizikos paskirstymo tarp partnerystės projekto šalių duomenis. Jei pirkimo procese sąlygos dėl objektyvių priežasčių pasikeitė, turi būti pateiktas paaiškinimas dėl pasikeitusių partnerystės projekto sąlygų kartu su patikslintu partnerystės projektu ir dokumentu, kuriame nurodomos pasikeitusios partnerystės projekto sąlygos ir šiuos pasikeitimus lėmusios priežastys.

Sutartis gali būti pasirašyta tik gavus galutinį pritarimą partnerystės projektui.

2.6. GALUTINĖ PERŽIŪRA (*DUE DILIGENCE*) IR FINANSINIS UŽDARYMAS

Valdžios institucija turi kruopščiai peržiūrėti visus susitarimus bei sutartis ir įsitikinti, kad numatyta ir aptarta viskas, ko reikia sklandžiai ir sėkmingai partnerystei. Paprastai tai atliekama prieš pat pasirašant sutartį. Privatus partneris savo ruožtu taip pat peržiūrės tuos pačius dokumentus.

Dar prieš kvalifikacinio vertinimo metu turėjo būti įsitikinta pagrindinių projekto vykdytojo subrangovų – statybų darbų vykdytojų, operatorių, paslaugų teikėjų – techniniu ir finansiniu pajėgumu. Šiame etape turi būti:

- peržiūrėti subrangos sutarčių planai ir kaštai – ar jie užtikrina būsimos veiklos įgyvendinimą;
- peržiūrėtos subrangos sutarčių sąlygos – ar jos atitinka rizikos pasidalijimo

nuostatas.

Turi būti pasiekta daug finansinių susitarimų, kad būtų suderintos partnerystės sąlygos. Šie susitarimai turi tris tikslus:

- apsaugoti pagrindinių kreditorių interesus nuo visų kitų finansavimo teikėjų interesų. Dažniausiai kreditoriai siekia, kad privataus sektoriaus rizika būtų perduodama subrangovams, o ne paliekama pagrindiniam projekto vykdytojui – paskolos gavėjui;
- nustatyti, kad privilegijuotosios paskolos grąžinimas būtų prioritetinis, palyginti su kitų investuotojų teisėmis kitų investuotojų teises;
- užtikrinti, kad pavojaus atveju kreditoriai galėtų imtis savo investicijų apsaugojimo veiksmų.

Gera parengtoje sutartyje viešojo partnerio ir paskolos teikėjo interesai sutampa – jie abu nori, kad projektas būtų sėkmingas ir pasiektų savo tikslus. Paskolos teikėjai suinteresuoti laiku pastebėti projekto problemas ir laiku imtis jų šalinimo veiksmų. Todėl viešasis partneris gali tikėtis, kad kreditorius efektyviai spręs statybos ir veiklos metu kylančias problemas, kurios keltų grėsmę veiklos rezultatams, – tai ir yra rizikos perdavimo privačiam sektoriui esmė.

2.7. PARTNERYSTĖS PROJEKTŲ ĮGYVENDINIMO PRIEŽIŪRA

2.7.1. SUTARTIES VALDYMO KOMANDA

Po galutinio susitarimo sudarymo projekto valdymo komandą pakeičia sutarties valdymo komanda. Komandos dydis ir sudėtis priklauso nuo projekto tipo ir sudėtingumo. Pageidautina, kad būtų išlaikytas kompetencijos ir žinių apie projektą tęstinumas ir kuo daugiau buvusios komandos narių tęstų savo

darbą. Nebent jų kompetencija buvo siaura, specifinė ir aktuali tik pasirengimo arba pirkimo etape. Jei visiškai tęstinumas neįmanomas, kuo daugiau būsimos sutarties valdymo komandos narių turi būti įtraukiama į galutinius sutarties derinimo etapus. Būtinai turi būti paskirtas projekto vadovas, dirbantis visą darbo laiką.

Komanda turi:

- suvokti VPSP principus;
- suprasti infrastruktūros sukūrimo / modernizavimo ir/arba projektavimo darbų esmę;
- išmanyti turto ir paslaugų valdymo principus;
- taikyti IT;
- puikiai organizuoti darbą.

2.7.2. PROJEKTŲ ĮGYVENDINIMO PRIEŽIŪROS ETAPAI

Plėtros etapo (investicinio projekto įgyvendinimo) priežiūra:

- projektavimo, statybos, eksploatavimo procedūrų ir dokumentų peržiūra užtikrinant, kad jie atitinka nustatytus reikalavimus ir teikėjo pateiktą pasiūlymą;
- sutarties vykdytojo pažangos stebėsena užtikrinant, kad reikalaujamas objektas būtų baigtas, o paslaugos teikiamos laiku;
- bendrųjų sutarties administravimo pareigų vykdymas, identifikuojant poreikio pokyčius ir įgyvendinant reikalingus;
- objekto tikrinimo ir pridavimo eksploatacijai priežiūra;
- objektų priėmimas ir tinkamumo naudoti patvirtinimas, sprendimas dėl mokėjimų vykdymo pradžios (jei buvo sąlyga pradėti teikti paslaugas);
- defektų šalinimo stebėjimas nustatytu bandomuoju ir defektų šalinimo laikotarpiu.

Paslaugų teikimo priežiūra:

- paslaugos teikimo priežiūra užtikrinant, kad ji atitinka nustatytus paslaugos teikimo standartus;
- planinio ir skubaus papildomo (*emergency*) eksploatavimo darbų, įskaitant remontą ir atnaujinimą, stebėjimas;
- sutarties vykdytojo veiklos auditas;
- paslaugos vartotojų poreikių pokyčių valdymas, įskaitant papildomos infrastruktūros plėtrą / papildomų paslaugų teikimą;
- vykdymas bendrų partnerystės sutartyje nustatytų administravimo pareigų, tokių kaip:
 - konsorciumo sudėties keitimas,

- pritarimas refinansavimo pasiūlymui,
- sutartinių įsipareigojimų nevykdymas,
- ginčų sprendimas.

Sutarties užbaigimo etapas:

- turto ir veiklos perėmimas;
- paskesnis vertinimas ir gerosios praktikos integravimas į darbo praktiką.

Sutarties valdymo procesas yra abipusis: abi šalys gali vykdyti savo įsipareigojimus ir įgyvendinti nustatytus tikslus. Būtina gero sutarties valdymo priešžiūros prielaida – geri darbo santykiai tarp partnerių visą sutarties periodą. Kita svarbi prielaida – proaktyvus valdymas ir galimų sunkumų prevencija vietoj pasekmių taisymo.

Pagrindinis VPSP sutarčių valdymo tikslas – užtikrinti paslaugos teikimą pagal sutartyje nustatytą standartą. Taip pat garantuoti, kad teikiamos paslaugos atitinka viešojo sektoriaus finansines galimybes, kad nuolat siekiama didžiausios naudos bei sutaupymų ir kad privačiam partneriui perduota rizika ir toliau valdoma privataus partnerio.

2.7.3. VIEŠOJO PARTNERIO VAIDMUO IR ATSAKOMYBĖ

Tradiciškai viešasis sektorius pats būdavo paslaugos teikėjas. Pasirašius partnerystės sutartį jau nebe viešasis sektorius yra tiesioginis paslaugos teikėjas, bet jis atsakingas, kad paslaugos būtų teikiamos. Taigi jo dalyvavimas turi būti labai gerai apsvarstytas, nes:

- pernelyg didelė viešojo partnerio intervencija gali baigtis privataus partnerio prisiimtos rizikos grąžinimu viešajam partneriui;
- nepakankama intervencija gali baigtis paslaugų nepakankamumu, vėliau tai gali pareikalauti ženklaus įsikišimo į jų teikimą.

Viešasis partneris turi užtikrinti, kad paslauga bus teikiama laiku ir atitiks nustatytus reikalavimus. Jo vaidmuo bus:

- peržiūrėti ir komentuoti privataus partnerio pasiūlymus dėl dizaino, eksploataavimo ir veiklos organizavimo;
- dalyvauti priduodant ir testuojant naują infrastruktūrą ir įrangą;
- peržiūrėti partnerio pasiūlymus dėl rezultatų pasiekimo, tikrinti siūlomus būdus, terminus, reikalingus išteklius, valdymo principus.

2.7.4. SUTARTIES NUTRAUKIMAS

Sudarydamos sutartį šalys tikisi ją sėkmingai įgyvendinti iki pabaigos, tačiau abi pusės turi gerai apgalvoti sutarties nutraukimo pasekmes ir gerai išmanyti nutraukimo procedūrą. Todėl sutartis turi labai išsamiai apibrėžti tiek atvejus ir priežastis, dėl kurių ji gali būti nutraukiama, tiek finansines sutarties nutraukimo pasekmes. Nutraukimo atveju abiejų šalių interesai turi būti vienodai apsaugoti, kartu apsaugant viešąjį interesą ir užtikrinant nepertraukiamą paslaugos teikimą.

Sutartis turi numatyti nutraukimo scenarijų:

- kokiomis aplinkybėmis sutartis gali būti nutraukta vienos iš šalių;
- kokią kompensaciją (jei tokia bus) ir kokiais atvejais privačiam partneriui turi išmokėti viešasis partneris;
- kokie turto būklės reikalavimai keliami jo perdavimo viešajam partneriui momentu.

Sutarties nutraukimo pagrindas gali būti:

- sutarties galiojimo termino pabaiga;
- projekto kompanijos nepajėgumas vykdyti įsipareigojimus;
- viešojo partnerio nepajėgumas vykdyti įsipareigojimus;
- vienašališkas viešojo partnerio sprendimas;
- kiti ypatingi atvejai, pavyzdžiui, užsitęsęs nenugalimosios jėgos veikimas, dėl kurio neįmanoma teikti paslaugų.

Sutartis turi numatyti sąlygas, kuriomis viena iš šalių gali nutraukti sutartį dėl kitos šalies negebėjimo vykdyti savo įsipareigojimus. Šios sąlygos turi būti esminės: pvz., valdžios institucija paprastai inicijuoja sutarties nutraukimą:

- projekto vykdytojo bankroto atveju;
- kai teikiamos paslaugos rimtai neatitinka

nustatytų reikalavimų ir tai kelia grėsmę paslaugų gavėjų sveikatai arba saugumui.

Paprastai būna gana sunku apibrėžti „rimto neatitikimo“ sąvoką. Gali būti keli neatitikimai, iš kurių kiekvienas nebūtų pakankamas pagrindas nutraukti sutartį, bet jų visuma sudaro esminį neatitikimą. Tai gali būti finansinių baudų ar baudos taškų suma už nustatytą periodą, tačiau kriterijus turi būti objektyvus ir pamatuojamas.

Viešojo partnerio įsipareigojimų nevykdymo tipinis pavyzdys – nemokėjimas privačiam partneriui už paslaugas arba sutartyje nenumatytas rimtas kišimasis į partnerio veiklą.

2.7.5. PASKESNIS PROJEKTO ĮGYVENDINIMO VERTINIMAS

Toks vertinimas plačiai taikomas įgyvendinus projektą. Jo metu tikrinami faktiškai patirti projekto įgyvendinimo kaštai, lyginant su planuojant ir perkant skaičiuotais kaštais, bei projekto valdymo procedūrų efektyvumas. Vertinimo išvados apie projekto pamokas turi būti realizuojamos tolesnėje institucijos veikloje. Paprastai projekto pamokos ir rezultatai sisteminami ir kaupiami:

- patikslinama VPSP projektų kaštų duomenų bazė, kuri naudojama būsimų projektų PSC kurti;
- patikslinama VPSP projektų rizikos duomenų bazė ir sektorių specifinė rizika, taikoma būsimų projektų rizikai vertinti ir rizikos pasidalijimo matricoms kurti.

Geriausia patirtis integruojama į ateities VPSP strategijas ir projektų rengimo metodikas.

III DALIS VARTOJAMOS SĄVOKOS IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Išsamiau apie VPSP projektų eigos ir sutarčių vykdymo priežiūrą bus aiškinama VPSP projektų rengimo metodikos IV dalyje „VPSP projektų įgyvendinimo priežiūra“.

3.1. SĄVOKŲ IR TERMINŲ ŽODYNAS

LT	EN	Sąvokos paaiškinimas
Bendroji įmonė (B)	<i>Joint Venture</i>	Viešojo ir privataus subjektų partnerystės forma, pasirenkama tuo atveju, kai geriausias būdas pasidalinti rizika yra kartu investuoti kapitalą įmonei sukurti. Naujos bendrosios įmonės steigimas arba jau veikiančios įmonės akcijų pardavimas vykdomas pasirinkus institucinės VPSP modelį.
Bendrojo ekonominio intereso paslaugos	<i>Service of general economic interest</i>	Paslaugos, kurioms ES valstybės narės nustato tam tikrus apribojimus, siekdamos tinkamai patenkinti viešąjį interesą. Teikiant ir organizuojant šias paslaugas taikomos EB sutartyje nustatytos vidaus rinkos ir konkurencijos taisyklės, nes šių paslaugų teikimas yra ekonominė veikla, dar vadinama ūkine komercine veikla.
Projektuoti, statyti, eksploatuoti	<i>DBO Design, Build and Operate</i>	Partnerystės sutartis dėl infrastruktūros objekto projektavimo ir statybos, jo eksploatavimo ir priežiūros užtikrinimo. Infrastruktūros sukūrimą ir/arba modernizavimą finansuoja viešasis sektorius, jis yra turto savininkas visą sutarties laikotarpį. Privatus subjektas šiame sandoryje turi integruotą atsakomybę už objekto sukūrimą ir eksploatavimą.

LT	EN	Sąvokos paaiškinimas
Projektuoti, statyti, eksploatuoti ir finansuoti	DBOF <i>Design, Build, Operate and Finance</i>	Partnerystės sutartis dėl infrastruktūros objekto projektavimo ir statybos, jo eksploatavimo ir priežiūros bei finansavimo. Infraštruktūros sukūrimą finansuoja privatus partneris, kuriam viešasis sektorius kompensuoja mokėdamas partnerystės mokestį po infrastruktūros sukūrimo ir/arba modernizavimo darbų pabaigos, pripažinus infrastruktūrą tinkama naudoti.
Statyti, vykdyti veiklą ir perduoti	BOT <i>Build, Operate and Transfer</i>	Partnerystės sutartis dėl infrastruktūros objekto statybos eksploatavimo ir priežiūros, pagal kurią privačiam partneriui suteikiama teisė vystyti infrastruktūrą ir teikti viešąsias paslaugas. Privataus partnerio lėšomis sukurtas ir ekonominei veiklai vykdyti naudotas turtas perduodamas viešojo sektoriaus nuosavybėn. Šio tipo partnerystės sutartys dažniausiai sudaromos atskiriems projektams, kuriais siekiama sukurti visiškai naujus infrastruktūros objektus, įgyvendinti.
Statyti, būti savininku, eksploatuoti ir perduoti	BOOT <i>Build, Own, Operate and Transfer</i>	Partnerystės sutartis dėl infrastruktūros objekto statybos, eksploatavimo ir priežiūros. Privatus sektorius finansuoja objekto statybą, turi jį savo nuosavybėje, vykdo ekonominę veiklą ir sutarties įgyvendinimo pabaigoje perduoda jį viešajam sektoriui.
Statyti, būti savininku ir eksploatuoti	BOO <i>Build, Own, Operate</i>	Partnerystės sutartis dėl objekto statybos, eksploatavimo ir priežiūros. Privatus sektorius finansuoja objekto statybą, atlieka statybos darbus, turi sukurtą turtą savo nuosavybėje ir vykdo ekonominę veiklą naudodamas šį turtą.
Ekonominis infrastruktūros tarnavimo laikotarpis	<i>Economic Life Cycle / Whole life period / Reference period</i>	Periodas, per kurį naudingiau palaikyti infrastruktūros būklę į ją reinvestuojant, nei iš naujo kurti infrastruktūrą.
Finansavimas	<i>Financing</i>	Paskolos suteikimas veiklai plėtoti. Paskolą suteikianti institucija stengiasi prisiimti kuo mažesnę riziką, reikalaujama įkeisti turtą (ar būsimus pinigų srautus) ir užsitikrindama, kad bankroto atveju jos suteikta paskola būtų grąžinta pirmiausiai. Paskolą suteikianti institucija tikisi susigrąžinti suteiktą paskolą ir uždirbti metines palūkanas. Metinių palūkanų dydis tiesiogiai priklauso nuo įmonės, kuriai finansuotojas suteikė paskolą, ar projekto, kuriam įgyvendinti skirta paskola, rizikingumo. Šiuo atveju rizikingumas yra mokėjimo galimybės, arba mokumas. Finansavimą dažniausiai suteikia bankai, kitos finansinės institucijos ir privatus ar juridiniai asmenys.

LT	EN	Sąvokos paaiškinimas
Finansinės galimybės	<i>Affordability</i>	Tai viešajam sektoriui atstovaujančios institucijos finansinio pajėgumo įgyvendinti partnerystės projektą įvertinimas. Apibūdinama kaip viešojo sektoriaus galimybė mokėti privačiam subjektui. Įvertinamos viešojo sektoriaus galimybės atsiskaityti su privačiu partneriu už darbą per visą partnerystės sutarties laikotarpį. Apskaičiuojant reikia įvertinti viešojo sektoriaus disponuojamus / pagrįstai suplanuotus gautinus pinigų srautus, kurie bus skirti projektui įgyvendinti, ir partnerystės projekte planuojamus viešojo sektoriaus mokėjimus privačiam partneriui.
Galimybių studija	<i>Feasibility study</i>	Detali techninė, finansinė, ekonominė ir institucinė IP įgyvendinimo, remiantis partneryste, analizė. VPSP projekto cikle galimybių studija – kitas investicijų projekto, kuriam įgyvendinti tikslinga taikyti viešojo ir privataus sektorių partnerystę, planavimo etapas. Jame nagrinėjama viešojo sektoriaus nauda dėl privataus partnerio dalyvavimo (piniginė vertė).
Galutinis pasiūlymas	BAFO (<i>Best and Final Offer</i>)	Privataus partnerio pasiūlymas, pateikiamas antrojo partnerystės projekto pirkimo vykdymo etape.
Institucinė partnerystė	<i>Institutional partnership</i>	Atvejai, kai partnerystė įforminama kaip bendras juridinis asmuo, pvz., bendroji įmonė, kontroliuojama viešojo ir privataus sektoriaus.
Investavimas	<i>Invest / Investing</i>	LR Investicijų įstatymo nustatytais būdais atliekami investuotojo veiksmai, kuriais jis įgyja nuosavybės teisę arba kreditoriaus reikalavimo teisę į investavimo objektą arba teisę šį objektą valdyti ir naudoti. Veiklai vykdyti reikalingo kapitalo suteikimas. Kapitalą suteikianti institucija prisiima investavimo riziką, nes jos suteiktas kapitalas bankroto atveju būtų pradėtas grąžinti tik po to, kai būtų patenkinti kitų kreditorių reikalavimai. Investuotojas tikisi ateities pelno dalies, todėl aktyviai dalyvauja PPĮ veikloje. Šio numatomo ateities pelno procentinė investicijų dydžio išraiška dar vadinama investicijų grąža. Investuotojas tikisi, kad investicijos grąža adekvačiai atitiks investicijos rizikingumą. Investuotojai gali būti investicijų fondai, bankai ir privatūs ar juridiniai asmenys. Sąvoka apibrėžta LR Investicijų įstatyme (Žin., 1999, Nr. 66-2127).
Investicijų išlaidos	<i>Investments / Investment costs</i>	Piniginės lėšos ir įstatymų bei kitų teisės aktų nustatyta tvarka įvertintas materialusis, nematerialusis ir finansinis turtas, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno (pajamų), socialinį rezultatą (švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitose panašiose srityse) arba užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą. Sąvoka apibrėžta LR Investicijų įstatyme (Žin., 1999, Nr. 66-2127).

LT	EN	Sąvokos paaiškinimas
Investicijų projektas	<i>Investment project</i>	Dokumentas, finansiškai (ekonomiškai), techniškai ir socialiai pagrindžiantis investavimo tikslus, įvertinantis investicijų grąžą (komercinis projektas), kitus efektyvumo rodiklius, nurodantis projektui įgyvendinti reikalingas lėšas, finansavimo šaltinius ir terminus. Sąvoka apibrėžta LR Investicijų įstatyme (Žin., 1999, Nr. 66-2127).
Koncesija	<i>Concession</i>	Pagal Koncesijų įstatymą suteikiančioji institucija koncesininkui suteikia leidimą vykdyti ūkinę komercinę veiklą, susijusią su infrastruktūros objektų projektavimu, statyba, plėtra, atnaujinimu, pakeitimu, remontu, valdymu, naudojimu ir (ar) priežiūra, taip pat teikti viešąsias paslaugas, valdyti ir (ar) naudoti valstybės, savivaldybės turtą (tarp jų – eksploatuoti gamtos išteklius). O koncesininkas prisiima visą ar didžiąją dalį su tokia veikla susijusios rizikos bei atitinkamas teises ir pareigas. Koncesininko atlyginimą sudaro tik teisės užsiimti atitinkama veikla suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos kartu su atlyginimu, mokamu suteikiančiosios institucijos pagal jos prisiimtą riziką. Sąvoka apibrėžta LR Koncesijų įstatyme (Žin., 1996, Nr. 92-2141).
Koncesijos konkurso dalyvis		Subjektas ar subjektai, kurie LR Koncesijų įstatymo nustatyta tvarka yra pareiškę suinteresuotumą dalyvauti konkurse ir (ar) pateikę preliminarinius neįpareigojamus ar išsamius įpareigojamus konkurso pasiūlymus pagal atitinkamas konkurso sąlygas. Sąvoka apibrėžta LR Koncesijų įstatyme (Žin., 1996, Nr. 92-2141).
Koncesijos konkurso sąlygos	<i>Concession term sheet</i>	Viešojo sektoriaus nustatyti reikalavimai dėl privataus partnerio dalyvavimo įgyvendinant investicijų projektą. Suteikiančiosios institucijos parengtos, patvirtintos ir paskelbtos koncesijos suteikimo sąlygos. Sąvoka apibrėžta LR Koncesijų įstatyme (Žin., 1996, Nr. 92-2141).
Koncesijos sutarties dalykas	<i>Concession object</i>	Koncesininko vykdoma ūkinė komercinė veikla šio įstatymo 3 straipsnyje numatytose srityse, susijusi su infrastruktūros objektų projektavimu, statyba, plėtra, atnaujinimu, pakeitimu, remontu, valdymu, naudojimu ir (ar) priežiūra, viešųjų paslaugų teikimu, valstybės, savivaldybės arba valstybės ar savivaldybės kontroliuojamų asmenų nuosavybės, patikėjimo teise valdomo ir (ar) naudojamo turto valdymu ir (ar) naudojimu (tarp jų – gamtos išteklių eksploatavimu). Sąvoka apibrėžta LR Koncesijų įstatyme (Žin., 1996, Nr. 92-2141).
Koncesijos sutartis	<i>Concession agreement</i>	Suteikiančiosios institucijos, kuri veikia valstybės ar savivaldybės vardu, ir koncesininko sudaryta rašytinė sutartis, kurioje nustatomos suteikiančiosios institucijos ir koncesininko teisės bei pareigos, susijusios su koncesija. Sąvoka apibrėžta LR Koncesijų įstatyme (Žin., 1996, Nr. 92-2141).

LT	EN	Sąvokos paaiškinimas
Koncesininkas	<i>Concessionaire</i>	Lietuvos Respublikos ar užsienio subjektas, kuriam suteikiančioji institucija, vadovaudamasi šiuo Įstatymu, suteikia koncesiją. Subjektu laikoma bet kokios rūšies įmonė, konsorciumas, asociacija, įstaiga, organizacija arba kitokios teisinės formos ar rūšies subjektas, įsteigtas ir veikiantis pagal taikytinus Lietuvos Respublikos ar užsienio valstybės įstatymus. Fizinis asmuo subjektu nelaikomas. Sąvoka apibrėžta LR Koncesijų įstatyme (Žin., 1996, Nr. 92-2141).
Likutinė vertė / Likutinė investicijų vertė / Ilgalaikio materialiojo turto likutinė vertė	<i>Residual value / Residual value of investments</i>	Ji apskaičiuojama prie ilgalaikio materialiojo turto įsigijimo ar pasigaminimo savikainos pridendant arba iš jos atimant visas turto vertės pokyčių sumas ir atimant sukauptą nusidėvėjimo sumą. Taip pat gali būti vadinama suma, kurią projekto organizacija gautų pardavusi turtą, kuriam įsigyti (sukurti) planuojamos investicijos, jo naudingo tarnavimo laiko pabaigoje, įvertinus būsimas likvidavimo ar perleidimo išlaidas, arba turto dalis, kuri vertinamaisiais metais lieka nesunaudota.
Mokėjimo tvarka / Mokėjimų struktūra / Mokėjimų sandara	<i>Payment mechanism</i>	Terminas atitinka atsiskaitymo tvarkos sąvoką. VPSP projekte tai reiškia šalių atsiskaitymo etapų, laiko, mokėjimų skaičiaus ir sumų visumą. Atsiskaitymo tvarka gali būti nustatyta tiek viešojo sektoriaus mokėjimams privačiam partneriui, tiek privataus partnerio – viešajam. Privaloma valdžios ir privataus subjektų partnerystės sutarties dalis. Viešojo ir privataus sektoriaus šalių įsipareigojimus objektyviai nustatantis modelis, kurio esmė – apibrėžti atsiskaitymo už viešųjų paslaugų teikimą įkainius, mokėjimo terminus ir kt., kai teikiamos viešosios paslaugos atitinka teikiamų paslaugų standartus, bei numatyti teikiamų viešųjų paslaugų atitikimo standartams vertinimo schemas.
Mokestis už paslaugą	<i>Unitary charges / Unitary payment / unitary service charge</i>	Tai mokėjimo struktūroje nustatytas mokestis privačiam partneriui už suteiktas paslaugas. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų sutartyse nustatomas apmokėjimas už privačiam partneriui perduodamas teikti paslaugas. Per viešuosius pirkimus privačiam partneriui atrinkti privatus partneris pasiūlo pageidaujimą mokestį už paslaugas, ir viešasis sektorius, įvertinęs, ar jis nėra didesnis, nei tikėtasi, priima sprendimą dėl pasiūlymo tinkamumo.

LT	EN	Sąvokos paaiškinimas
Neįpareigojamas pasiūlymas	<i>Unsolicited proposal</i>	Privataus sektoriaus pasiūlymas, pateiktas viešajam sektoriui neskelbiant kvietimo teikti pasiūlymus. Tokiu atveju privatus sektorius inicijuoja partnerystės projektą. Taip pat pasiūlymas konkrečiam partnerystės projektui įgyvendinti ir / arba vykdomo viešojo partnerystės pirkimo dalis, jei pirkimas vykdomas dviem etapais.
Neapibrėžti būsimieji įvykiai / įsipareigojimai	<i>Contingent liability</i>	Įsipareigojimas (-i), galintis (-ys) atsirasti dėl praeities įvykių, kurio buvimą ar nebuvimą patvirtins nevisiškai įmonės kontroliuojami neapibrėžti būsimieji įvykiai; arba įsipareigojimas (-ai), atsirandantis (-ys) iš praeities įvykių, bet nepripažįstamas (-i), kadangi nėra tikėtina, kad jį (juos) reikės padengti turtu, arba jo sumos (-ų) negalima patikimai nustatyti. Sąvoka apibrėžta 19 Verslo apskaitos standarte „Atidėjiniai, neapibrėžtieji įsipareigojimai ir turtas bei pobalansiniai įvykiai“.
Nuosavas kapitalas	<i>Equity capital / Net worth</i>	Įmonės turto dalis, likusi iš turto atėmus įsipareigojimus. Sąvoka apibrėžta Ekonomikos terminų žodyne. R.Vainienė, Vilnius: Tyto alba, 2008, -326 p.
Paskolos / Finansavimas skolintu kapitalu	<i>Loan / Debt finance</i>	Lėšos ar daiktai, kuriuos kreditorius suteikia paskolos gavėjui, o pastarasis įsipareigoja grąžinti pasiskolintas lėšas ar daiktus ir sutarto dydžio palūkanas sutartyje numatytais terminais ir tvarka. Sąvoka apibrėžta Ekonomikos terminų žodyne. R.Vainienė, Vilnius: Tyto alba, 2008, -326 p.
Pardavimo pajamos neatskaičius finansinių įsipareigojimų, mokesčių ir nusidėvėjimo (amortizacijos)	<i>EBITDA (Earnings Before Interest and Taxes plus Depreciation and Amortization)</i>	Pelnas prieš finansinius įsipareigojimus, mokesčius, nusidėvėjimą ir amortizaciją. Pagal pelno (nuostolių) ataskaitą EBITDA yra lygi tipinės veiklos pelnui, jei apskaičiuojant pardavimo savikainą ir veiklos sąnaudas nebuvo įtrauktos nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos. Jei apskaičiuojant tipinės veiklos pelną buvo įtrauktas nusidėvėjimas (amortizacija), tada apskaičiuojant EBITDA prie tipinės veiklos pelno turi būti pridėtas nusidėvėjimas.
Partnerystės projektas	<i>PPP project</i>	Investicijų projektas, įgyvendinamas remiantis partneryste. Sąvoka apibrėžta Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų rengimo ir įgyvendinimo taisyklėse, patvirtintose LR Vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr. 1480. Pasižymi šiomis savybėmis: 1. investicijų projekto tikslas – viešųjų (ekonominių ir neekonominių) paslaugų teikimo užtikrinimas ir / arba pagerinimas; 2. ilgalaikis; 3. apima investavimo ir paslaugų teikimo procesus; 4. viešasis ir privatus partneriai tarpusavyje dalijasi projekto rizikomis.
Paskolos padengimo rodiklis	<i>DSCR (Debt Service Cover Ratio)</i>	Kreditorių naudojamas kontrolinis rodiklis, skirtas įvertinti, ar projekto generuojamų pajamų srautų pakanka padengti paskolą. Vertinamas bet kuris suteiktos paskolos grąžinimo laikotarpis. Išreiškiamas gryųjų pajamų srauto ir mokėtinos paskolos santykiu.

LT	EN	Sąvokos paaiškinimas
Paslaugos prieinamumo mokestis	<i>Availability payments</i>	Terminas būdingas socialinio partnerystės modelio projektams. Tai viešojo sektoriaus mokestis privačiam partneriui už galimybę naudotis infrastruktūra 24 valandas per parą, 7 dienas per savaitę, išskyrus iš anksto apibrėžtą dienų skaičių infrastruktūros būklės palaikymo darbams atlikti.
Perduodama rizika	<i>Transferable Risk</i>	Rizikų, kurias tikimasi perduoti privačiam partneriui pagal partnerystės susitarimą, vertė.
Prisiimama rizika	<i>Retained Risk</i>	Rizikų ar jų dalių, kurias viešojo sektoriaus subjektas pagal partnerystės susitarimą numato valdyti pats, vertė.
Privatus subjektas	<i>Private partner</i>	Bet kokios teisinės formos juridinis asmuo, viešasis juridinis asmuo, išskyrus viešąjį ir privatų juridinius asmenis, kurie Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo nustatyta tvarka priskiriami prie valdžios sektoriaus, arba tokių asmenų grupė, iš kurios, valdžios subjektui priėmus sprendimą sudaryti valdžios ir privataus subjektų partnerystės sutartį, gali būti reikalaujama įgyti tam tikrą teisinę formą. Privačiu subjektu gali būti ir užsienio juridinis asmuo arba kitas ūkio subjektas, įsteigtas pagal užsienio valstybės teisę ir neturintis juridinio asmens statuso, taip pat Lietuvos Respublikoje įsteigti Europos Sąjungos valstybėse narėse ir kitose Europos ekonominės erdvės valstybėse įsteigtų įmonių filialai. Sąvoka apibrėžta LR Investicijų įstatyme (Žin., 1999, Nr. 66-2127).
Projekto patrauklumas kreditoriams	<i>Bankability</i>	Tai projekto finansinių srautų struktūra, kuri užtikrina, kad kreditoriams patrauklu finansuoti projektą. Išreiškiamas projekto generuojamų grynąjų pajamų srautų pakankamumu padengti paskolos palūkanas ir grąžinti paskolą. Dažniausiai įvertinamas pagal DSCR rodiklį.
Partnerystės projekto įmonė / specialiosios paskirties įmonė (PPĮ)	<i>SPV (Special purpose vehicle) / Special Purpose Company / Project company</i>	1. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės forma, pasirenkama tuo atveju, kai geriausias būdas pasidalinti rizika yra kartu investuoti kapitalą sukuriant įmonę. Ši viešosios ir privačios partnerystės forma vadinama institucine partneryste. Praktinė prasme tai bendrovė, įsteigta įgyvendinti partnerystės projektą, kurios akcijos priklauso tiek viešajam, tiek privačiam sektoriui rizikų pasidalijimo lemiamu dydžiu. 2. PPĮ gali būti vadinama ir visiškai privati bendrovė, įsteigta PP įgyvendinti. Tokiu atveju PPĮ sudaro keletas privataus sektoriaus subjektų: investuotojai, statytojai, subrangovai, paslaugos teikėjai. Abiem atvejais PPĮ sutarties galiojimo laikotarpiu teikia tam tikras paslaugas, anksčiau teiktas viešojo sektoriaus. SPV už darbą atlyginama pagal principą „koks darbas, toks ir atlyginimas“.
Privilegiuotosios paskolos	<i>Senior debt</i>	Kreditai, kuriuos suteikę kreditoriai turi teisę atgauti paskolintas lėšas pirmiausiai.

LT	EN	Sąvokos paaiškinimas
Reinvesticijos	<i>Reinvestments</i>	Iš investicijų gauto pelno (pajamų) investicijos tame ūkio subjekte, kuriame šis pelnas (pajamos) buvo gautas. Sąvoka apibrėžta LR Investicijų įstatyme (Žin., 1999, Nr. 66-2127).
Rezultatai	<i>Outputs</i>	Investicijų projekto įgyvendinimo rodikliai, susieti su projekto tikslu, paskirtimi ir įgyvendinamomis veiklomis. Turi būti išreikšti kiekybiškai; papildomai gali būti nustatyti ir kokybiniai parametrai.
Rezultatų rodiklis	<i>Outputs indicator</i>	Kiekybinis arba kokybinis rezultato pasiekimo vertinimo parametras. Viešasis sektorius, apibrėždamas viešosios paslaugos, dėl kurios teikimo ar kokybės gerinimo užtikrinimo ketina įgyvendinti partnerystę, reikalavimus, nustato detalius, apibrėžtus, kiekybiškai stebėsenos eigai reikalingus rodiklius. Kokybiniai parametrai turi atitikti visuotinai priimtinus / apibrėžtus standartus.
Sąnaudų-naudos analizė / Kaštų ir naudos analizė	<i>CBA (Cost-benefit analysis)</i>	Projekto vertinimo būdas, taikomas investiciniam sprendimui priimti. Sąnaudų-naudos analizės esmė – įvertinti, ar projekto įgyvendinimas finansiniu ir / ar socialiniu ekonominiu požiūriu generuoja daugiau naudos nei įvertintos išlaidos, reikalingos investicijų projektui įgyvendinti. Kaštų naudos analizės etapai: projekto įgyvendinimo alternatyvų analizė, projekto finansinė analizė, socialinė (ekonominė) analizė, rizikų ir jautrumo analizė.
Galutinė partnerystės sutarties peržiūra	<i>Due diligence</i>	Procesas, kai viešasis partneris atlieka išsamų išankstinį partnerystės sutarties projekto teisinį, finansinį, ekonominį, socialinį įvertinimą. Vertinama, ar sutarties sąlygos užtikrina partnerystės tikslų pasiekimą šalių įsipareigojimų, atsakomybių ir teisių pasiskirstymo prasme.
Suinteresuotieji asmenys	<i>Stakeholders</i>	Institucijos ir grupės, kurių interesams gali daryti įtaką VPSP projektas arba kurių nuomonė gali daryti įtaką sprendimams dėl VPSP projekto.
Sutartinė partnerystė	<i>Contractual partnership</i>	Atvejai, kai partnerystė pagrįsta tik sutartiniais santykiais ir reglamentuojama ES viešųjų pirkimų direktyvos.
Suteikiančioji institucija		Institucija, kuri pagal savo kompetenciją ir Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytus įgaliojimus atsakinga už tam tikras funkcijas ar veiklos sritis, kurios gali būti įgyvendinamos ir užtikrinamos suteikiant koncesijas: tai yra Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija, kai koncesija suteikiama valstybės vardu, arba savivaldybės vykdomoji institucija, kai koncesija suteikiama atitinkamos savivaldybės vardu.
Valdžios subjektas	<i>Public body / Public institution</i>	Savivaldybės tarybos sprendimu – savivaldybės vykdomoji institucija, kai privačiam subjektui perduodama savivaldybės funkcijoms priskirta veikla. Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimu – įgaliota valstybės institucija ar įstaiga, kai privačiam subjektui perduodama centrinės valdžios funkcijoms priskirta veikla.

LT	EN	Sąvokos paaiškinimas
Valdžios ir privataus subjektų partnerystė	PFI (<i>Private Finance Initiative</i>)	Viešojo ir privataus sektorių partnerystės būdas, kai privatus subjektas valdžios ir privataus subjektų partnerystės sutartyje nustatytomis sąlygomis investuoja į valdžios subjekto funkcijoms priskirtas veiklos sritis, šiai veiklai vykdyti reikalingą valstybės arba savivaldybės turtą. Taip pat vykdo tose srityse šiame įstatyme nustatytą veiklą, už kurią privačiam subjektui atlyginimą moka valdžios subjektas. Sąvoka apibrėžta LR Investicijų įstatyme (Žin., 1999, Nr. 66-2127). Pasaulyje tai tokia viešosios ir privačios partnerystės forma, kai privačiam partneriui už teikiamą viešąją paslaugą ir prisiimtą riziką įgyvendinant investicijų projektą atlygina viešasis subjektas. Šio VPSP sandorio atveju viešasis subjektas yra vienintelis paslaugų pirkėjas. Dažniausiai šio tipo VPSP sandoriai sudaromi dėl socialinių paslaugų teikimo ir joms teikti reikalingos infrastruktūros.
Vertė už pinigus	VFM (<i>Value for money</i>)	Pagrindinis partnerystės pasirinkimo motyvas. Galimybių studijoje įrodoma, kad privataus partnerio dalyvavimas pagrįstas realia viešojo sektoriaus nauda. Finansinė nauda išreiškiama gryniosios dabartinės investicijų vertės rodikliu, kuris palyginamas su lyginamojo viešojo sektoriaus modelio rodikliu. Įvertinamos ir kitos viešojo sektoriaus naudos.
Viešasis sektorius	<i>Government / Public sector</i>	Apibendrintas nacionalinio, regioninio ar savivaldybės lygmens valdžios institucijų pavadinimas. Vartotinas apibūdinti visus juridinius subjektus, kurių veiklos tikslas – viešųjų interesų tenkinimas.
Viešojo infrastruktūra	<i>Public infrastructure / facilities</i>	Valstybės, savivaldybių institucijų, jų įstaigų ir įmonių valdomi, naudojami ir disponuojami, taip pat kuriami nauji objektai (statiniai, jų priklausiniai ir įranga), naudojami viešosioms paslaugoms teikti. Sąvoka apibrėžta Viešojo ir privataus sektorių partnerystės skatinimo 2010–2012 metų programoje, patvirtintoje LR Vyriausybės 2010 m. balandžio 7 d. nutarimu Nr. 415.
Viešojo sektoriaus išskirtinis pranašumo panaikinimas	<i>Competitive neutrality inclusion</i>	Pirminio lyginamojo viešojo sektoriaus modelio pinigų srautų patikslinimas darant prielaidą, kad viešasis subjektas rinkoje konkuruoja lygiomis teisėmis, kaip ir visi kiti privatūs rinkos dalyviai. Dažniausiai viešojo sektoriaus konkurentinis pranašumas pasireiškia mažesniais mokesčių tarifais ar jų nebuvimu. Išreiškiamas veiklos išlaidų ir pajamų, įvertintų pirminiame lyginamajame viešojo sektoriaus modelyje, korekcijomis.

LT	EN	Sąvokos paaiškinimas
Viešojo sektoriaus palyginimo modelis	<i>PSC (Public Sector Comparator) / PSB (Public Sector Benchmark) / Risk-Adjusted PSC (Public Sector Comparator)</i>	Patikslintas pirminis lyginamasis viešojo sektoriaus modelis: 1) eliminuotas viešojo sektoriaus konkurentinis išskirtinumas; 2) identifikuotos, įvertintos, įkainotos projekto rizikos. Išreiškiamas finansinės grynosios dabartinės investicijų vertės (FGDV) rodikliu. Grynųjų pinigų srautas sudaromas perskaičiuojant pirminio lyginamojo viešojo sektoriaus modelio pinigų srautus dėl rizikos eliminavimo kaštų.
VPSP (Viešojo ir privataus sektorių partnerystė)	<i>PPP (Public private partnership)</i>	Valstybės arba savivaldybės institucijos ir privataus subjekto įstatymuose nustatyti bendradarbiavimo būdai, kuriais valstybės arba savivaldybės institucija privačiam subjektui perduoda jos funkcijoms priskirtą veiklą, o privatus subjektas investuoja į šią veiklą ir jai vykdyti reikalingą turtą, už tai gaudamas įstatymų nustatytą atlyginimą. Sąvoka apibrėžta LR Investicijų įstatyme (Žin., 1999, Nr. 66-2127).
Svertas / Finansinis svertas	<i>Leverage / Financial leverage</i>	PPĮ prisiimami finansiniai įsipareigojimai (skolintos lėšos), skirti padidinti kompanijos galimybes investuoti į projektą. Įmonės veiklos rizikos vertinimo rodiklis, rodantis, kiek įmonė naudoja skolintų lėšų, apskaičiuojamas kaip įmonės įsipareigojimų ir kapitalo santykis. Įmonės siekia padidinti finansinio svarto rodiklį, kad padidintų kapitalo pelningumą, tačiau taip jos rizikuoja sumažinti akcinio kapitalo grąžą tuo atveju, jei sumažėtų įmonės pelnas. Sąvoka apibrėžta Ekonomikos terminų žodyne. R.Vainienė, Vilnius: Tyto alba, 2008.-326 p.
Galutinis susitarimas	<i>Financial closure / Financial close</i>	Laikotarpis, kai visos išankstinės sąlygos patenkinamos ir visi susiję dokumentai pasirašyti ir paskolos išmokėjimas tampa įmanomas. Galutinis susitarimas reiškia, kad partnerystės sutartis, paskolos sutartis ir susijusios rangos sutartys konkretaus projekto atžvilgiu yra sudarytos.

3.2. NAUDOJAMOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Vadovas parengtas vadovaujantis šiais šaltiniais:

GUIDELINES FOR SUCCESSFUL PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIPS,

European Commission, Directorate General Regional Policy (March 2003).

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/ppp_en.pdf

THE EUROPEAN SYSTEM OF NATIONAL AND REGIONAL ACCOUNTS IN THE COMMUNITY, ESA95

<http://circa.europa.eu/irc/dsis/nfaccount/info/data/esa95/esa95-new.htm>

ESA95 MANUAL ON GOVERNMENT DEFICIT AND DEBT, EUROPEAN COMMUNITIES (2002 EDITION)

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-42-02-585/EN/KS-42-02-585-EN.PDF

ACCOUNTING AND STATISTICAL TREATMENT OF PUBLIC-PRIVATE: PARTNERSHIPS PURPOSES, METHODOLOGY, AND RECENT TRENDS,

European PPP Expertise Centre (2010)

<http://www.eib.org/epec/infocentre/index.htm>

NATIONAL PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP GUIDELINES, VOLUME 2: PRACTITIONERS' GUIDE,

Infrastructure Australia (December 2008).

http://www.infrastructureaustralia.gov.au/public_private_partnership_policy_guidelines.aspx

GUIDE TO COST BENEFIT ANALYSIS OF INVESTMENT PROJECTS,

European Commission, Directorate General Regional Policy (July 2008).

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/cost/guide2008_en.pdf

COMMISSION INTERPRETATIVE COMMUNICATION ON CONCESSIONS UNDER COMMUNITY LAW,

European Commission (2000/C 121/02).

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:121:0002:0013:EN:PDF>

COMMUNICATION ON PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS AND COMMUNITY LAW ON PUBLIC PROCUREMENT AND CONCESSIONS EUROPEAN COMMISSION COMMUNICATION

COM(2005) 569 final (November 2005)

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0569:FIN:EN:PDF>

COMMISSION INTERPRETATIVE COMMUNICATION ON THE APPLICATION OF COMMUNITY LAW ON PUBLIC PROCUREMENT AND CONCESSIONS TO INSTITUTIONALISED PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS (IPPP)

http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/ppp/comm_2007_6661_en.pdf

*COMPETITIVE DIALOGUE IN 2008: OGC/HMT JOINT
GUIDANCE ON USING THE PROCEDURE,*

UK Office of Government Commerce (2008).

http://www.ogc.gov.uk/documents/OGC_HMT_2008_Guidance_on_Competitive_Dialogue.pdf

EXPLANATORY NOTE – COMPETITIVE DIALOGUE – CLASSIC DIRECTIVE

http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/explan-notes/classic-dir/dialogue_en.pdf

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS (PPP) – A DECISION MAKER’S GUIDE

Michael Burnett, Institut Européen d’Administration Publique (2007) ISBN 978-92-9203-001-8.

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS IN PURSUIT OF RISK SHARING AND VALUE FOR MONEY .

OECD publishing (2008) ISBN 978-92-64-04279-7.

E. R. YESCOMBE, PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS: PRINCIPLES OF POLICY AND FINANCE,

Elsevier (2007), ISBN: 978-0-7506-8054-7.

*SCOTTISH CAPITAL INVESTMENT MANUAL,
PPP GUIDE, SCOTTISH GOVERNMENT (APRIL 2009).*

PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP HANDBOOK, ASIAN DEVELOPMENT BANK (2008).

<http://www.adb.org/Documents/Handbooks/Public-Private-Partnership/default.asp>

PRACTICAL GUIDE TO PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP (PPP) PROJECTS

Published by the Hong Kong Institute of Surveyors

Suite 801, 8/F., Jardine House

Printed in Hong Kong SAR, China

GUIDEBOOK ON PROMOTING GOOD GOVERNANCE IN PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS

UN PUBLICATIONS 2008

Sales No. 08.II.E.1

ISBN: 978-92-1-116979-9

NATIONAL TREASURY’S MUNICIPAL SERVICE

Delivery and PPP Guidelines

*NATIONAL TREASURY AND DEPARTMENT OF PROVINCIAL
AND LOCAL GOVERNMENT OF SOUTH AFRICA*

UAB „Nacionalinių projektų regimas“, advokatų kontoros „Sorainen ir partneriai“ ir UAB „Esika“ parengta LR Ūkio ministerijos užsakymu „Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės projektų rengimo metodologija.“

